

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์

ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาภาคประชาชนที่เข้ามาทำงานในเวทีสาธารณะ ซึ่งอยู่นอกเหนือจากหน่วยงานของภาครัฐ และภาคธุรกิจเอกชน โดยมีการรวมตัวเป็นองค์กรภาคประชาชนที่มีลักษณะการทำงานแบบไม่หวังผลกำไร มีอิสระจากภาครัฐ ซึ่งได้แก่ ชนชั้นชาวนา ชาวไร่ ชนชั้นกรรมกร และชนชั้นกลางที่ไม่ได้ผูกพันกับผลประโยชน์ทางอำนาจและผลประโยชน์ในภาครัฐและไม่ได้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตในภาคธุรกิจเอกชน เป็นกลุ่มคนที่มีความหลากหลายแต่เป็นผู้ไร้อำนาจในสังคม (ชัยชนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2533, หน้า 53; เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, 2547, หน้า 1-18)

ในการนำเสนอเรื่องการก่อรูปองค์กรของภาคประชาชนในจังหวัดตราด ผู้วิจัยจะเสนอการทำงาน 3 กลุ่มด้วยกันคือ เครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในฐานะที่เป็นองค์กรที่มีฐานในภาคประชาสังคม องค์กรชุมชนคนตราดในฐานะที่เป็นผลจากการประสานระหว่างองค์กรภาคประชาสังคมกับองค์กรในระบบรัฐ และสภาองค์กรชุมชนในฐานะที่เป็นองค์กรที่จัดตั้งโดยรัฐ โดยเนื้อหาในการวิเคราะห์การก่อรูปแต่ละองค์กรดังกล่าวผู้ศึกษาจะนำเสนอเป็นหัวข้อย่อย คือ

ปัจจัยที่มีผลต่อการก่อรูปองค์กรของภาคประชาชนในจังหวัดตราด

กระบวนการดำเนินงานขององค์กรภาคประชาชนในจังหวัดตราด

การพัฒนาการขององค์กรภาคประชาชนในจังหวัดตราด

แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรภาคประชาชนในจังหวัดตราด

บริบทพื้นฐานของจังหวัดตราด

กล่าวได้ว่าจังหวัดตราดเป็นเมืองสุดทางทะเลด้านทิศตะวันออกของประเทศไทย แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 7 อำเภอ คือ อำเภอเมืองตราด อำเภอบ่อไร่ อำเภอเขาสมิง อำเภอแหลมงอบ อำเภอเกาะช้าง อำเภอคลองใหญ่ และอำเภอเกาะกูด มีการแบ่งการปกครองเป็น 38 ตำบล 260 หมู่บ้าน การปกครองท้องถิ่นประกอบด้วย 1 องค์กรบริหารส่วนจังหวัด 9 เทศบาล 34 องค์กรบริหารส่วนตำบล มีประชากร ชาย 111,466 คน หญิง 110,361 คน รวม 221,827 คน (สำนักงานจังหวัดตราด, 2552)

เมื่อพิจารณาลักษณะทางภูมิศาสตร์จะพบว่าจังหวัดตราดอยู่ทีละติจูดระหว่าง 11-12 องศาเหนือ และลองจิจูด 102 องศาตะวันออก มีระยะทางจากกรุงเทพฯ ถึงตัวจังหวัดประมาณ

315 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 2862.6 ตารางกิโลเมตร และพื้นที่ตามเขตการปกครองทางทะเลประมาณ 7,257.6 ตารางกิโลเมตร มีชายทะเลยาวประมาณ 165 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงและประเทศเพื่อนบ้าน ดังนี้ (สำนักงานจังหวัดตราด, 2552)

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอคลองจฬ จังหวัดจันทบุรีและประเทศกัมพูชา

ทิศตะวันออก ติดต่อกับประเทศกัมพูชามีทิวเขาบรรทัดเป็นแนวกันเขตแดน

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอคลอง จังหวัดจันทบุรี

ทิศใต้ ติดต่อกับอ่าวไทยและน่านน้ำทะเลประเทศกัมพูชา

เมื่อมองจากประวัติศาสตร์จะพบว่าจังหวัดตราดปรากฏชื่อครั้งแรกจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่แสดงถึงการใช้พื้นที่อาศัยที่บริเวณจังหวัดในยุคของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ หลักฐานที่พบ ได้แก่ การค้นพบกลองมโหระทึกจำนวน 3 ใบ ที่บ้าน นายเผือก สมบูรณ์ บ้านสามง่าม หมู่ 4 ตำบลวังกระแจะ อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด ใน พ.ศ. 2524 กลองใบที่สองพบเมื่อ พ.ศ. 2530 ในพื้นที่เดียวกัน และใบที่สามถูกค้นพบที่บ้านนายเสมอ อิมทะสาร บ้านเลขที่ 25 หมู่ 6 ตำบลวังกระแจะ อำเภอเมือง จังหวัดตราด จากหลักฐานที่มีการค้นพบกลองมโหระทึกทำให้สามารถกำหนดยุคสมัยของวัฒนธรรมในช่วงก่อนประวัติศาสตร์ของจังหวัดตราดได้ว่ามีอายุอยู่ในระหว่างศตวรรษที่ 7 - 6 ก่อนคริสต์ศักราช จนถึงหลังคริสต์ศตวรรษที่ 2 (200 ปีก่อนพุทธกาล – พุทธศตวรรษที่ 7) นอกจากนี้ภายในกลองยังพบโบราณวัตถุ อาทิ สิวเหล็ก มีดขอ ขวานเหล็กมีบ้อง มีดเหล็ก เศษภาชนะดินเผาที่เผาด้วยอุณหภูมิต่ำ (Earthenware) ชิ้นส่วนภาชนะสำริด ชิ้นส่วนกระดูกมนุษย์ ลูกปัดหินคอร์เนเลียน (Cornelian) (อภิรักษ์ณ์ เกษมผลกุล, 2549, หน้า 11)

กลองมโหระทึกที่พบที่จังหวัดตราดนี้ มีลักษณะเป็นกลองมโหระทึกแบบเฮเกอร์ IC (Heger IC) ซึ่งเป็นกลองแบบที่มีอายุเก่าแก่ที่สุด เป็นประติมากรรมในวัฒนธรรมดองซอน (Dong Son) ที่พบในจีนและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ วัฒนธรรมดังกล่าวเป็นวัฒนธรรมในสังคมเกษตรกรรม มีความเกี่ยวข้องกับแม่น้ำที่ราบ จากการตีความลวดลายบนกลองทั้ง 3 ใบ สันนิษฐานว่าอาจเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมการบูชาดวงอาทิตย์ การบูชาสัญลักษณ์ของพระเจ้า การบันทึกเรื่องการปลูกข้าว และเทศกาลแข่งเรือหรือการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวกับน้ำ นอกจากนี้ยังพบรอยแถบข้าวประทับบนผิวกลอง ซึ่งเป็นหลักฐานยืนยันถึงเกี่ยวกับสภาพสังคมของผู้ใช้กลองว่าเป็นกลุ่มชนในสังคมเกษตรกรรม ผลการศึกษากลองมโหระทึกนี้ทำให้ทราบว่าชุมชนโบราณแห่งแรกของจังหวัดตราดอยู่ที่บริเวณตำบลวังกระแจะ ในเขตอำเภอเมืองตราด ซึ่งในสมัยนั้นชาวเมืองมีการทำเกษตรกรรม (อภิรักษ์ณ์ เกษมผลกุล, 2549, หน้า 11-12) จากหลักฐานที่ค้นพบแสดงให้เห็นว่าจังหวัดตราดในยุคโบราณสมัยก่อนประวัติศาสตร์ มีการทำอาชีพเกษตรกรรมและตั้งชุมชน เป็นเครื่องยืนยันได้ว่าอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักของชาวบ้านในจังหวัดตราดมาตั้งแต่อดีต

นอกจากหลักฐานทางโบราณคดีที่มีการค้นพบกลองมโหระทึกแล้ว จากการสัมภาษณ์
ปราชญ์ชาวบ้านในจังหวัดตราดได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับชุมชนดั้งเดิมของจังหวัดตราดที่มีการ
ประกอบอาชีพเกษตรกรรมตามลักษณะของภูมิโนเวศในจังหวัด ดังต่อไปนี้ (สมโภชน์ วาสุกรี,
สัมภาษณ์, 23 เมษายน 2552)

1. พื้นที่ราบบริเวณลุ่มน้ำ ได้แก่ บริเวณที่ราบตอนกลางและตะวันออก เป็นพื้นที่สำหรับ
การทำนาข้าวและปลูกผลไม้ ซึ่งได้แก่พื้นที่เขตอำเภอเมือง
2. พื้นที่ราบบริเวณภูเขา ได้แก่ บริเวณที่ราบตอนบนและตอนกลาง บริเวณนี้มีพื้นที่
กว้างขวาง เนื่องจากมีภูเขากระจายอยู่ทั่วไป เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การทำสวนผลไม้ อย่างพารา และ
ปลูกสับปะรด ซึ่งพื้นที่ที่สูงบริเวณภูเขา ได้แก่ บริเวณทางตอนกลางของอำเภอแหลมงอบและเขต
ติดต่ออำเภอเขาสมิง นอกจากนี้ยังมีบริเวณที่เป็นเกาะต่าง ๆ ซึ่งส่วนมากมีสภาพเป็นพื้นที่ป่าไม้
3. พื้นที่ราบต่ำฝั่งทะเล ได้แก่ บริเวณฝั่งทะเลเกือบตลอดแนว บริเวณพื้นที่เหล่านี้เป็นป่า
ไม้ชายเลน และยังเป็นสถานที่เลี้ยงสัตว์น้ำบางชนิด ซึ่งชาวบ้านจะประกอบอาชีพทำประมง ได้แก่
อำเภอคลองใหญ่ เขตอำเภอแหลมงอบ อำเภอเขาสมิง และหมู่เกาะต่าง ๆ

นอกจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักของชาวบ้าน จังหวัดตราดยังเป็น
ดินแดนของศูนย์กลางการค้าขายทางทะเล เนื่องจากลักษณะของภูมิประเทศที่ติดกับชายทะเล จึงมี
สถานะเป็นเมืองท่าที่สำคัญ จากการศึกษาพบว่าในสมัยอยุธยาเป็นยุคของการค้าทางทะเลที่มีความ
เจริญรุ่งเรือง จังหวัดตราดเป็นเมืองที่อยู่บนเส้นทางการค้าทางเรือสำเภา ที่ทำการค้าขายกับ
ต่างประเทศทั้งทางตะวันตกและตะวันออก โดยเส้นทางเดินเรือสำเภาในสมัยอยุธยามีเส้นทางการ
เดินเรือหลักคือจะออกจากปากแม่น้ำเจ้าพระยา มาผ่านเกาะสีชัง ชลบุรี และผ่านไปยังจังหวัดระยอง
จันทบุรี และเมืองตราด จากนั้นจะแยกเป็นสองเส้นทาง คือเส้นทางที่มุ่งสู่ประเทศแถบตะวันออก
โดยเดินเรือเลียบชายฝั่งทะเลไปเขมร ญวน ไปยังจีนหรือญี่ปุ่น ส่วนอีกเส้นทางหนึ่งตัดเข้าอ่าวไทย
ที่เกาะช้างหรือเกาะกง มุ่งไปทางทิศใต้ผ่านปากน้ำเมืองชุมพรหรือปากน้ำเมืองนครศรีธรรมราช
จากนั้นก็อาจจะเดินทางบก ตัดข้ามคาบสมุทรภาคใต้ลงสู่ทะเลอันดามัน หรือเดินเรืออ้อมคาบสมุทร
ออกทางช่องแคบมะละกา เพื่อติดต่อกับประเทศทางแถบตะวันตกต่อไป สอดคล้องกับประวัติความเป็นมา
ของหมู่บ้านด่านใหม่ ที่เกาะช้าง กล่าวว่า (อภิสิทธิ์ เกษมผลกุล, 2549, หน้า 90)

“พื้นที่นี้มีชาวจีนเดินทางโดยเรือสำเภาจอดพักเดิมเสบียงอาหาร ไหว้เจ้า ก่อนจะ
เดินทางไปค้าขายที่กรุงเทพฯ และสิงคโปร์ เนื่องจากสภาพพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การหลบคลื่นลมมรสุม”

จากหลักฐานดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าจังหวัดตราดมีฐานะเป็นเมืองท่าที่สำคัญ โดยมี
เส้นทางที่เกี่ยวข้องกับเมืองตราดที่สำคัญคือเส้นทางการค้าที่ต้องเดินทางผ่านไปยังเมืองเขมรและ

เมืองญวนทางเรือที่ไปตามชายฝั่งทะเลตะวันออก เส้นทางเดินเรือที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดตราดมีดังนี้ (อภิสิทธิ์ เกษมผลกุล, 2549, หน้า 88-89)

1. ออกจากปากน้ำเจ้าพระยา ผ่านเกาะสีชัง ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด ตัดข้ามอ่าวไทย ที่เกาะช้าง จังหวัดตราด จนมาถึงปากน้ำเมืองนครศรีธรรมราช สงขลา และปัตตานี

2. ออกจากปากน้ำเจ้าพระยา ผ่านเกาะสีชัง ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด เกาะกง แล้วตัดข้ามอ่าวไทยไปปากน้ำเมืองระนอง

3. ออกจากปากน้ำเจ้าพระยา ผ่านเกาะสีชัง ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด เกาะกง แล้วตัดเข้าข้ามอ่าวไทยไปปากน้ำชุมพร เดินทางต่อไปยังบ้านดอน นครศรีธรรมราช สงขลา ปัตตานี

เส้นทางการเดินเรือที่สำคัญทั้งสามเส้นทางดังกล่าวมีการขยายตัวทางการค้ากับต่างประเทศตั้งแต่ครั้งสมัยอยุธยา เป็นผลให้เมืองตามชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก รวมถึงเมืองตราด และหัวเมืองชายทะเลภาคใต้ มีความสำคัญในฐานะเมืองท่าและจุดแวะพักให้เรือเข้าขนส่งสินค้า ตลอดจนจอดหลบลมมรสุมในอ่าวไทยช่วงฤดูมรสุม (อภิสิทธิ์ เกษมผลกุล, 2549, หน้า 88-89)

กล่าวได้ว่าชาวบ้านในจังหวัดตราดในอดีตมีวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจในเรื่องของการทำอาชีพเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพที่ทำตามลักษณะภูมินิเวศ แล้วยังมีสถานะเป็นเมืองท่าที่สำคัญ มีความเกี่ยวข้องกับเส้นทางการค้าทางทะเลที่สำคัญของประเทศนอกจากนี้จังหวัดตราดมีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ คือ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 เมืองตราด มีฐานะหัวเมืองชายฝั่งทะเลและเป็นเมืองท่าสำคัญแห่งหนึ่งเช่นเดียวกับในสมัยอยุธยา โดยขึ้นกับกรมท่า ในสังกัดของฝ่ายกิจการต่างประเทศและการคลัง (แทนไทย อ.ตระกูล, ม.ป.ป., หน้า 93) ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดราชการแบ่งหัวเมืองขึ้นกลาโหม มหาดไทย และกรมท่า ครั้งนั้นเมืองตราดเป็น 1 ในหัวเมืองทั้ง 9 ที่ขึ้นกับกรมท่าดังกล่าว (อภิสิทธิ์ เกษมผลกุล, 2549, หน้า 29-30)

“ยังคงเมืองขึ้นกรมท่าอีกแปดเมือง คือเมืองนนทบุรีหนึ่ง เมืองสาครบุรีหนึ่ง เมืองสมุทรปราการหนึ่ง เมืองชลบุรีหนึ่ง เมืองบางลุ่มหนึ่ง เมืองระยองหนึ่ง เมืองจันทบุรีหนึ่ง เมืองตราดหนึ่งรวมแปดเมืองแล้วยกเอาเมืองสมุทรสงครามซึ่งขึ้นกรมมหาดไทยมาเดิมให้กรมท่าเมืองหนึ่งรวมเป็นเก้าเมือง...”

จากการจัดราชการหัวเมืองในข้างต้น จะเห็นได้ว่าเมืองตราดได้รับการจัดแบ่งให้เป็น “เมือง” อย่างชัดเจน เมืองตราดมีสถานะเป็นเมืองที่มีเจ้าเมืองปกครอง และต่อมาได้เปลี่ยนชื่อจากเมืองมาเป็นจังหวัดในปี พ.ศ. 2459 เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนคำว่า “เมือง” มาเป็น “จังหวัด” แทนทั้งหมด สำหรับจังหวัดตราด ได้มีประกาศเปลี่ยนชื่ออำเภอต่าง ๆ เมื่อวันที่ 24 เมษายน พ.ศ. 2460 โดยเปลี่ยนชื่อ อำเภอเมือง เป็น

อำเภอบางพระ และอำเภอทุ่งใหญ่ เป็น อำเภอเขาสมิง ส่วนกิ่งอำเภอคลองใหญ่ ยังคงใช้ชื่อเดิมอยู่ (ประวัติศาสตร์ไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดตราด, 2527, หน้า 19; อภิลักขณ์ เกษมผลกุล, 2549, หน้า 30)

บริบททางประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นว่าตราดเป็นเมืองท่าที่มีความสำคัญอีกแห่งหนึ่งในแถบชายฝั่งทะเล ทำให้เป็นพื้นที่ที่มีการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศ ประกอบกับการทำสงครามและสภาพภูมิศาสตร์ของจังหวัดตราดที่มีภูเขาใหญ่และป่าอันอุดมสมบูรณ์ จึงเป็นผลให้เกิดการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานของคนหลากหลายเชื้อชาติ ทำให้จังหวัดตราดมีกลุ่มชาติพันธุ์พื้นฐานอยู่ในจังหวัดตราดปัจจุบันมีอยู่ 9 กลุ่มด้วยกัน คือ (อภิลักขณ์ เกษมผลกุล, 2549, หน้า 50-54; สมโภชน์ วาสุกรี, สัมภาษณ์, 23 เมษายน 2552)

1. กลุ่มชาวชองเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมโบราณในจังหวัดตราด ชาวชองเป็นชนพื้นเมืองของจังหวัดตราด มีภูมิลำเนาอยู่ตามชายแดนและเชิงเขาชอบทำมาหากินอยู่ตามป่าเขา เช่น ทำไร่ ทำนา ตามเชิงเขา ระหว่างเขา นับถือพระพุทธศาสนาควบคู่ไปกับการนับถือผี ชาวชองตั้งถิ่นฐานอยู่ที่อำเภอเขาสมิง โดยเฉพาะตำบลเขาสมิง กับตำบลท่าโสม อำเภอเมือง อำเภอบ่อไร่ เป็นต้น
2. กลุ่มคนจีน ซึ่งเป็นผู้อพยพจากเมืองจีนมาตามเส้นทางการค้าเรือสำเภา และมาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดตราด ชาวจีนเหล่านี้มีทั้งที่เป็นพ่อค้าคนจีนและผู้ใช้แรงงาน ชนชาติจีนแต่เดิมเดินทางมากับเรือสำเภาเพื่อค้าขาย ต่อมาได้อพยพเข้ามาอยู่เพราะเห็นทำเลการทำมาหากินเลี้ยงชีพดีกว่าบ้านเมืองของตัวเอง นอกจากที่มาตามลำพังนี้แล้ว บางกลุ่มถูกกวาดต้อนมาเป็นคราว ๆ เนื่องจากไทยยกกองทัพไปรบกับญวนและเขมร เมื่อสมัยกรุงธนบุรี และรัตนโกสินทร์ ชาวจีนส่วนใหญ่ในเมืองตราดนี้เป็นจีนแต้จิ๋ว
3. กลุ่มคนญวน เป็นกลุ่มที่ตั้งรกรากอยู่ตามเกาะต่าง ๆ ของจังหวัดตราด หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงคนญวนในจังหวัดตราด คือ พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ว่า “เมื่อองค์เชียงสือหนีจากกรุงเทพฯ มาโดยเรือใบ ได้มาพักที่เกาะกูด อำเภอเกาะช้าง” นอกจากนี้ยังมี ภูมินามที่เกี่ยวกับญวน 2 แห่ง คือ “เขาญวน” และ “อ่าวญวน” ชาวญวนที่อาศัยอยู่ในบริเวณเขาญวนนั้นอพยพมาจากที่ใดไม่มีหลักฐานยืนยันแน่ชัด ส่วนชาวญวนที่อาศัยในบริเวณอ่าวญวนสันนิษฐานได้ว่าเมื่อไทยยกกองทัพไปทำสงครามกับญวนมีชัยชนะมาแล้ว จึงได้กวาดต้อนพลเมืองชาติญวนเข้ามาแล้วให้มาพำนักอาศัยอยู่ในบริเวณนี้ จึงเป็นที่มาของคำว่าอ่าวญวน นอกจากนี้แล้วยังมีชาวญวนที่อาศัยอยู่ในบริเวณตำบลบางพระ ซึ่งเป็นญวนที่ถูกกวาดต้อนมาในคราวที่ไทยชนะสงครามกับญวน
4. กลุ่มคนไทย ชนชาติไทยซึ่งพูดภาษาไทยมาแต่เดิมนั้นอาศัยอยู่ในดินแดนจังหวัดตราดมาก่อนและมากกว่าชาติอื่น ๆ อย่างไรก็ดีตามถิ่นฐานของต้นตระกูลชาวตราดไม่ได้อยู่ใน

จังหวัดนี้ แต่มีถิ่นวงศ์ตระกูลอยู่ทางบ้านลาดพลี (ราชบุรี) ชาวบ้านลาดพลีนี้ได้พากันอพยพหนี กองทัพพม่ามาหลายร้อยครัวเรือน (ประมาณช่วงกรุงศรีอยุธยาหรือช่วงกรุงธนบุรี)

5. กลุ่มคนมอญ ชาวมอญในจังหวัดตราดเป็นกลุ่มคนที่อพยพเข้ามาพร้อมกับคนไทย กลุ่มดั้งเดิม (สมัยกรุงศรีอยุธยา) หลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงการตั้งถิ่นฐานของชาวมอญ คือ ภูมินาม เช่น “บ้านหนองคอกมอญ” ตำบลเนินทราย อ.เมือง จ.ตราด ตระกูลเก่าของชาวมอญในจังหวัดตราดและจันทบุรีคือตระกูล “รามัญอุดม” และ “รามัญวงศ์”

6. ชาวกุหล่า เป็นชาวกะเหรี่ยงประเภทหนึ่ง มาจากเมืองสะโตงด้านตะวันออกสุดของพม่า ใช้ภาษากะเหรี่ยงผสมกับภาษาพม่า มีการสันนิษฐานกันว่าพวกกุหล่าเข้ามาในจังหวัดตราด ประมาณสมัยรัชกาลที่ 2 เพราะในสมัยนั้นมีความต้องการพลอยเพื่อใช้ประดับเครื่องราชูปโภค เครื่องราชกกุธภัณฑ์ต่าง ๆ ทางราชการจึงส่งพวกกุหล่าออกมาสำรวจและขุดค้นหาพลอยในท้องที่ อำเภอลำสมิงและอำเภอบ่อไร่ พวกกุหล่าอาศัยอยู่ตามแหล่งแร่พลอยต่าง ๆ เช่น บ้านนาง อำเภอลำสมิง บ้านบ่อไร่ และบ้านตากแจ้ง อำเภอบ่อไร่ เป็นต้น

7. ชาวสำเหร่ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีเชื้อสายใกล้ชิดกับกลุ่มชอง มีรูปร่างคล้ายพวกชอง คือรูปร่างเล็ก ผิวคล้ำ ผมหยิก จากการสันนิษฐานจากภาษาที่ชาวสำเหร่พูด กล่าวได้ว่าเป็นภาษาตระกูลมอญและ กลุ่มชาติพันธุ์ไม่มีหลักฐานที่ระบุได้ชัดเจนว่าเป็นคนดั้งเดิมในพื้นที่หรืออพยพมาจากประเทศกัมพูชา คนกลุ่มนี้เรียกตัวเองว่าเป็นชาว “กูย” หรือ “เกีย” การตั้งถิ่นฐานของชาวสำเหร่ ในจังหวัดตราดจะอยู่ในบริเวณตำบลด่านชุมพล อำเภอบ่อไร่ และบ้านทุ่งไผ่ดัก ตำบลท่ากุ่ม อำเภอมือ

8. กลุ่มชาวกะชอง เป็นชนกลุ่มน้อยของจังหวัดตราดที่มีการค้นพบล่าสุด จากหลักฐานทางด้านภาษาที่อยู่ในตระกูลมอญและเขมร เช่นเดียวกับกลุ่มชองและสำเหร่ กลุ่มชาวกะชองนี้ ส่วนมากจะประกอบอาชีพหาของป่า ทำไร่ และทำสวนยาง การตั้งถิ่นฐานของชาวกะชองพบในเขตอำเภอบ่อไร่ ซึ่งในปัจจุบันมีชาวกระชองประมาณ 50 คน มีคนพูดภาษากะชองได้ไม่เกิน 10 คน

9. แยก ในจังหวัดตราดเป็นแซกเชื้อสายมลายู สันนิษฐานว่าชาวแยกเหล่านี้ถูกกวาดต้อนเข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 3 ช่วงสงครามเขมรและญวน การเข้ามามีถิ่นฐานของชาวแยกเหล่านี้แยกออกเป็น 3 กลุ่ม คือ แยกน้ำเขียว แยกกระยอง และแยกบ้านครัว

ในด้านเศรษฐกิจจะพบว่าชาวบ้านในจังหวัดตราดในอดีตจะประกอบอาชีพจากฐานของ ภูมิโนเวศที่มีลักษณะเป็นพื้นที่ที่ลาดเทลงมาตั้งแต่พื้นที่ภูเขาสู่พื้นที่ราบลุ่มและออกไปสู่ทะเล ซึ่งทำให้เกิดชุมชนที่มีลักษณะของวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจที่เป็นของคนตราด 3 รูปแบบใหญ่ตั้งแต่อดีตที่เป็นสังคมที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ดังต่อไปนี้ (สมโภชน์ วาสุกรี, สัมภาษณ์, 23 เมษายน 2552)

1. ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่บริเวณเชิงเขา จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยเฉพาะการปลูกข้าวไร่และเก็บของป่า การล่าสัตว์ป่าเพื่อนำมาบริโภคและขาย ภาพสะท้อนที่ทำให้เห็นถึงวิถีชีวิตของผู้คนที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้ แสดงออกมาให้เห็นได้จากภูมิปัญญาในการประกอบโดยเฉพาะอาหารป่า ดังจะเห็นได้จาก “แกงป่าแสนอร่อย”

2. ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่บริเวณชายทุ่ง อาชีพหลักของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยเฉพาะการทำนาที่เรียกกันว่า “นาลุ่ม” ซึ่งเป็นที่เพาะปลูก “ข้าวหนัก” อาหารที่ใช้ในการดำรงชีวิตของผู้คนบริเวณนี้ ได้มาจากสัตว์น้ำจืดเป็นหลัก ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของผู้คนแถบชายทุ่ง แสดงออกให้เห็นผ่านอัตลักษณ์ในการประกอบอาหารที่คนในท้องถิ่นเรียกว่า “แกงทุ่งห้วยแรง”

3. ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ติดชายทะเล ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้จะประกอบอาชีพประมงเป็นหลัก ขณะเดียวกันก็จะมีปลูกข้าวในแถบ “ทุ่งตะกาด” ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของผู้คนแถบชายประมง ก็แสดงให้เห็นผ่านอัตลักษณ์ในการประกอบอาหารเช่นกันหรือที่ผู้คนในท้องถิ่นเรียกว่า “แกงทะเล”

จึงพบว่าชาวบ้านในจังหวัดตราดในอดีตอาศัยอยู่เป็นชุมชนในชุมชนของตนเองโดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยจากภายนอก เนื่องจากสามารถผลิตอาหารและข้าวในชุมชนของตนเองได้ วิถีชีวิตดังกล่าวของจังหวัดตราดได้เปลี่ยนแปลงไป จากอดีตที่วิถีชีวิตของชาวตราด ไม่ว่าจะอยู่ในพื้นที่บริเวณเชิงเขา ชายทุ่ง หรือชายทะเล ผู้คนส่วนใหญ่ต่างก็สามารถทำการผลิตเลี้ยงเพื่อตนเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพาภายนอก โดยมีฐานการผลิตที่สำคัญจะอยู่ภาคเกษตรกรรมเป็นสำคัญ วิถีชีวิตทางเศรษฐกิจในอดีตของคนตราดที่มุ่งผลิตเพื่อยังชีพโดยยังไม่อยู่ภายใต้อิทธิพลของระบบตลาดได้เรียกกันทางวิชาการว่า ระบบเศรษฐกิจทางธรรมชาติ (Natural Economy) (Bernstein, 1981, p. 7) จากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง การปกครองและสังคม วัฒนธรรม เช่น การขยายตัวของตลาดทุนนิยมผ่านการตัดถนนสุขุมวิท การขุดริศทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการบุกเบิกป่าของเจ้าที่ดิน เป็นต้น มีผลให้ชาวบ้านตราดในอดีตที่พึ่งตนเองได้ก้าวเข้ามาสู่ภาวะที่พึ่งพาตลาดทุนนิยมในปัจจุบันและกลายเป็นผู้ผลิตสินค้ารายย่อย (Simple Commodity Producer) หรือที่รู้จักกันในชื่อมวลชนว่าเป็นเกษตรกรรายย่อย “เกษตรกรรายย่อย” ในที่นี้หมายถึง ชาวนา ชาวสวน ชาวไร่ หรือชาวประมงผลิตเพื่อขายโดยอาศัยปัจจัยการผลิตของตนเองในระดับพอเพียงในการผลิตดังกล่าวมีการใช้แรงงานในครอบครัวเป็นหลักและการผลิตรวมถึงการค้าต้องขึ้นอยู่กับวงจรตลาดของระบบทุนนิยม (Bernstein, 1981, p. 7) เกษตรกรชาวตราดต้องประสบกับปัญหาทางเศรษฐกิจ ดังจะเห็นได้จากกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สำคัญคือ (สมโภชน์ วาสุกรี, สัมภาษณ์, 23 เมษายน 2552 ; ประเสริฐ สิริ, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2552)

1. การประมง ในจังหวัดตราดถือว่าอยู่ในภาวะขาดอย่างมากระหว่างปีเนื่องจากประสบกับปัญหาน้ำมันแพง ค่าแรงงานที่สูงขึ้น ปลาที่จับได้ลดลง เรือประมงขนาดใหญ่ไม่สามารถออกเรือไปจับปลาได้เพราะไม่คุ้มทุน และมีบางส่วนกับไปทำประมงชายฝั่งแบบวิถีเศรษฐกิจพอเพียง

2. ด้านการเกษตร ปัจจุบันพบว่าจังหวัดตราดทำนาไม่พอเลี้ยงตนเอง ต้องพึ่งจากภายนอก การทำสวนนั้นให้ความสำคัญต่อสวนผลไม้เช่นทุเรียน เงาะ มังคุด ลองกอง ลำไย นอกจากนั้นจากการทำสวนยางพาราที่เริ่มปลูกต่อจากจันทบุรี การทำสวนยางพาราเป็นการผลิตเพื่อขายเป็นสำคัญ

การทำเกษตรในปัจจุบันของจังหวัดตราดอยู่ในภาวะที่กำลังขาดยกเว้นยางพารา เนื่องจากต้องประสบกับสินค้าปัจจัยการผลิตที่มีราคาสูงเช่นปุ๋ยเคมี ในขณะที่ต้องขายสินค้าผลผลิต การเกษตรในราคาต่ำ จนบางครั้งไม่เก็บผลผลิตไปขายปล่อยให้ตายคาต้น (ในกรณีเกษตรกรที่ต้องจ้างแรงงาน)

สภาพวิถีชีวิตในภาคเกษตรกรรมของชาวดราดปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่ามีลักษณะเป็น “เกษตรกรรายย่อย” กล่าวคือ เป็นเกษตรกรที่มีปัจจัยการผลิตของตนเองในระดับพอเพียง ใช้แรงงานในครอบครัวเป็นหลักและการผลิตต้องขึ้นอยู่กับวงจรตลาดของระบบทุนนิยม การเป็นเกษตรกรรายย่อยของคนตราดส่วนใหญ่ภายใต้อิทธิพลของตลาดทุนนิยมได้นำคนตราดไปสู่ปัญหาความล้มเหลวอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อนในประวัติศาสตร์คนตราด ตัวชี้วัดความยากจนของเกษตรกรรายย่อยคนตราดจะเห็นได้จากปัญหาหนี้สินในปัจจุบัน กล่าวคือ

การมีหนี้สินที่เพิ่มขึ้นที่เกิดจากความล้มเหลวในการผลิตในฐานะเกษตรกรรายย่อย และปัญหาความยากจน หนี้สิน ที่จะลุกลามไปสู่ปัญหาสังคมด้านอื่น ๆ อย่างกว้างขวาง ในจังหวัดตราด แต่เมื่อพิจารณาอย่างรอบด้านกระบวนการผลิตของเกษตรกรรายย่อยในภาพรวมแล้วอาจกล่าวได้ว่าไม่สามารถหลุดพ้นจากความยากไร้ได้ในระบบการผลิตดังกล่าว เพราะสามารถควบคุมกลไกตลาดได้รวมถึงต้นทุนที่เพิ่มสูงขึ้นทุกปี ขณะเดียวกันก็ต้องตกอยู่ในฐานะเกษตรกรรายย่อยที่มีหนี้สินและไม่สามารถหลุดพ้นเป็นไทแก่ตัวได้ ชาวบ้านต้องกลายเป็นผู้ผลิตเพื่อใช้หนี้ในระบบเศรษฐกิจการตลาด ไม่ใช่ผู้ผลิตที่มีกำไร นอกจากกระบวนการผลิตที่สร้างปัญหาภาระหนี้สินให้กับพี่น้อง กระบวนการผลิตยังได้สร้างปัญหาอื่นตามมากับพี่น้อง เช่น การเสื่อมสภาพของที่ดิน ปัญหาสารเคมีเข้าสู่ร่างกาย โรคร้ายไข้เจ็บจากการใช้สารเคมี

ในราวปี พ.ศ. 2530 – พ.ศ. 2535 มีการเลี้ยงกุ้งในจังหวัดตราดอย่างกว้างขวาง โดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ที่ให้ผลผลิตมากกว่าที่มีตามธรรมชาติ แต่จากการที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่มีเงินออมสำรองสำหรับการลงทุนดังนั้นจึงต้องกู้ยืมเงินนอกระบบและในระบบโดยหวังว่าผลกำไรที่ได้จากการเลี้ยงกุ้งจะได้มาชดใช้หนี้ที่กู้ยืม แต่จากการขาดความรู้สมัยใหม่และความเสื่อมโทรมของ

สิ่งแวดล้อมทำให้ชาวบ้านต้องประสบการขาดทุนจนต้องคิดหนี้สินมากและบางรายต้องนำที่ดินที่มีไปขายเพื่อชดใช้หนี้สิน การทำนาทุ่งเป็นปัญหาที่เรียกว่าวิกฤติประมาณ ปีพ.ศ. 2534-2535 ประสบการณ์ของชาวบ้านเปรี๊ดในตำบลห้วยน้ำขาวชี้ให้เห็นถึงปัญหานาทุ่งในจังหวัดตราดว่า (พรทิพย์ หาผล, 2544, หน้า 61)

“ช่วงนาทุ่งบูม ชาวบ้านเปรี๊ดในมีรายได้ดี มีรถมีรายได้กัน แต่พอเลี้ยงสัก 2 บ่อ เริ่มขาดทุนครั้งละเป็นแสน บางคนเป็นหนี้อยู่หลายล้านบาทเศรษฐกิจเริ่มไม่ดี ช่วงหนักมาก ๆ ก็ช่วงปี พ.ศ.2534-2535 บางคนเป็นหนี้ชกส. บางคนเป็นหนี้สหกรณ์การเกษตร เพราะต้องเลี้ยงไม่มีทุน ต้องลงทุนครั้งละหลายหมื่นหลายแสน ถ้าได้กำไรเป็นแสนเป็นล้าน ทำให้ชาวบ้านอยากทำกันหมด แต่ไม่มีทุนต้องเอาที่ดิน โฉนด ไปจำนอง กู้เงินมาลงทุน พอได้กำไรก็ไม่ใช้หนี้ นี่ก็จะได้อีกก็ลงทุนหนักกว่าเดิม พอครั้งต่อ ๆ มาเกิดขาดทุนก็ไม่เงินใช้หนี้ เพราะหนี้ส่วนใหญ่เป็นหนี้แสน ขึ้นกันทั้งนั้น บางคนก็ถูกยึดโฉนด บางคนถึงตอนนี้ก็ยังใช้หนี้ธนาคารไม่หมดเลย บางคนก็ไหวตัวทัน พอขาดทุนครั้งที่สองครั้งก็เลิกเลยไม่มีปัญหา นี่แหละที่เค้าเรียกกันว่า นาทุ่งกินโฉนด”

สถานการณ์การเป็นหนี้ของเกษตรกรตราด โดยเฉพาะอย่างยิ่งนี้ ชกส. ได้พัฒนามาสู่ความรุนแรง คืออยู่ในภาวะความเสี่ยงที่จะต้องหลุดจากที่ดิน พร้อมทั้งการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกองทุนฟื้นฟู และพัฒนาเกษตรกร เพื่อหวังจะให้รัฐบาลล่างนี้ ดังจะเห็นได้จากการจัดจังหวัดตราด เป็นหนึ่งใน 16 จุดของพื้นที่ที่มีความรุนแรงในประเทศไทย นอกเหนือจาก สิงห์บุรี ชัยนาท อ่างทอง อุทัยฯ ฉะเชิงเทรา นครนายก จันทบุรี นครสวรรค์ อุทัยธานี กำแพงเพชร พิจิตร สมุทรสงคราม ราชบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ (คณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ม.ป.ป., หน้า 6) สถานการณ์การเป็นหนี้ของเกษตรกรรายย่อยจังหวัดตราด จะพบได้จากการสัมภาษณ์ ดังนี้ (วัน พิมพ์ปราบ, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2552)

“ร้อยละ 95 คิดหนี้ไม่มากนัก요”

“บางครอบครัวเป็นหนี้เกือบล้าน”

“ต้องคิด เพราะต้องลงทุน ทำให้ชีวิตบวบเวียนอยู่ในหนี้”

นอกจากนี้ชาวตราดยังต้องเผชิญปัญหาที่ดินในสมัยรัฐบาลของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ มีการเติบโตของการค้าขายที่ดินในจังหวัดตราด อันเนื่องมาจากการนำที่ดินมาใช้สำหรับธุรกิจท่องเที่ยวของนายทุนส่วนใหญ่จากจังหวัดตราด ชาวบ้านจังหวัดตราดจำนวนหนึ่งได้ขายที่ดินได้เงินจำนวนมาก แต่ไม่สามารถบริหารเงินที่ได้มาอย่างเหมาะสมจนในที่สุดเงินจากการขายที่ดินก็หมดไป และบางคนต้องเสียชีวิตจากการเป็นโรคเอดส์ที่ได้ที่รับเมื่อใช้เงินเที่ยวเสเพลผู้มีชีวิตหลังเงินหมด จากการขายที่ดินหมดก็ต้องไปเป็นอาชีพผู้ใช้แรงงาน

อย่างไรก็ดีการเป็นผู้ใช้แรงงานของคนตราดก็ต้องถูกแย่งอาชีพจากแรงงานต่างด้าว โดยเฉพาะชาวเขมร รวมถึงแรงงานต่างถิ่นและแรงงานไร้ฝีมือจากคนอีสาน และแรงงานมีฝีมือจากจังหวัดอื่นที่เข้ามาในจังหวัดตราด ดังนั้น คนตราดจึงเป็นผู้รับจ้างเฉพาะแรงงานกรีดยางเป็นหลัก ชาวอีสานมักเป็นแรงงานตามสวนผลไม้ และชาวเขมรเป็นแรงงานในเรือประมง หรือสถานที่ท่องเที่ยว (สมโภชน์ วาสุกรี, สัมภาษณ์, 23 เมษายน 2552)

จากวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้านในจังหวัดตราดจึงทำให้ชาวบ้านในจังหวัดตราดนั้นต้องมีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำงานในส่วนของการเกษตร โดยมีการพัฒนาการทำงานจากกลุ่มเป็นเครือข่ายในระดับจังหวัด โดยในจังหวัดตราดมีกลุ่มภาคประชาชนที่รวมตัวกันทำงานเป็นเครือข่ายนั้นมีอยู่ 3 กลุ่มด้วยกันคือ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรของชีวิต กลุ่มองค์กรชุมชนคนตราด และสภาองค์กรชุมชนโดยทั้งสามกลุ่มมีการก่อรูปกลุ่มขึ้นมาในลักษณะที่มีความแตกต่างกันออกไป

การก่อรูปองค์กรของเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรของชีวิต

ในการนำเสนอเรื่องการก่อรูปกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิเคราะห์ได้ดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยในการก่อรูปองค์กรเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีปัจจัยที่สำคัญที่ส่งผลให้มีการก่อรูปกลุ่มขึ้นมาสำคัญซึ่งผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ปัจจัยได้ดังต่อไปนี้

1.1 ภาวะการเป็นหนี้ของชาวบ้านในจังหวัดตราด

วิถีชีวิตชีวิตของคนตราดพัฒนาขึ้นจากภูมินิเวศของจังหวัดที่มีลักษณะเป็นพื้นที่ลาดเทลงมาตั้งแต่พื้นที่ภูเขาสู่พื้นที่ราบลุ่มและออกไปสู่ทะเล ดังนั้นจึงก่อให้เกิดวิถีชีวิตของคนตราด 3 รูปแบบใหญ่ตั้งแต่อดีตเป็นต้นมาในพื้นที่ทั้งสามมีการเพาะปลูกและการทำมาหากินที่มีความแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของภูมินิเวศของชุมชน ดังนี้ (สมโภชน์ วาสุกรี, สัมภาษณ์, 23 เมษายน 2552)

พื้นที่บริเวณเชิงเขาสามารถผลิตข้าวไร่ และใช้อาหารจากสัตว์ป่า รวมถึงการหาของป่ามาปรุงอาหาร ดังนั้น เราจึงพบภูมิปัญญาเกี่ยวกับแกงป่า เช่น แกงป่าแสนดัง

พื้นที่บริเวณชายทุ่ง จะมีการทำนาลุ่มซึ่งเป็นข้าวหนักและหาอาหารจากสัตว์น้ำจืด ดังนั้นการพุดถึงแกงทุ่งในเขตนี้

พื้นที่บริเวณติดชายทะเลซึ่งเป็นที่อยู่ของชาวประมงก็จะมีการปลูกข้าวโดยใช้ทุ่ง
ตะกาดและใช้สัตว์ทะเลทำอาหาร จนมีคำกล่าวว่าแก่งทะเล

จากที่กล่าวมาทำให้ชาวบ้านในจังหวัดตราดในอดีตมีความเป็นอยู่ที่สมบูรณ์ไปด้วย
ทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่ในชุมชน โดยที่ไม่ต้องไปพึ่งพิงปัจจัยภายนอกเท่าไรนักเนื่องจากมีในอดีต
นั้นชีวิตของชุมชนชาวตราดทั้งในพื้นที่บริเวณเขาเขา ชายทุ่ง หรือติดชายทะเลต่างก็สามารถทำการ
ผลิตเลี้ยงตนเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพาภายนอก เศรษฐกิจของจังหวัดตราดก่อนการสร้างถนนมีวิถีชีวิต
ที่เรียกว่าการหันหน้าสู่ทะเล ดังคำกล่าวที่ว่า (สมโภชน์ วาสุกรี, สัมภาษณ์, 23 เมษายน 2551)

“หันหน้าบ้านลงทะเล”

“ใช้การสัญจรทางเรือในการติดต่อกัน”

แสดงให้เห็นว่าในอดีตมีการเดินทางและค้าขายระหว่างตราดกับภายนอกจะอาศัยเรือ
แม่ซึ่งจะเดินทางจากคลองใหญ่เข้าสู่แม่น้ำตราด และไปสู่แหลมงอบ หลังจากนั้นก็จะออกไป
ท่าเรือท่าแฉลบ และสิ้นสุดที่ปากน้ำประแสจังหวัดระยอง ซึ่งการเดินทางโดยเรือเป็นการเดินทางที่
ใช้เวลานานและไม่มีความสะดวก ทำให้ชาวบ้านในจังหวัดตราดเลือกที่จะอาศัยอยู่ในชุมชนของ
ตนเอง และติดต่อกับชุมชนใกล้เคียงเท่านั้น จากรูปแบบดังกล่าวทำให้ชาวบ้านในจังหวัดก่อนการ
เข้ามาของถนนสุขุมวิท เป็นวิถีชีวิตที่ไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยจากภายนอก เนื่องจากสามารถพึ่งพาตนเอง
ได้จากทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน

วิถีชีวิตดังกล่าวมีการเปลี่ยนแปลงจากการเข้ามาของถนนสุขุมวิทในทศวรรษที่ 2500
โดยในระยะแรกมีการสร้างเป็นถนนลูกรังมีรถยนต์ที่สามารถวิ่งได้และทำให้เกิดการเปลี่ยน
เส้นทางจากการคมนาคมจากชายฝั่งทะเลมาสู่การคมนาคมทางบก ดังคำพูดที่ว่า (สมโภชน์ วาสุกรี,
สัมภาษณ์, 23 เมษายน 2552)

“การเปลี่ยนจากหันหน้าบ้านลงทะเลเป็นการหันหน้าขึ้นฝั่ง”

จากการเข้ามาของถนนสุขุมวิทในจังหวัดตราด ทำให้ชาวบ้านในจังหวัดเริ่มทำการ
ค้าขายในรูปแบบของระบบตลาด (สมโภชน์ วาสุกรี, สัมภาษณ์, 23 เมษายน 2552) นอกจากการเข้า
มาของถนนที่ทำให้ชาวบ้านในจังหวัดตราดมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจในเรื่องของการค้าขายแล้ว
การเข้ามาของไฟฟ้าในยุคแห่งการพัฒนาภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ก็ก่อให้เกิด
การขยายตัวของลัทธิบริโภคนิยมตามมาด้วย หลังจากที่มีการขยายตัวของร้านขายเครื่องใช้ไฟฟ้าใน
อำเภอเมือง เช่น กรณีตู้เย็น พัดลม ทีวี และเครื่องปรับอากาศ (สมโภชน์ วาสุกรี, สัมภาษณ์,
23 เมษายน 2552)

ผลที่ตามมาจากการเข้ามาของถนนสุขุมวิทและไฟฟ้าในยุคแห่งการพัฒนาตาม
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ทำให้คนตราดส่วนใหญ่ซึ่งเป็นเกษตรกรรายย่อย คือ

ชาวประมง ชาวสวน ชาวไร่ ที่มีปัจจัยการผลิตของตัวเอง เช่น เรือประมงขนาดเล็กหรือที่ดิน โดยใช้แรงงานครอบครัว ต้องดำรงชีวิตอยู่ในวงจรของระบบทุนนิยม ต้องเผชิญหน้ากับการพึ่งพิงสินค้าบริโภคจากตลาดมากขึ้น การซื้อสินค้าปัจจัยการผลิตราคาแพง เช่น ปุ๋ยเคมี หรือน้ำมัน ปัญหาการตกต่ำของสินค้าการเกษตร ตลอดจนการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยตามกระแสลัทธิบริโภคนิยม สถานการณ์เช่นนี้ทำให้เกษตรกรรายย่อยมักจะเป็นฝ่ายแพ้ในระบบกลไกตลาด จนเมื่อรายจ่ายมากกว่ารายได้ระยะยาว มักจะมีแนวโน้มการเป็นหนี้เรื้อรัง

จากภาวะหนี้สินที่เกิดขึ้นในจังหวัดตราด และการเดินทางรุดตงของพระสุบิน จึงทำให้ท่านมองเห็นปัญหาของชาวบ้านที่ต้องประสบกับความยากจนที่เป็นปัญหาหลัก จากปัญหาความยากจนดังกล่าวทำให้ชาวบ้านต้องไปกู้เงินจากสถาบันชุมชนภายนอก เพื่อนำมาลงทุนในการประกอบอาชีพ (สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม, 2546, หน้า 23-24) และส่งผลให้ชาวบ้านประสบปัญหาหนี้สินตามมาจากการกู้ยืม เนื่องจากไม่สามารถนำเงินไปใช้สถาบันที่กู้เงินมาได้ ในเรื่องของปัญหาหนี้สิน จะพบว่าหากชาวบ้านยังแก้ปัญหาด้วยวิธีใคร่ครวญมันก็จะไม่ประสบความสำเร็จดังนั้น จึงต้องเป็นเรื่องของการรวมกลุ่มของชาวบ้านเพื่อนำกลุ่มนั้นมาแก้ปัญหา ดังคำกล่าวที่ว่า (พระสุบิน ปณิโต, 2546)

“ตอนทำครั้งแรก อาตมาชี้แจงให้ชาวบ้าน เห็นว่าพวกเขาเสียเปรียบ ถ้าเราไม่รวมตัวกันในอนาคตจะเสียเปรียบมากขึ้น พวกคนรวยเขายังรวมตัวกันจัดตั้งบริษัท เราคนจนต่างอยู่จะไปสู้อะไรได้ ในอนาคตจะไม่มีที่อยู่ ที่กิน กลายเป็นคนอนาถา ต้องรอประชาสังเคราะห์ ฉะนั้นกลุ่มเราจะสะสมทรัพย์เป็นสิ่งที่จำเป็น”

จากประสบการณ์ที่พระสุบินได้เดินทางไปรุดตงทั่วประเทศไทยทำให้ท่านเห็นว่าปัญหาหลักที่มักเกิดกับชาวบ้านคือปัญหาหนี้สิน ประสบการณ์ที่ได้นั้นอาจจะเกิดจากการสนทนากับชาวบ้านในท้องถิ่นที่ท่านเดินทางไปรุดตงจากเหตุการณ์ที่เด่นชัดคือ ประสบการณ์ในปี พ.ศ. 2529 ได้ถูกนิมนต์ไปเทศนาในหัวข้อ “คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น” ที่บ้านน้ำตก จังหวัดคสธ และ ได้ค้นพบว่าชาวบ้านไม่สามารถคิดแก้ไขปัญหาในการหาทางออกด้วยตนเองได้ และพบว่าการกู้ยืมเงินมาลงทุนไม่ใช่ทางออกที่ดีดังคำกล่าวที่ว่า (พระสุบิน ปณิโต, 2546)

“การแก้ปัญหาโดยการกู้ยืมผู้อื่นมาลงทุน หรือสร้างเขื่อนอาจจะสร้างความแตกแยกในหมู่บ้านได้ เพราะสิ่งที่บางคนเสนอความคิดมา คนส่วนใหญ่ได้หากโครงการที่ท่านล้มเหลว ชาวบ้านอาจจะต้องขายที่เพื่อใช้หนี้และครอบครัวจะเดือดร้อนมากกว่าเดิม โดยเฉพาะถ้าคิดจะกู้ยืมมาลงทุนนั้น ไม่น่าจะเป็นเรื่องที่ถูกต้อง เพราะเพียงคิดก็เป็นทุกข์ เริ่มจะก่อหนี้สร้างปัญหา ยังเป็นแนวคิดที่ใช้ไม่ได้ เพราะการคิดจะต้องเป็นการทำและแก้ปัญหาด้วยตนเองได้ด้วย”

การเห็นปัญหานี้สินที่ปัญหาหลักของชาวบ้านเป็นผลให้พระสุบิน ปณิโต ต้องการแก้ไขปัญหาโดยการรวมกลุ่มของชาวบ้านในการแก้ปัญหาเพราะท่านเห็นว่าการแก้ปัญหาในเรื่องของความยากจน หากแก้ไขด้วยการกู้เงินคนอื่นมากจะทำให้มีหนี้สินมากขึ้นไปอีก เพราะที่ผ่านมานั้นชาวบ้านมักแก้ปัญหาด้วยการกู้ยืมเงินมาลงทุน โดยพระอาจารย์สุบินเห็นว่าชาวบ้านในชุมชนมีความไม่มั่นคงเนื่องจากชาวบ้านตกเป็นหนี้สิน และที่สำคัญชาวบ้านยังต่างคนต่างอยู่ยังไม่ได้มีการรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ปัญหา ดังนั้นการรวมกลุ่มเพื่อช่วยกันแก้ปัญหาในเรื่องดังกล่าวโดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาหน่วยงานภายนอกจึงเป็นเรื่องสำคัญ

1.2 การนำรูปแบบกลุ่มออมทรัพย์ของชาวบ้านจากครูชบ ยอดแก้ว มาประยุกต์ใช้กับหลักธรรมทางพุทธศาสนา

ในปี พ.ศ. 2529 พระอาจารย์สุบินไปจำพรรษาในวัดที่จังหวัดสงขลา ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและร่วมงานกับ ครูชบ ยอดแก้ว อาจารย์ใหญ่โรงเรียนวัดน้ำขาว อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ซึ่งขณะนั้น ครูชบ ยอดแก้ว ได้เริ่มโครงการกลุ่มออมทรัพย์แบบชาวบ้านขึ้นเพื่อแก้ปัญหาความเดือดร้อน จากการที่พระสุบินได้พบปะพูดคุยกับชาวบ้านที่มีความเดือดร้อนต่าง ๆ และการได้ศึกษาวิธีการของครูชบ ทำให้พระสุบินได้มีแนวคิดที่จะนำรูปแบบการรวมกลุ่มของครูชบมาใช้ในการแก้ปัญหของชาวบ้านในจังหวัดตราด (สกฤติ อีสริยานนท์, 2548, หน้า 81) ซึ่งท่านได้นำแนวคิดของครูชบ ในเรื่องของกลุ่มออมทรัพย์มาใช้ในการแก้ปัญหของชาวบ้านในชุมชนในเรื่องหนี้สิน (พระสุบิน ปณิโต, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2553) โดยการปรับใช้แนวคิดในเรื่องของกลุ่มออมทรัพย์มาประยุกต์ใช้กับหลักธรรมทางพุทธศาสนา ดังคำกล่าวที่ว่า (พระสุบิน ปณิโต, 2546, หน้า 6)

“มันต้องผสมธรรมะ มันจึงจะทำให้ชุมชนรวมกันได้ อย่างนั้นการสอนของเราที่จะเป็นโมฆะเพราะไม่สามารถทำให้มันเป็นรูปเป็นร่างได้”

จากแนวคิดดังกล่าวจึงทำให้พระอาจารย์สุบิน ได้นิยามความหมายของเงินใหม่โดยให้ใช้ “เงิน” เป็นสื่อกลางในการพัฒนาจริยธรรมในการยึดโยงชาวบ้านให้เข้ามาร่วมกันได้อย่างต่อเนื่อง ท่านยังเห็นว่าเมื่อมีเงินแล้วก็สามารถจัดทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะเป็นประโยชน์ได้ พระอาจารย์สุบินได้พัฒนามาจากหลักการของครูชบที่สำคัญ 5 ประการมาประยุกต์ใช้กับหลักธรรมของพระพุทธศาสนา คือ (สกฤติ อีสริยานนท์, 2548, หน้า 81)

ก. การรวมกลุ่มด้วยเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการ (Face to Face Relationship) เช่น ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ การเป็นเพื่อนบ้าน การอยู่ในชุมชนเดียวกัน การมีอาชีพเดียวกัน การร่วมกิจกรรมศาสนาแบบเดียวกัน ความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการเช่นนี้ เป็นพื้นฐานให้เกิดการจัดตั้งกลุ่มได้ง่ายกว่า เนื่องจากมีความไว้วางใจกันและเข้าอกเข้าใจกัน ได้

มากกว่าการรวมกลุ่มที่จัดตั้งเป็นทางการ เช่น การลงทะเบียนเป็นสมาชิก การประกาศรับสมัครสมาชิก การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อมวลชน

ข. การใช้รูปแบบออมทรัพย์หรือใช้เงินเป็นสื่อกลางเพื่อช่วยกระชับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ เนื่องจากสมาชิกแต่ละคนจะมีผลประโยชน์เป็นตัวเชื่อมร่วมกันจากการออมเงินของสมาชิกแต่ละคน ซึ่งในทัศนะของพระสุบิน ปณีโต ถือว่ามนุษย์ปุถุชนเมื่อออมเงินเพื่อตัวเองได้ก็เนื่องจากความรักตัวเองและจะทำให้สมาชิกรู้สึกเป็นเจ้าของกลุ่มร่วมกัน (พระสุบิน ปณีโต, สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2548) พระสุบินได้นำคุณค่าของเงินมาใช้ในการทำงานด้านศาสนา โดยอ้างว่า (สกฤติ อธิริยานนท์, 2548, หน้า 82)

“...มันต้องเงินผสมธรรมะ มันจึงจะทำให้ชุมชนรวมตัวกันได้ไม่อย่างนั้นการสอนธรรมะของเราจะเป็นโมฆะเพราะไม่สามารถทำให้เป็นรูปเป็นร่างได้...”

“...เวลาเราพูดแล้วประยุกต์หลักธรรมะเข้าไปด้วย ชาวบ้านจะเห็นด้วยได้เร็ว”

“...การเผยแผ่ธรรมะต้องมีตัวต่อ หากยังเผยแผ่โดยเทศน์อย่างเดียวคงไม่เป็นรูปเป็นร่าง ชาวบ้านก็รวมตัวกันยาก...”

ค. การทำกิจกรรมกลุ่มเป็นประจำ เพื่อให้กลุ่มมีความเหนียวแน่นยืนนาน พระสุบินจึงได้กำหนดเงื่อนไขของการเป็นสมาชิกว่า ต้องนำเงินมาส่งเป็นประจำในการประชุมที่จัดขึ้นทุกเดือน และปฏิเสธการขอส่งเงินที่ละลาย ๆ เดือนต่อครั้ง ดังคำกล่าวของพระสุบินว่า (ชาติติยา กรรณสูต, 2544, หน้า 128)

“...ต้องการให้เดือนหนึ่งโยมมาพบกันครั้งหนึ่ง ใครมีปัญหาสารทุกข์สุขดิบอะไรจะได้รู้ปัญหาของหมู่บ้านว่ามีอะไร ใครเจ็บไข้ได้รู้กัน...”

ง. การปันผลตามแนวคิดสวัสดิการชุมชน โดยถือตามหลักการ “เฉลี่ยทุกข์เฉลี่ยสุข” คือ ผลประโยชน์ที่ได้จากกลุ่มออมทรัพย์จะจัดสรรเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ ร้อยละ 50 ของผลตอบแทนที่ได้ทั้งหมด ใช้เป็นเงินปันผลคืนให้สมาชิก และอีกร้อยละ 50 รวมใช้เป็นกองทุนเพื่อสวัสดิการให้สมาชิกสำหรับในกรณีมีเหตุการณ์ที่ต้องใช้เงินอย่างกะทันหัน เช่น เมื่อถึงแก่กรรมเมื่อประสบอุบัติเหตุ หรือเมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย โดยแนวคิดในเรื่องของสวัสดิการนี้พระสุบินยังได้ใช้แนวคิดของหน่วยงานราชการที่จะให้การรวมกลุ่มของชาวบ้านในเรื่องของการทำออมทรัพย์มีความยั่งยืนโดยการมองจากระบบราชการที่มีการให้บำนาญมอบให้แก่ข้าราชการ ซึ่งสามารถที่จะดึงให้ข้าราชการทำงานอยู่ได้นาน ดังคำกล่าวที่ว่า (พระสุบิน ปณีโต, 2546, หน้า 6)

“การที่ข้าราชการแม้เงินจะน้อยแต่คนส่วนใหญ่ยังอยากอยู่ เพราะว่ามีบำเหน็จบำนาญ อีกทั้งข้าราชการต้องปฏิบัติตามวินัย ไม่อยากถูกไล่ออก คนไม่กล้าทำผิดแต่คนส่วนใหญ่ก็ยังไม่อยากอยู่เพราะกลัวถูกตัดบำเหน็จบำนาญ ดังนั้น ชาวบ้านจึงต้องมีกองทุนสวัสดิการไว้ เมื่อเขามี

กองทุนสวัสดิการ เขาก็ไม่อยากออก และกลายมาเป็นตัวดึงให้เขามายู่รวมกัน ต่อไปที่จะทำให้พัฒนาได้อื่น ๆ ได้ง่ายขึ้น”

จากแนวคิดดังกล่าวจึงทำให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในหมู่บ้านที่ก่อตั้งขึ้นมาแล้ว ได้ตั้งกองทุนสวัสดิการเมตตาธรรมทำบุญวันละบาทขึ้นมา ควบคู่กับการออมเงินในแต่ละเดือน เพื่อที่จะใช้ระบบสวัสดิการดังกล่าวให้กลุ่มแต่ละกลุ่มสามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืน โดยที่ชาวบ้านในชุมชนสามารถที่จะจัดการผลประโยชน์และดูแลกลุ่มได้ด้วยตนเอง โดยที่ไม่ต้องมายึดติดที่ผู้นำ ดังคำกล่าวที่ว่า (พระสุบิน ปณีโต, 2546, หน้า 6)

“คนมักคิดที่ตัวบุคคล เหมือนหลวงพ่อบุญทาส หลวงพ่อชา เมื่อหมดท่านแล้ว คนก็แตก รวมตัวกันไม่ได้ เพราะติดบุคคล ก็มาคิดว่า แม้แต่พระพุทธเจ้าท่านยังสอนไม่ให้ติดในธรรม ฉะนั้น ถ้าเราสร้างแรงจูงใจใหม่ คือสวัสดิการหรือการสร้างการเงินชุมชนเป็นตัวตั้ง เพื่อไม่ให้เอาเราเป็นตัวตั้ง อาตมาจะออกมาเมื่อไรก็ได้ เขาก็จะดูแลผลประโยชน์กันต่อไป และเราก็ได้ตั้งกฎธรรมะไว้แล้วว่า ต้องอยู่ด้วยความรัก ความสามัคคี การออมชอบ การช่วยเหลือ ที่จริงมันคือการปฏิบัติร่วมกัน ซึ่งไม่ได้อยู่ที่พระเป็นคนสอนแล้วกิจกรรมที่ทำร่วมกันเป็นการสอนไปในตัว นอกจากนี้อาตมาได้วางกฎเกณฑ์เรื่องการจัดการต่าง ๆ เช่น การแบ่งปันผลกำไร การสร้างการช่วยเหลือตอนแก่ เจ็บ ตาย สิ่งเหล่านี้จะไปตัดความเห็นแก่ตัว ทั้งหมดจึงเป็นการสอดแทรกหลักธรรมะไว้ในกิจกรรมแล้ว จึงไม่มาติดกับตัวเรา”

กองทุนสวัสดิการดังกล่าวเป็นการออมเงินที่สมาชิกทุกคนที่เข้าร่วมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต้องมาออมเงินทุกเดือน ซึ่งระบบสวัสดิการของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในแต่ละกลุ่มนั้นมีระบบการจัดสวัสดิการที่ไม่เหมือนกันขึ้นอยู่กับระบบของแต่ละกลุ่ม และความเข้มแข็งของกลุ่มนั้น ๆ ด้วยซึ่งสวัสดิการของกองทุนสวัสดิการเมตตาธรรมบุญวันละบาทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ มักให้สวัสดิการในเรื่องของ การเกิด ป่วย และเสียชีวิต ซึ่งเงินที่ได้ก็นำมาอยู่กับเงินหมุนเวียนของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์แต่ละกลุ่มแล้วแต่ตามตกลงกัน (ประดิษฐ์ ดวงภา, สัมภาษณ์, 29 กรกฎาคม 2553)

จ. การรวมกลุ่มแบบสมัครใจ (Voluntary Association) ตามหลักที่ว่า “รวมกลุ่มโดยกลุ่ม เพื่อกลุ่ม” หมายถึง สหกรณ์ออมทรัพย์ที่เกิดขึ้นมิได้เกิดจากการครอบงำของผู้นำ แต่เป็นการขับเคลื่อนโดยพลังกลุ่มที่ชาวบ้านจะเป็นผู้ดำเนินการเอง พระสุบิน ปณีโต (2546) ได้สร้างวาทกรรมเกี่ยวกับเรื่องนี้ ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า (สฤติ อสิริยานนท์, 2548, หน้า 83)

“...คนมักคิดที่ตัวบุคคล เหมือนหลวงพ่อบุญทาส หลวงพ่อชา เมื่อหมดท่านแล้ว คนก็แตก รวมตัวกันไม่ได้เพราะติดบุคคล ก็มาคิดว่า แม้แต่พระพุทธเจ้าท่านยังสอนให้ติดในธรรม ฉะนั้น ถ้าเราสร้างแรงจูงใจใหม่ คือ สวัสดิการหรือการสร้างการเงินชุมชนเป็นตัวตั้ง เพื่อไม่ให้มา

เอาเราเป็นตัวตั้ง อาตมาจะออกมาเมื่อไรก็ได้ เขาก็จะดูแลผลประโยชน์กันต่อไป และเราก็ได้ตั้ง กฎเกณฑ์ธรรมะไว้แล้วว่า ต้องอยู่ด้วยความรัก ความสามัคคี การออมชอม การช่วยเหลือ ที่จริงมันก็คือ การปฏิบัติธรรมร่วมกัน ซึ่งไม่ได้อยู่ที่พระเป็นคนสอนแล้วกิจกรรมที่ทำร่วมกันเป็นการสอนกันไป...”

หลักการทั้ง 5 ของ “กลุ่มสัจจะออมทรัพย์” ได้ถูกยกขึ้นเป็นหลักการของ “กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์” เมื่อพระสุบินเอาหลักธรรมของพุทธศาสนามาใช้เป็นฐานคิดของกลุ่ม หลักธรรมที่พระสุบินนำมาใช้เป็นหลักธรรมสำหรับฆราวาส เนื่องจากงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการใช้เงิน โดยตรง ซึ่งพุทธศาสนาถือว่าพระสงฆ์ไม่ควรเข้ามายุ่งเกี่ยวกับเรื่องเงิน ดังคำกล่าวของพระสุบิน ปณิโต ที่ว่า (สกฤติ อีสริยานนท์, 2548, หน้า 83)

“แนวคิดกลุ่มออมทรัพย์ฯ ของครูชบนั้นจะนำเอาหลักธรรมะเข้าไปสอดแทรกด้วย เพราะมีหลักธรรม เช่น หลักมงคลสูตร หลักฆราวาสธรรม หลักสัตบุรุษ ฯลฯ แต่เราไม่สอนให้ชัดเจนนำไปปฏิบัติได้ ดังนั้นจึงคิดเอากลุ่มออมทรัพย์ฯ นี้มาเรื่อง แต่เอาธรรมะนำก่อนทำให้เห็นปัญหาโครงสร้าง และเอาเงินตามลงไป หรือเอาเงินไป แล้วก็เอาธรรมะกำกับสอดแทรกเข้าไปด้วยอย่าให้เป็นเชิงเดียว เพราะเชิงเดียวมีอันตรายจะเกิด ความโลภ ไม่เห็นอกเห็นใจ และพึ่งพากันอย่างแท้จริง...”

พระสุบิน ปณิโต (2546) จึงได้ปรับชื่อกลุ่มจากคำว่าสัจจะออมทรัพย์ ของครูชบ ยอดแก้ว มาเป็น กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ โดยชี้ให้เห็นว่าคำว่าสัจจะนั้น มาจากคำสอนของพระพุทธเจ้าโดยตรง ซึ่งหมายถึง ความจริงใจที่มีต่อตนเองและผู้อื่นไม่ว่าต่อหน้าและลับหลัง ธรรมะเรื่องสัจจะ เป็นวาหนกรรมที่สำคัญที่จะช่วยทำให้การขับเคลื่อนของกลุ่มสามารถดำเนินงานได้อย่างราบรื่น ผู้สร้างอุดมการณ์ได้ใช้ธรรมะเรื่องสัจจะมาใช้ควบคุมทางศีลธรรม ดังคำกล่าวที่ว่า (สกฤติ อีสริยานนท์, 2548, หน้า 83)

“...เมื่อดังกลุ่มได้แล้วก็ตั้งกฎระเบียบขึ้น โดยเราได้เตรียมกฎมาไว้แล้วถึงเวลาที่ถามกฎเป็นข้อ ๆ ให้เขาพิจารณาว่าเห็นด้วยหรือไม่ จากนั้นก็กล่าวคำปฏิญาณตน ซึ่งเป็นการใช้ศรัทธา ความเชื่อของชาวบ้านในเรื่องบาปบุญคุณโทษ และการสาปแช่งเข้ามาด้วย เมื่อปฏิญาณจบก็สวดคาถาขันโตก้ากับไปอีกครั้ง เสร็จแล้วก็นำเงินที่มีการอมไว้ในวันแรกนั้นปล่อยกู้ให้หมดไม่ต้องเก็บไว้ อาตมาก็กลับ โดยที่ไม่ได้เอาอะไรกลับมา...”

ส่วนคำว่า สะสมทรัพย์นั้น มีความหมายมากกว่าการออมทรัพย์ตามหลักของ ธรรมะเกี่ยวกับความสุขของฆราวาสว่า การมีทรัพย์นั้นไม่ใช่แค่การออม แต่จะต้องคำนึงถึงเรื่องการใช้จ่ายการไม่มีหนี้ และการรักษาทรัพย์ด้วย (พระสุบิน ปณิโต, สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2548)

นอกจากนี้ คำว่า สะสม ยังให้จินตภาพเหมือนเป็นจอมปลวก หรือรังผึ้ง ที่ผึ้งจะค่อย ๆ สะสม

น้ำหวานจากดอกไม้ จนได้เป็นรังใหญ่หรือเป็นมดปลวกที่ค่อย ๆ คาบดินวันละน้อย ๆ มาสร้างเป็นจอมปลวก ดังคำกล่าวที่ว่า (สฤติ อีสริยานนท์, 2548, หน้า 84)

“...ถ้าใช้คำว่า สะสม แล้ว สามารถยกตัวอย่างจากแมลงผึ้งบ้าง หรือมดปลวกบ้างที่ค่อย ๆ สะสมน้ำหวานจากดอกไม้ จนได้เป็นรังใหญ่ หรือมดปลวกที่ค่อย ๆ คาบดินทีละน้อยมาสร้างเป็นจอมปลวกได้ และยังไปสอดคล้องกับหลักที่ว่าอย่าหมิ่นเงินน้อย อย่างอนคตไขควงสนาหรือน้ำในโอ่งหรือยาในขวดหยดลงทีละนิด ก็หมดได้...”

จากการได้เห็นรูปแบบการทำงานของกลุ่มออมทรัพย์ของครูชบ ทำให้พระสุบินเห็นแนวทางที่จะทำให้ชาวบ้านสามารถรวมกลุ่มเพื่อจัดการกับปัญหาในเรื่องของความจนได้ด้วยตนเอง โดยการรวมกลุ่มเพื่อออมเงินขึ้น และนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับกลุ่มสัจจะฯ เพื่อที่จะใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาประยุกต์ใช้เพื่อที่จะให้คนที่มาร่วมกลุ่มนั้นมีสัจจะในการทำงานร่วมกัน ทำให้ส่งผลให้กลุ่มสามารถดำเนินต่อไปได้ เนื่องจากชาวบ้านที่เข้ามาทำงานในกลุ่มจะเกิดจิตสำนึกในเรื่องของการเป็นเจ้าของกลุ่มร่วมกัน

1.3 ปัจจัยเกี่ยวกับตัวผู้นำ

วิถีชีวิตของชาวบ้านในจังหวัดตราดจะอิงอยู่กับครอบครัวเป็นสำคัญ ด้วยรูปแบบการใช้ชีวิตที่อยู่ในชุมชนของตนเอง และการประกอบอาชีพที่เป็นเกษตรกรรายย่อยที่ทำงานอยู่บนพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจแบบครอบครัวทำให้ชาวบ้านในจังหวัดตราดไม่มีความคุ้นเคยกับการทำงานในเรื่องของเวทีสาธารณะ

ดังนั้นตัวผู้นำจึงเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้การทำงานในเรื่องของสาธารณะประสบความสำเร็จ และมีความเข้มแข็งได้ พระสุบินเป็นผู้นำที่มีการทำงานที่มีความรวดเร็วในการคิดแก้ไขปัญหาและลงมือปฏิบัติอย่างรวดเร็ว แตกต่างจากลักษณะของนิสสัยของคนตราดนั้นเป็นคนที่ไม่มีความกล้าเสี่ยง เนื่องจากวิถีชีวิตที่เป็นเกษตรกรรายย่อยจึงทำให้คนตราดใช้เวลาส่วนใหญ่ในการอยู่ในสวนของตนเองดังคำกล่าวที่ว่า (วุ่น พิมปราบ, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2552)

“สนใจแต่สวนของตนเองเพียงอย่างเดียว ไม่มีเวลามัวแต่เข้าสวน”

จึงทำให้คนตราดเป็นผู้ที่ขาดความกระตือรือร้นในการแก้ปัญหาแม้ปัญหาจะเกิดขึ้นกับตนเองแล้วก็ตาม เนื่องจากคุ้นเคยกับวิถีชีวิตแบบเก่า ดังคำกล่าวที่ว่า (สมาน มั่นคง, สัมภาษณ์, 7 กรกฎาคม 2552)

“คนตราดเป็นคนไม่พูด ไม่แสดงความเห็นเมื่อไม่เห็นโลกศพ”

จากวิถีชีวิตดังกล่าวจึงทำให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในแรกการก่อรูป จึงปฏิเสธไม่ได้ว่าผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้กลุ่มก่อรูปขึ้นมาโดยผู้นำของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นั้นคือพระสุบินเป็นผู้นำในการก่อตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ ขึ้น ที่ทำให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์สามารถ

ก่อตัวได้อย่างสำเร็จ เนื่องจากพระสุบินเป็นผู้นำที่มีทุนทางสังคมคือการที่ท่านมีหมู่เครือญาติที่คอยสนับสนุนการทำงานและภาพลักษณ์ของความเป็นพระสงฆ์

ดังนั้นในการรวมกลุ่มกันทำงานหากผู้นำที่ทำหน้าที่ในการนำการก่อรูปกลุ่มมีเครือญาติมาก จะทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จและมีความเข้มแข็งในการทำงาน พระสุบินเริ่มทำงานครั้งแรกที่บ้านเกิดของท่านคือ หมู่บ้านเกาะขวาง ตำบลห้วยแร่ จังหวัดตราด โดยได้ไปปรึกษาลูกพี่ลูกน้องอ้วน สัมมา ซึ่งเป็นลูกพี่ลูกน้องของพระสุบิน เมื่อได้รับการสนับสนุนจากนายอ้วนแล้ว ท่านได้ทำการปรึกษากับมารดา คือ นางชม สัมมา จากการที่นางชมเป็นคนที่ชาวบ้านในหมู่บ้านให้ความเคารพนับถือและอีกทั้งยังเป็นผู้ที่มีเครือญาติมาก จึงทำให้นางชมเป็นกำลังหลักสำคัญที่ทำให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์สามารถก่อรูปขึ้นมาได้ ดังคำกล่าวที่ว่า (อ้วน สัมมา, สัมภาษณ์, 8 ตุลาคม 2553)

“นางชม สัมมา มารดาของพระสุบิน ปณิโตะ เป็นหัวแรงหลักที่ช่วยให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์สามารถก่อรูปขึ้นมาได้เนื่องจากนางชมเป็นผู้ที่มีชาวบ้านให้ความเคารพนับถือเนื่องจากตระกูลของนางชม สัมมาเป็นตระกูลใหญ่ในหมู่บ้านเกาะขวาง อีกทั้งยังเป็นผู้ที่มีฐานะทางการเงินดี จากการช่วยเหลือของนางชม สัมมาในการเข้าไปพูดคุยในหมู่ญาติทำให้พระอาจารย์สุบินสามารถจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ให้ประสบความสำเร็จได้”

ปัจจัยสำคัญเกี่ยวกับตัวผู้นำที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ภาพลักษณ์ความเป็นสงฆ์ของพระสุบิน เนื่องจากจังหวัดตราดเป็นจังหวัดที่มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา มีประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดเป็นผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาร้อยละ 94.7 นับถือศาสนาพุทธ (อภิรักษ์กุล, 2549, หน้า 55) พระสงฆ์จึงถือว่าเป็นส่วนสำคัญในการที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือและให้ความเชื่อใจ จากคำกล่าวที่ว่า (อ้วน สัมมา, สัมภาษณ์, 8 ตุลาคม 2553)

“คนตราดยังเชื่อพระ”

“เค้ายังฟังพระกันมาก”

“ตอนเด็กเป็นยังงี้ตอนนี้อีกเหมือนเดิม”

จากภาพลักษณ์ของความเป็นพระสงฆ์ดังกล่าว ทำให้พระสุบินในฐานะผู้นำของกลุ่มมีความน่าเชื่อถือ เนื่องจากพุทธศาสนามีหลักปฏิบัติที่สำคัญในการดำรงชีวิตคือความซื่อสัตย์สุจริต นอกจากนี้ด้วยหลักปฏิบัติของพระสงฆ์ซึ่งมีศีลที่ใช้เป็นข้อห้ามต่าง ๆ เพื่อให้พระสงฆ์เป็นผู้ที่มีการปฏิบัติที่ดีงาม มีความน่าเชื่อถือ จึงทำให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ภายใต้การทำงานที่มีผู้นำซึ่งเป็นพระสงฆ์มีความน่าเชื่อถือ อีกทั้งด้วยวิถีชีวิตของคนตราดที่มีความผูกพันกับพุทธศาสนา พระสงฆ์จึงยังเป็นเครื่องเคารพของชาวบ้าน และส่งผลให้ชาวบ้านตอบรับในการเข้าร่วมกลุ่มและให้ความร่วมมือในการทำงาน ดังคำกล่าวที่ว่า (ประดิษฐ์ ดวงนภา, สัมภาษณ์, 29 กรกฎาคม 2553)

“ถ้าพระอาจารย์ไปตั้งคนเค้าจะเชื่อถือเป็นกลุ่มของพระอาจารย์สุบิน ซึ่งเราชอบมาคิดกันว่าการทำงานพัฒนานั้นต้องเอาชาวบ้านเป็นตัวตั้ง เอาเสียงส่วนมาก แต่พอเอาเข้าจริงแล้วนั้นตัวผู้นำนั้นแหละสำคัญที่สุด ผู้นำที่คนเชื่อนั้นแหละเป็นสิ่งสำคัญที่สุด”

นอกจากนี้จากการที่พระสุบินเป็นพระนักธุดงค์ที่เดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ ในการได้รับฟังเห็นของชาวบ้านที่มากบอกลำบากปัญหาจึงทำให้ท่านเป็นพระที่มีลักษณะของผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์มากกว่าชาวบ้านในจังหวัดที่ผูกคิ่วชีวิตของตนเองไว้กับครอบครัวตามวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจที่เป็นเกษตรกรรายย่อยจึงทำให้ท่านมีลักษณะของนักพัฒนาที่สามารถนำประสบการณ์ที่ตนเองได้พบเห็นมาประยุกต์กับชาวบ้านในจังหวัดตราดได้จากภาพลักษณ์ของความเป็นพระสงฆ์และเป็นพระผู้มีประสบการณ์การพัฒนา จึงทำให้ชาวบ้านในจังหวัดตราดให้ความเชื่อถือในตัวของพระสุบิน ดังคำกล่าวของแกนนำที่ว่า (ประดิษฐ์ ดวงนภา, สัมภาษณ์, 29 กรกฎาคม 2553)

“ท่านเป็นพระธุดงค์ที่เดินทางไปทั่วประเทศและท่านก็ไปปักกรด ชาวบ้านเค้ามาคุยเรื่องความเป็นอยู่ท่านก็เห็นความทุกอย่างของคนทั้งประเทศ ตลอดที่ท่านไปธุดงค์ 7 ปีนั้น และที่ท่านมาตรงนี้ท่านต้องการการช่วยเหลือจริง และท่านเป็นนักปฏิบัติ คือ ท่านมือเดียว ไม่จะต้องเงิน นั่งสมาธิตลอดเวลา”

โดยลักษณะการทำงานของกลุ่มสังฆะที่เกิดขึ้นมา ท่านได้ใช้วิธีการทำงานสอดแทรกหลักธรรมทางพุทธศาสนาเข้าไปในการทำงานของเครือข่ายกลุ่มสังฆะสะสมทรัพย์ โดยการทำงานของท่าน จากการศึกษาจะพบว่าอยู่บนพื้นฐานของการใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาเพื่อเข้ามาสอดแทรกจึงทำให้ท่านมีลักษณะสำคัญของความเป็นผู้นำที่มีความเมตตาและต้องการช่วยเหลือชาวบ้านให้พ้นจากปัญหาจริง ดังคำกล่าวที่ว่า (ประดิษฐ์ ดวงนภา, สัมภาษณ์, 29 กรกฎาคม 2553)

“พระสุบิน เป็นพระที่มีความเมตตาสูงมาก”

“ท่านเป็นพระนักพัฒนาเราถึงอยากเข้าไปช่วยงานท่าน”

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่ากลุ่มสังฆะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณภาพคุณธรรมครบวงจรของชีวิต มีปัจจัยในการก่อรูปที่สำคัญคือภาวะหนี้สินของชาวบ้านในจังหวัดตราดที่ประสบปัญหาความเป็นหนี้จากการที่ไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับระบบตลาดที่เข้ามาในจังหวัด ที่มาเปลี่ยนระบบวิถีชีวิตของชาวบ้านจากการผลิตเพื่อใช้สอย มาเป็นการผลิตเพื่อขาย ซึ่งต้องใช้เทคโนโลยีและต้นทุนในการผลิตสูง ชาวบ้านในจังหวัดตราดจึงต้องประสบปัญหาดังกล่าวในการกู้หนี้ยืมสินเพื่อมาใช้จ่ายพัฒนาต้นทุนในการผลิตของตน แต่ผลที่เกิดจากการลงทุนกลับไม่ได้กำไรตามที่หวังไว้จึงทำให้ชาวบ้านเกิดปัญหาการเป็นหนี้สินเรื้อรัง จนบางรายถึงกับหลุดจากที่ดิน จึงทำให้พระสุบิน ได้เห็นปัญหาในเรื่องของภาวะหนี้สินดังกล่าว และได้้นำแนวคิดที่จะแก้ไขปัญหา

หนี้สินในเรื่องของการรวมกลุ่มกันเพื่อออมเงิน อย่างไรก็ตามก่อนที่พระสุบินจะก่อรูปกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้นมานั้นในจังหวัดตราดก็มีกลุ่มต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมาหลายกลุ่มในรูปแบบของกลุ่มที่เกิดขึ้นจากภายใต้การผลักดันของรัฐ แต่กลุ่มดังกล่าวที่เกิดขึ้นมักไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากการทำงานมิได้เริ่มจากการแก้ไขปัญหา ประกอบกับท่านเป็นผู้นำที่มีความน่าเชื่อถือในฐานะที่เป็นพระสงฆ์และเป็นนักพัฒนา ทำให้ท่านสามารถก่อรูปกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้นมาและประสบความสำเร็จได้ ด้วยปัจจัยเกี่ยวกับตัวผู้นำดังกล่าวทำให้พระสุบินได้รับการยอมรับจากชาวบ้านและสามารถทำให้มีการก่อรูปกลุ่มขึ้นมาได้ในเวลาต่อมา

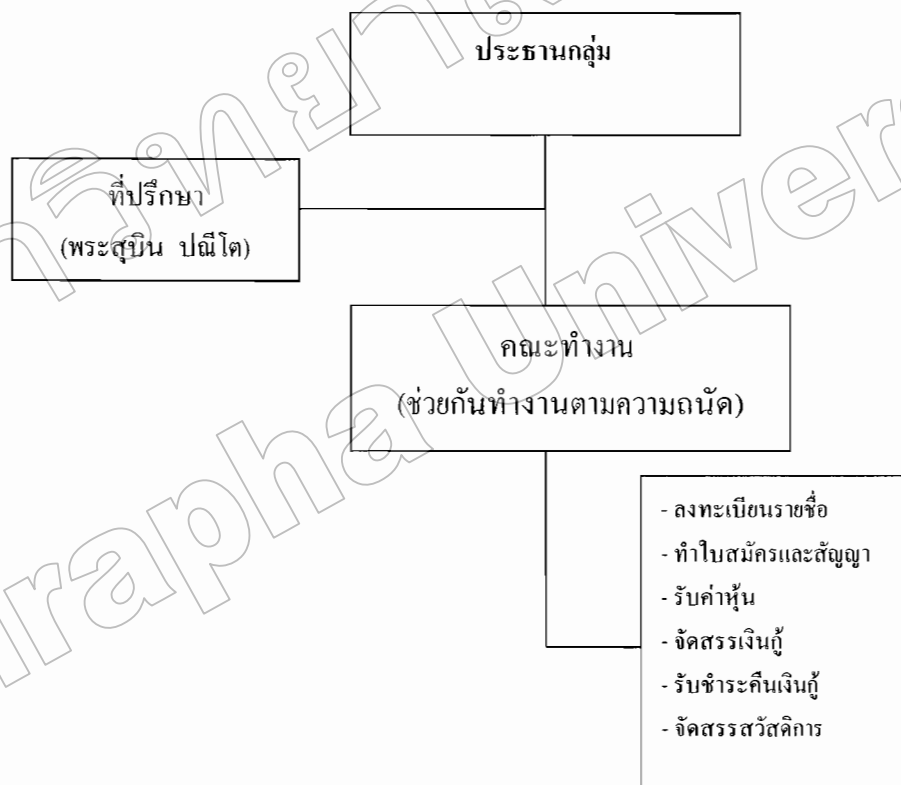
2. กระบวนการดำเนินงานของเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีกระบวนการก่อรูปที่เกิดขึ้นจากการที่พระสุบินได้แนวคิดในเรื่องการรวมกลุ่มออมทรัพย์ของครูชบ ยอดแก้ว หลังจากการศึกษารูปแบบและการพูดคุยกับครูชบในเรื่องของหลักการดำเนินการในเรื่องของกลุ่มออมทรัพย์ในปี พ.ศ. 2529 แล้ว ท่านได้เดินทางกลับมายังบ้านเกิดในจังหวัดตราด ในปี พ.ศ. 2533 และได้้นำแนวคิดที่จะรวมกลุ่มออมทรัพย์ไปปรึกษากับบุคคลสำคัญ 2 คน คือ นายอ้วน สัมมา ซึ่งเป็นลูกพี่ลูกน้อง และนางชม สัมมา ผู้เป็นมารดา โดยได้เล่าถึงประสบการณ์ที่ได้เข้าไปเรียนรู้ในเรื่องของการตั้งกลุ่มออมทรัพย์ของครูชบที่ตั้งกลุ่มโดยชาวบ้าน และนำเสนอถึงแนวคิดที่ต้องการจัดตั้งกลุ่มดังกล่าวขึ้นมาในหมู่บ้าน เมื่อบุคคลทั้งสองเห็นด้วยกับการจัดตั้งกลุ่มของพระสุบินจึงให้การสนับสนุน โดย นางชม ผู้เป็นมารดาได้เข้าไปคุยทำความเข้าใจในหมู่ญาติในเรื่องของการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นมาเพื่อให้ชาวบ้านได้มาออมเงินและใช้เงินจากกลุ่มมาเป็นกองทุนหมุนเวียนในชุมชน ผลจากการพูดคุยของนางชมในหมู่ญาติซึ่งได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี เมื่อได้รับการตอบรับในหมู่เครือญาติซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ของชาวบ้านในหมู่บ้านแล้ว ทำให้กระบวนการที่จะรวมกลุ่มมีความง่ายและรวดเร็วมากขึ้น เนื่องจากกลุ่มเครือญาติของนางชมเป็นกลุ่มที่เป็นชาวบ้านส่วนใหญ่ของหมู่บ้าน (อ้วน สัมมา, สัมภาษณ์, 8 ตุลาคม 2553)

เมื่อได้รับการตอบรับจากหมู่เครือญาติแล้ว ในวันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ. 2533 นายอ้วน สัมมา ผู้เป็นพี่ชายซึ่งดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้นได้ดำเนินการเรียกประชุมชาวบ้านในหมู่บ้านในเรื่องของการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้นในหมู่บ้านเกาะขวาง โดยให้พระสุบินได้เข้ามาอธิบายถึงประโยชน์และรายละเอียดในเรื่องของการจัดตั้งกลุ่ม หลังจบการอธิบายผลปรากฏว่าชาวบ้านให้การตอบรับเป็นอย่างดี เป็นผลให้ได้มีการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์กลุ่มแรกขึ้นได้ในวันเดียวกัน โดยให้ชื่อว่า “กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรของชีวิต” ซึ่งมีรูปแบบการทำงานมาจากการผสมผสานแนวคิดการรวมกลุ่มออมทรัพย์ของครูชบ มาประยุกต์ใช้กับหลักธรรมในทางพุทธศาสนาในเรื่องของการมีสัจจะ โดยมีสมาชิกรุ่นแรกมีจำนวน 250 คน มี

เงินสะสมแรกเข้า 2,740 บาท (กำธร อ่อนอินทร์, 2545, หน้า 6; อ้วน สัมมา, สัมภาษณ์, 8 ตุลาคม 2553) และในปีเดียวกันเมื่อพระสุบินเดินทางไปจำพรรษาที่วัดทุ่งเขา ต.แสนตุ้ง อ.เขาสมิง จังหวัด ตราด ท่านได้ดำเนินการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้นเป็นกลุ่มที่สองขึ้นมา (อ้วน สัมมา, สัมภาษณ์, 8 ตุลาคม 2553)

การทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ใน ปี พ.ศ. 2533 พบว่ากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นกลุ่มที่มีการเกิดขึ้นมาในลักษณะของชมรมที่ไม่เป็นทางการ ในระยะแรกมีคณะกรรมการที่เข้ามาทำงานมาจากการอาสาสมัครเข้ามาทำงานตามความถนัดของตน ซึ่งสามารถแสดงออกมาตามภาพที่ 1 ดังต่อไปนี้ (ขัตติยา กรรณสูตร, 2544, หน้า 145)

ภาพที่ 1 โครงสร้างการบริหารแรกจัดตั้งของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ระดับหมู่บ้าน

จากภาพที่ 1 สามารถอธิบายกระบวนการทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในระยะแรก ที่งานโดยใช้กลุ่มที่สมัครใจเพื่อมาช่วยในการทำงานกลุ่มซึ่งมีตำแหน่งดังต่อไปนี้

ก. ที่ปรึกษากลุ่มซึ่งกำหนดให้พระสุบินเป็นที่ปรึกษาเนื่องจากท่านเป็นผู้ริเริ่มในการจัดตั้งกลุ่ม โดยพระสุบินให้คำปรึกษาทั้งในเรื่องของสมุดบัญชี รูปแบบการกู้ยืม และการบริหาร

จัดการกลุ่ม โดยท่านนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับแนวคิดของครูชยัคแก้วในเรื่องของการออมเงิน พระสุบินได้แนะนำวิธีการทำบัญชีของกลุ่ม รวมทั้งหลักการในการบริหารจัดการกลุ่มในวันแรกที่จัดตั้งกลุ่ม เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับชาวบ้านโดยรูปแบบบัญชีที่ทำมีความง่ายและชาวบ้านที่เป็นสมาชิกสามารถทำได้ด้วยตนเอง (อ้วน สัมมา, สัมภาษณ์, 8 ตุลาคม 2553)

ข. ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จากการสัมภาษณ์การทำงานของกลุ่มในระยะแรกที่มีการก่อรูปขึ้นมาเนื่องจากการก่อรูปของกลุ่มเป็นการรวมกลุ่มของเครือข่ายของพระสุบินในการร่วมกันจัดตั้งกลุ่มขึ้นมา การเลือกตั้งคณะกรรมการในระยะแรกได้ใช้วิธีการ โหวตให้ผู้ใหญ่บ้านซึ่งในขณะนั้นคือ นายอ้วน สัมมา เป็นประธานกลุ่มโดยตำแหน่งมีหน้าที่ในการบริหารจัดการกลุ่มในด้านต่าง ๆ (อ้วน สัมมา, สัมภาษณ์, 8 ตุลาคม 2553)

ค. คณะทำงานในระยะแรกเป็นการคัดเลือกจากการสมัครใจของคนในหมู่บ้าน โดยมีระบบการบริหารจัดการที่ง่ายต่อการทำซึ่งตั้งคณะกรรมการที่สำคัญดังต่อไปนี้ (อ้วน สัมมา, สัมภาษณ์, 8 ตุลาคม 2553)

ลงทะเบียนรายชื่อ

ทำใบสมัครและสัญญา

รับค่าหุ้น

จัดสรรเงินกู้

รับชำระคืนเงินกู้

จัดสรรสวัสดิการ

คณะทำงานที่ได้รับการแต่งตั้งจะทำหน้าที่เฉพาะในวันที่มีการประชุมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ของทุกเดือนที่ชาวบ้านได้นำเงินมาฝากซึ่งคณะกรรมการชุดดังกล่าวจะปฏิบัติงานเพียงเดือนละ 1 ครั้ง คือวันที่มีการประชุมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ โดยมีโต๊ะนั่งแยกตามหน้าที่ และให้ชาวบ้านเดินตามโต๊ะกรรมการโดยสมาชิกที่เข้ามาจะต้องไปที่โต๊ะรับทำค่าหุ้นก่อนเพื่อจ่ายเงินค่าหุ้นของตนเองที่ได้ลงไว้กับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ หลังจากนั้นสมาชิกที่กู้เงินจะต้องนำเงินที่จะนำมาผ่อนไปที่โต๊ะรับชำระเงินกู้ และดำเนินการเพื่อรับสวัสดิการจากโต๊ะจัดสรรสวัสดิการที่ตนเองต้องการที่จะเบิกสวัสดิการ ซึ่งได้แก่ ค่ารักษาพยาบาล และสุดท้ายผู้ที่ประสงค์จะกู้เงินจะต้องไปยังโต๊ะทำใบสมัครและสัญญาเงินกู้ เพื่อทำเรื่องกู้เงินจากกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นโต๊ะสุดท้าย หลังจากนั้นสมาชิกก็จะเข้าร่วมประชุมสมาชิกกลุ่มสัจจะเพื่อปรึกษาหารือในเรื่องของการจัดกิจกรรม (สมศักดิ์ ใหญ่ยอด, สัมภาษณ์, 8 ตุลาคม 2553)

กระบวนการทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในระยะแรกที่เริ่มก่อตั้งกลุ่มเป็นการทำงานที่เป็นลักษณะของงานอาสาสมัครที่ทำงานตามความถนัดของสมาชิก โดยมีผู้ใหญ่บ้านคือ

นายอ้วน สัมมา เป็นประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านเกาะขวาง จังหวัดตราดเป็นคนแรก ซึ่งพระสุบิน เป็นผู้ให้คำแนะนำในเรื่องของหลักการและอุดมการณ์การทำงาน ตลอดจนการบริหารจัดการกลุ่มที่ท่านได้นำแนวคิดการรวมกลุ่มสัจจะออมทรัพย์มาจากครูชบ ยอดแก้ว และนำมาประยุกต์ใช้กับหลักธรรมทางพุทธศาสนา (อ้วน สัมมา, 8 ตุลาคม 2553) ในการสร้างเงินที่คนทุกคนมองว่าเป็นที่มาของโลภะจริต มาเป็นการสร้างความรักความสามัคคี ความสมานฉันท์ ของผู้คนในชุมชน โดยมีระบบการจัดการที่กองทุนสวัสดิการของชุมชน ที่เป็นดอกเบี๊ยะจากเงินกู้มาเป็นกองทุนสวัสดิการชุมชน จึงทำให้เงินนั้นไม่ได้ไหลออกนอกชุมชน (พระสุบิน ปณีโต, 2541)

3. การพัฒนาการของเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรของชีวิต

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีการพัฒนาการของกลุ่มอยู่ 2 รูปแบบ คือ การพัฒนาในรูปแบบขององค์กรที่ไม่เป็นทางการ และการพัฒนาในรูปแบบขององค์กรเป็นทางการ ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

3.1 การยกระดับเครือข่ายการทำงานที่ไม่เป็นทางการ

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯนั้นมีการพัฒนาของกลุ่มรูปแบบขององค์กรที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งมีขั้นตอนของการพัฒนา ดังต่อไปนี้

3.1.1 การพัฒนาจากกลุ่มในระดับหมู่บ้านมาเป็นเครือข่ายระดับจังหวัด

หลังการจัดตั้งกลุ่มในปี พ.ศ. 2533 สองกลุ่มแรกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้หยุดก่อตั้งชั่วคราวเนื่องจากในการก่อตั้งในช่วงแรกมีปัญหาในเรื่องของแนวคิดของชาวบ้านบางคนในจังหวัดมีความเห็นว่าพระสงฆ์ ไม่สมควรเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเงินทองของชาวบ้าน และคณะสงฆ์ในจังหวัดก็ไม่เข้าใจ อีกหนึ่งชาวบ้านยังเห็นความล้มเหลวของกลุ่มออมทรัพย์กลุ่มอื่นมาก่อน จึงไม่มั่นใจว่าใจที่จะเข้าร่วม อีกประการหนึ่งคือ ชาวบ้านในจังหวัดตราดมีชีวิตที่เรียบง่าย พออยู่พอกิน ไม่มีปัญหาต้องแก้ไข ขณะเดียวกันถึงมีปัญหาแต่ด้วยนิสัยส่วนตัวที่ไม่ต้องการให้ใครมายุ่งง่าย ๆ ในระยะแรกจึงมีปัญหาในการดึงตัวชาวบ้านในการเข้าร่วมกลุ่มออมทรัพย์ (พระสุบิน ปณีโต, 2546, หน้า 24)

ด้วยเหตุนี้พระสุบินจึงได้เปลี่ยนแนวคิดการทำงานจากการที่รอให้ชาวบ้านนิมนต์ไปบรรยาย มาเป็นการรุกเข้าไปหาชุมชนในพื้นที่ทุกวันพระ วันสำคัญของทางราชการ โดยการเข้าไปในพื้นที่ที่พระสุบินจะนำเอกสารเรื่องกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ ไปบรรยาย ซึ่งท่านจะเข้าไปขออนุญาตเจ้าอาวาสวัดนั้น ๆ เพื่อขออนุญาตพูดคุยเรื่องกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ การทำงานของท่านในรูปแบบดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนวิธีการทำงานจากเดิมที่รอให้ชาวบ้านมานิมนต์ไปทำงานมาเป็นการเข้าถึงชุมชนแทน ดังคำกล่าวที่ว่า (พระสุบิน ปณีโต, 2546, หน้า 7)

“พอถึงวันพระอาตมาก็จะให้รถเช่าพาไปส่งที่วัดซึ่งเรากำหนดเองว่าวันนี้เราจะไปไหน เมื่อมีการถวายอาหารเช้า และพระสงฆ์ฉันอยู่ อาตมาก็จะขออนุญาตเจ้าอาวาสพูดถึงเรื่องกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ และเมื่อพูดจบก็ชวนชาวบ้านที่เห็นประโยชน์ดังกลุ่มขึ้นทันที อาตมาก็เตรียมใบสมัคร สมุดบัญชี ปากการ คินสอ ยางลบ ฯลฯ ไปพร้อมแล้ว และเมื่อตั้งกลุ่มได้ก็ตั้งกฎระเบียบขึ้นโดยเราเตรียมกฎมาไว้แล้ว ถึงเวลาก็ถามกฎเป็นข้อ ๆ ให้เขาพิจารณาว่าเห็นด้วยหรือไม่จากนั้นก็กล่าวคำปฏิญาณตน ซึ่งเป็นการใช้ศรัทธาความเชื่อของชาวบ้านในเรื่องบาป บุญคุณโทษและการสาปแช่งเข้ามาด้วยเมื่อปฏิญาณเสร็จก็สวดคาถาชัน โศกีเสร็จแล้ว”

เมื่อชาวบ้านสนใจที่จะตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ภายหลังการเทศน์แล้วชาวบ้านให้ดำเนินการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ทันที พระบางรูปที่ได้เดินทางไปด้วยช่วยเขียนโครงการใบสมัครและจัดทำบัญชีออมทรัพย์กับชาวบ้าน ต่อจากนั้นให้ชาวบ้านเลือกตั้งคณะกรรมการเพื่อดูแลเงินและบริหารกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ โดยมีเจ้าอาวาสวัดนั้น ๆ เป็นประธานที่ปรึกษากลุ่มสัจจะอยู่ในวัดนั้น (วิสมัญญา ทูย์โชสงค์, 2535, หน้า 45) นอกจากการเข้าไปเทศน์ทุกวันพระแล้วพระสุบิน ปณีโต ยังใช้วิธีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้นำหมู่บ้านที่ท่านรู้จัก เมื่อผู้นำหมู่บ้านเห็นด้วยก็จะนัดลูกบ้าน และพระสุบิน ก็จะเดินทางไปยังหมู่บ้านนั้นเพื่อตั้งกลุ่มให้ (เครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, 2546, หน้า 7) หลังจากการปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานดังกล่าวจึงทำให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านในจังหวัดตราดอย่างกว้างขวาง

โดยมีการขยายตัวตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 - พ.ศ. 2552 กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้มีการขยายตัว ดังต่อไปนี้ (เครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, 2553)

ตารางที่ 1 กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรของชีวิต

พ.ศ.	จำนวนกลุ่มกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่เกิดขึ้น
2533	2
2534	-
2535	8
2536	21
2537	21
2538	21
2539	27
2540	5
2541	16
2542	6
2543	21
2545	-
2546	3
2547	2
2548	3
2549	2
2550	-
2551	2
2552	1
รวม	167 กลุ่ม

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้ก่อรูปในปี พ.ศ. 2533 จำนวน 2 กลุ่ม และไม่ได้จัดตั้งกลุ่มเพิ่มในปี พ.ศ. 2534 จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2535 ได้มีการดำเนินการจัดตั้งกลุ่มในจังหวัดให้มีจำนวนวนมากขึ้น เป็นผลให้ตั้งแต่ พ.ศ. 2535 – พ.ศ. 2552 มีการขยายกลุ่มเพิ่มขึ้นทั่วจังหวัดจำนวน 167 กลุ่ม กระจายอยู่ตามหมู่บ้านทั่วจังหวัด โดยมีสมาชิกทุกกลุ่ม 62,542 คน (เครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, 2553) จากประชากรจากประชากรรวมทั้งสิ้น 224,136 คน (สำนักงานจังหวัดตราด, 2552) และมีเงินกองทุนที่หมุนเวียนของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ทุกกลุ่มรวมกันทั้งสิ้น 1,097,416,703 บาท (เครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, 2553)

เมื่อกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นที่รู้จักและมีหน่วยงานมาเสริมหนุนมากขึ้น ในปี พ.ศ. 2541 ได้มีการรวมตัวกันมากขึ้นทำให้คนวัด ซึ่งเป็นข้าราชการ ข้าราชการเกษียณ นักรู กิจ เกณนำชาวบ้านที่มีกิจกรรมร่วมกับวัดและ โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์เป็นประจำ ได้เข้ามา ช่วยเหลือกิจกรรมของพระอาจารย์สุบินมากขึ้น จึงทำให้มีการจัดโครงสร้างการทำงานเป็นศูนย์ ประสานงานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ โดยมีคณะกรรมการอุดมการณ์กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ วัด ไร่ล้อมจังหวัดตราด เป็นผู้ดำเนินการประสานงาน การแบ่งงานนั้นเป็นการแบ่งหน้าที่ตามความ สัมผัสใจ และความถนัดของแต่ละคน โดยไม่มีโครงสร้างที่แน่นอนตายตัว ไม่มีผู้สั่งการมีแต่ผู้ ประสานงานโดยโครงสร้างของศูนย์ประสานงานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯมีโครงสร้างที่ตั้งไว้ หลวม ๆ คือ ประธานกลุ่ม และฝ่ายต่าง ๆ เช่น ฝ่ายประชาสัมพันธ์และจัดหาทุน ฝ่ายเลขานุการ ฝ่ายปฏิคม และฝ่ายเหรียญก โดยมีการประชุม ทุกวันอังคาร เวลา 19.00 น.- 22.00 น. (เครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, 2546, หน้า 11)

หลังจากการเกิดศูนย์ประสานงานสัจจะสะสมทรัพย์ฯทำให้มีคณะทำงานที่จะเข้า มาทำงานในเรื่องของกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม ดังนั้นกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จึงมีคณะทำงานที่เข้า ทำงานเป็นอาสาสมัครในเรื่องกิจการต่าง ๆ ที่มีเพิ่มขึ้นนอกเหนือจากการจัดตั้งกลุ่มในหมู่บ้าน อย่างเช่นการทำงาน โครงการต่าง ๆ ที่มีคณะกรรมการอุดมการณ์ทำงานในนามของเครือข่ายสัจจะ สะสมทรัพย์โดยมีศูนย์ประสานเป็นสถานที่ติดต่อการทำงาน (ประดิษฐ์ ควณภา, สัมภาษณ์, 27 กรกฎาคม 2553)

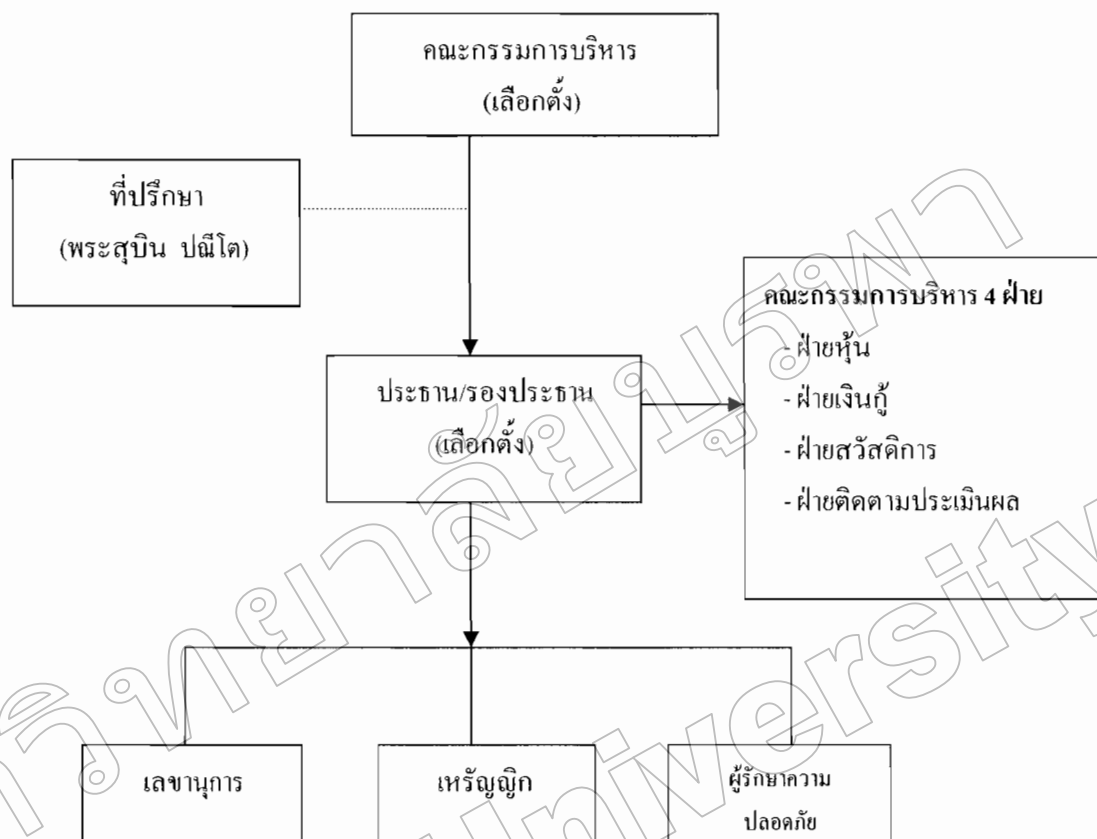
เมื่อมีการจัดตั้งกลุ่มได้จำนวนหนึ่งแล้วในวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2542 ทางศูนย์ ประสานงานของเครือข่าย จึง ได้เชิญแกนนำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ประมาณ 50 กลุ่มที่มีความ เข้มแข็ง มาประชุมกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์การทำงานโดยใช้ชื่อว่า “งานมงคลเสวนา” ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดงานดังกล่าวทำให้เกิดความเชื่อมโยงกันในระดับเครือข่าย จังหวัด มีการทบทวนเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่จัดตั้งกลุ่มร่วมกัน และมีมติว่าทางกลุ่มสัจจะ สะสมทรัพย์ฯ จะร่วมกันจัดงานมงคลเสวนาเป็นประจำทุกปี (เครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, 2546, หน้า 11) โดยในการจัดงานมงคลเสวนาครั้งที่ 3 วันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2544 ได้มีการปรึกษา ร่วมกันของสมาชิกที่จะให้กลุ่มต่าง ๆ มาสะสมเงินร่วมกันทุกเดือน เพื่อที่จะให้กลุ่มสัจจะสะสม ทรัพย์ได้มีโอกาสประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันประจำทุกเดือน จึงได้มีการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการ ระดับจังหวัดของเครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้นในระดับจังหวัด และให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์แต่ละกลุ่มเข้ามาส่งเงินให้กับกองทุนสวัสดิการทุกวันที่ 15 ของทุกเดือน พร้อมทั้งได้เปิดโอกาสให้ได้ ประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน (เครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, 2546, หน้า 12)

จากมติดังกล่าวที่เกิดขึ้นมาทำให้มีการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์ฯ ขึ้นมาในระดับจังหวัด เพื่อใช้เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ ทั้งจังหวัด โดยการเข้าร่วมเครือข่ายในการประชุมและการออมเงินสวัสดิการทางเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ ให้กลุ่มสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกเครือข่ายแล้วแต่สมัครใจ (ประดิษฐ์ ควงนภา, สัมภาษณ์, 29 กรกฎาคม 2553)

หลังจากการจัดงานมงคลเสวนาครั้งที่สามนี้จึงทำให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ สามารถพัฒนากลุ่มจากกลุ่มที่อยู่ในรูปแบบของกลุ่มในหมู่บ้านมาเป็นเครือข่ายระดับจังหวัดที่มีการทำงานในรูปแบบของเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานของเครือข่ายในระดับจังหวัด ดังนั้น จึงทำให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ มีการดำเนินงานในนามเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ อยู่ 2 ส่วนด้วยกัน ดังนี้

ก. การดำเนินงานในระดับหมู่บ้าน

การทำงานของกลุ่มสัจจะในช่วงนี้มีการเปลี่ยนแปลงให้เป็นระบบมากกว่าเดิม เนื่องจากการเกิดขึ้นของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ มากขึ้น โดยมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบต่องานของคณะกรรมการให้มีความชัดเจนมากขึ้นซึ่งสามารถแสดงให้เห็นตามภาพที่ 2 ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2 โครงสร้างกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรของชีวิตระดับหมู่บ้าน

จากภาพที่ 2 จะเห็นได้ว่าการแบ่งกรรมการเป็น 4 ฝ่าย ใช้วิธีการเลือกตั้งโดยสมาชิกกลุ่มมีวาระ 1 ปี และมีเจ้าหน้าที่ช่วยดำเนินงาน 3 คน คือ เลขานุการการประชุม เหรัญญิก และผู้รักษาความปลอดภัย ส่วนใหญ่มักได้แก่ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งสามารถพกอาวุธได้ เป็นผู้ดูแลความปลอดภัยในวันส่งเงินและกู้เงินประจำเดือน รวมทั้งดูแลการนำเงินไปฝากธนาคารในวันรุ่งขึ้น (ชาติติยา กรรณสูตร, 2544, หน้า 147) ซึ่งการทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เมื่อมีการขยายตัวของกลุ่มแล้วทำให้มีการกำหนดเกณฑ์ต่างที่เป็นมาตรฐานเบื้องต้นของเครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์ที่ใช้ร่วมกันทุกกลุ่ม

การรับสมาชิกในการเปิดรับสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในหมู่บ้านต่าง ๆ ได้กำหนดวิธีการเปิดรับสมาชิกกลุ่มตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้เบื้องต้นดังนี้ (วิสมัยญา ทวยโธสงค์, 2535, หน้า 45)

ผู้ที่เข้ามาสมัครเป็นสมาชิกรุ่นนั้นต้องเป็นคนในชุมชน หรือในหมู่บ้านที่กลุ่มตั้งอยู่เท่านั้น เพื่อการควบคุมตรวจสอบโดยจะต้องฝากเงินเป็นประจำทุกเดือนอย่างน้อยรายละ 10 บาท แต่ไม่เกิน 100 บาททั้งนี้เพื่อสร้างวินัยให้สมาชิกและไม่เปิดโอกาสให้ผู้มีกำลังทรัพย์มากได้เปรียบดังที่พระสุบิน (2535) ได้อธิบายไว้ว่า (วิสมัญญา ทูยโรสงค์, 2535, หน้า 47)

“อย่าหมิ่นเงินน้อย อย่าอนคตยโสควาสนา จงใช้ความเพียรบริสุทธิ คุมแมลงผึ้งที่เอาไปแต่เกษรทีละน้อย ๆ แตะมาก ๆ เข้าก็ได้น้ำผึ้งเป็นขวดเป็นไห แต่ถ้าคนเริ่มดูลูกเงิน 10 บาท แล้ว ชุมชนหรือหมู่บ้านคงเจริญไม่ได้ ร้อยก็มาจากหนึ่ง ล้านก็มาจากหนึ่ง นี่คือหลักธรรมชาติ”

ทุกคนในครอบครัวสามารถเป็นสมาชิกได้ เป็นการสร้างค่านิยมการออมและการใช้จ่ายทรัพย์ในครอบครัว ดังคำพูดที่ว่า “ฝึกลูกให้รู้จักสะสมทรัพย์ พ่อแม่รู้จักใช้ทรัพย์เพราะถ้าจะโกงเงินที่กู้ไปจะรู้ว่าโกงเงินลูก” (วิสมัญญา ทูยโรสงค์, 2535, หน้า 47)

สมาชิกทุกคนมีสิทธิขอกู้เงินสะสมได้ในวันแรกที่เริ่มสะสมทรัพย์ซึ่งจะต้องผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการก่อน เพื่อเปิดโอกาสแก่สมาชิกที่มีความจำเป็นเช่นเจ็บป่วยหรือได้รับความเดือดร้อนภัยพิบัติต่าง ๆ ได้กู้ไปก่อน ในกรณีสมาชิกลาออกหรือพ้นสภาพก่อนหนึ่งปีจะไม่ได้รับเงินปันผล (วิสมัญญา ทูยโรสงค์, 2535, หน้า 47)

ระบบ 5 ปี 4 รุ่น แล้วปีได้รับสมาชิกหมายความว่า จะเปิดรับสมาชิกเพียง 4 รุ่น แล้วหยุดรับไประยะหนึ่ง อาจเป็น 3-4 ปี แล้วแต่กลุ่มจะกำหนดซึ่งถือว่าเป็นการสร้างคุณค่าให้แก่กลุ่มและเป็นแรงกระตุ้นให้ชุมชนริเริ่มสมัครเป็นสมาชิก ก่อนที่จะปีได้รับเสียก่อน และกฎของกลุ่มอีกประการหนึ่งคือ การกำหนดสมาชิกรุ่นแรก หรือสมาชิกที่สมัครในปีแรกมีสิทธิรับเงินสวัสดิการได้เต็มอัตราที่กลุ่มกำหนดไว้ ส่วนรุ่น 2-3-4 ก็จะได้รับไปลดลดหลั่นกันรุ่นละครึ่งหนึ่งของรุ่นก่อนหน้า ทั้งยังเป็นการเพิ่มกองทุนสวัสดิการให้เพิ่มขึ้น และเลื่อนสมาชิกจากรุ่นหลังไปอีก โดยอาศัยกฎเกณฑ์ที่ตกลงกันไว้ว่า จะเลื่อนรุ่นสมาชิกขึ้นไปแต่ละปี เพื่อให้สมาชิกรุ่นสุดท้ายได้รับสวัสดิการ หลังจากเป็นสมาชิครบหนึ่งปี รุ่นที่ 2 ก็จะได้รับสิทธิเท่าเทียมกับรุ่นที่ 1 รุ่น 3 เลื่อนให้เป็นรุ่น 2 และรุ่น 4 ได้เป็นรุ่น 3 เพื่อให้ได้รับสวัสดิการ แล้วหยุดรับสมัครสมาชิกไป 2-3 ปี เพื่อให้เงินสวัสดิการเพิ่มมากขึ้น (วิสมัญญา ทูยโรสงค์, 2544, หน้า 48) โดยในการปล่อยกู้ให้แก่สมาชิกรุ่นนั้นจะพิจารณาจากความจำเป็นในการใช้เงินของสมาชิกโดยพิจารณาตามเกณฑ์ที่จะได้กู้ก่อนตาม 3 กรณีต่อไปนี้

ลำดับแรก คือ สมาชิกที่เจ็บป่วย

ลำดับที่สอง คือ สมาชิกที่ต้องรับภาระเงินกู้ในอัตราที่สูง

ลำดับที่สาม สมาชิกที่ต้องรับภาระเกี่ยวกับการศึกษา

เงินที่เหลือจากสมาชิกทั่วไป เป็นการฝึกให้สมาชิกมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่เพื่อนร่วมชุมชน ให้มีความเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ในขณะเดียวกัน การกำหนดวันและช่วงเวลาที่กลุ่มจะดำเนินกิจกรรมไว้อย่างชัดเจนเหมือนกันทุก ๆ ปี ก็เป็นการฝึกให้สมาชิกมีความรับผิดชอบต่อนตนเองและกลุ่ม เพราะสมาชิกต้องนำเงินออม หรือเงินกู้มาส่งให้กลุ่มตามวันที่กำหนดไว้ มิฉะนั้นจะถูกปรับตามอัตราที่กลุ่มได้กำหนดไว้ การกำหนดให้สมาชิกมาพบปะกันทุกเดือนยังมีส่วนในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน เพราะมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นตามทุกข์สุขร่วมกัน ร่วมกันมองภาพปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งเป็นหนทางไปสู่การแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชุมชน (วิสมัยญา พุชโชต, 2544, หน้า 60)

โดยกิจกรรมด้านการเงินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ระดับหมู่บ้านได้แบ่งกิจกรรมซึ่งสามารถวิเคราะห์ห้ออกมาเป็น 4 ด้านด้วยกันดังต่อไปนี้

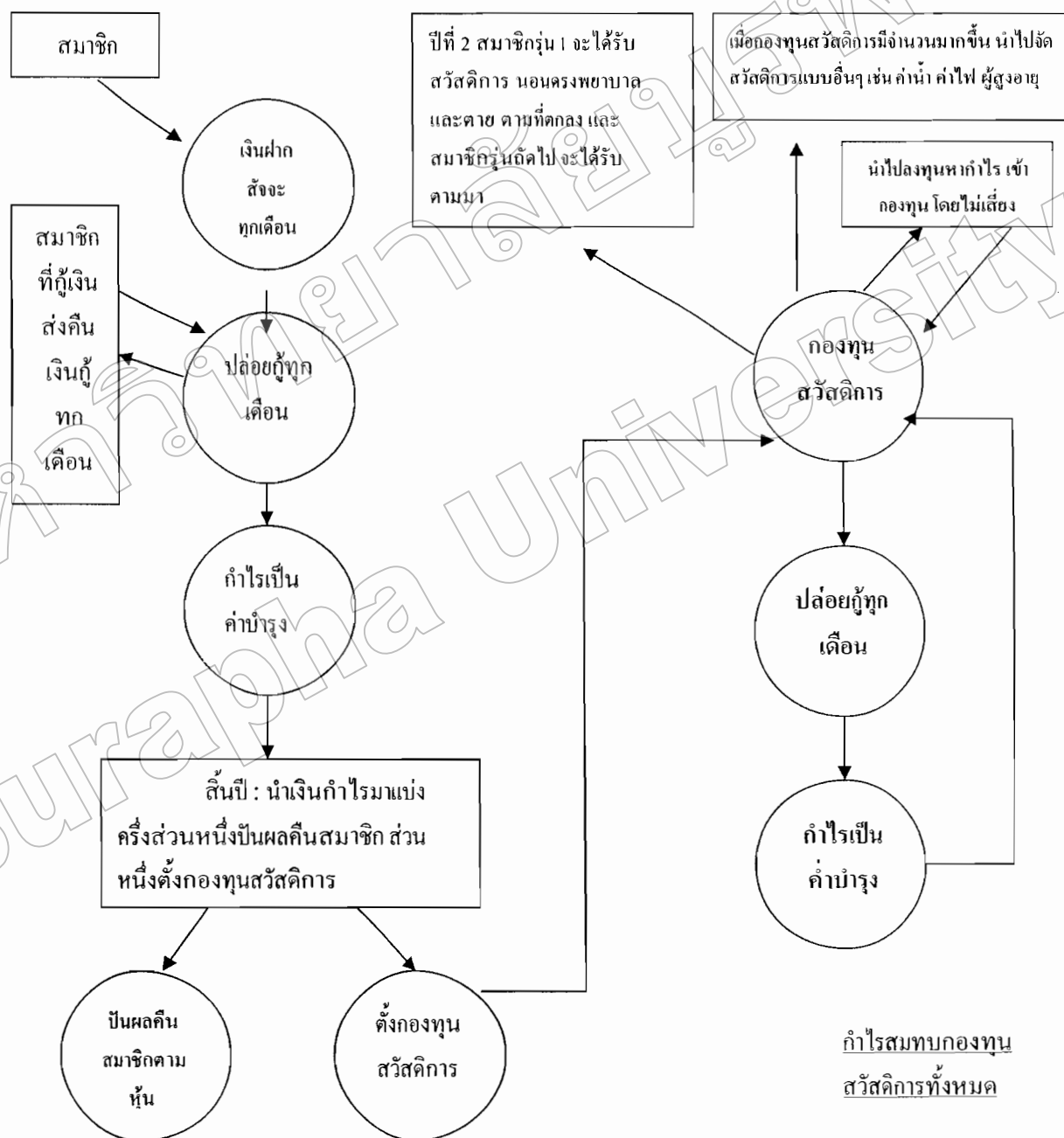
การออมเงิน กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จัดเป็นหุ้น โดยมีเงินในการออม หุ้นละ 10 บาท แต่กำหนดให้ไม่เกิน 10 หุ้น โดยจะเพิ่มหรือลดเงินออมได้ในวันสิ้นปี สมาชิกจะต้องพิจารณาว่าจะออมเงินได้เดือนละเท่าไร และตั้งสัจจะว่าจะส่งเงินออมทุกเดือน ถ้าไม่ส่งตามกำหนดจะถูกปรับตามบัญชีการออมของแต่ละคน (ชาติยา กรณสูตร, 2544, หน้า 153) โดยการออมเงินของสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นั้นจะทำการออมเดือนละหนึ่งครั้งในวันประชุมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ประจำเดือนของแต่ละหมู่บ้านที่มีการประชุมในวันตามที่ตกลงกันในหมู่บ้านที่กลุ่มได้จัดตั้งอยู่

การกู้ยืมเงิน ในเรื่องดังกล่าวนี้สมาชิกรุ่นแรกของกลุ่มจะสามารถกู้ได้ในวันแรกของการออมเงิน สำหรับในรุ่นต่อไปจะต้องรอให้ครบ 3 เดือน ถึง 6 เดือน ตามข้อตกลงของกลุ่ม ผู้กู้จะต้องมีผู้ค้ำประกัน 2 ราย การกู้จะกู้ได้ทุกบัญชีบัญชีละ 1,000 บาท ผ่อนส่งภายใน 10 เดือน โดยเสียดำบำรุงตามที่กลุ่มกำหนด สมาชิกต้องส่งเงินออมและค่าบำรุงเป็นประจำทุกเดือนพร้อม ๆ กับการส่งเงินออมในวันประชุมประจำเดือน (ชาติยา กรณสูตร, 2544, หน้า 153)

การแบ่งปันผลประโยชน์ ในเรื่องของการแบ่งปันผลประโยชน์กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การแบ่งเงินปันผลและเงินสวัสดิการ การแบ่งเงินปันผลให้แบ่งตามจำนวนหุ้นจากผลประโยชน์ที่เกิดจากเงินออมและบวกผลประโยชน์ที่เกิดจากให้กู้ โดยแบ่งปันผลให้สมาชิก 50 เปอร์เซ็นต์ อีก 50 เปอร์เซ็นต์ส่งเข้าสวัสดิการ (ชาติยา กรณสูตร, 2544, หน้า 153)

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในหมู่บ้านจะมีอิสระในการบริหารงาน ซึ่งการทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในแต่ละหมู่บ้านมีระดับของความเข้มแข็งไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของกรรมการที่ทำหน้าที่บริหารและเก็บเงินออมกับชาวบ้านซึ่งจะต้องมีความซื่อสัตย์และ

เสียสละเนื่องจากการทำงานไม่มีผลตอบแทนในครั้งแรกที่เริ่มก่อตั้ง แต่เมื่อกลุ่มบางกลุ่มมีความเข้มแข็งพอแล้ว อาจจะลงมติจากสมาชิกให้มีค่าตอบแทนให้กับกรรมการได้ ซึ่งกลุ่มนี้จะสะสมทรัพย์สินในหมู่บ้านจะมีรูปแบบของกระบวนการทำงานโดยทั่วไป ดังภาพที่ 3 ดังต่อไปนี้ (เครือข่ายกลุ่มสัจจะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครอบครัวของชีวิต, 2546, หน้า 44)

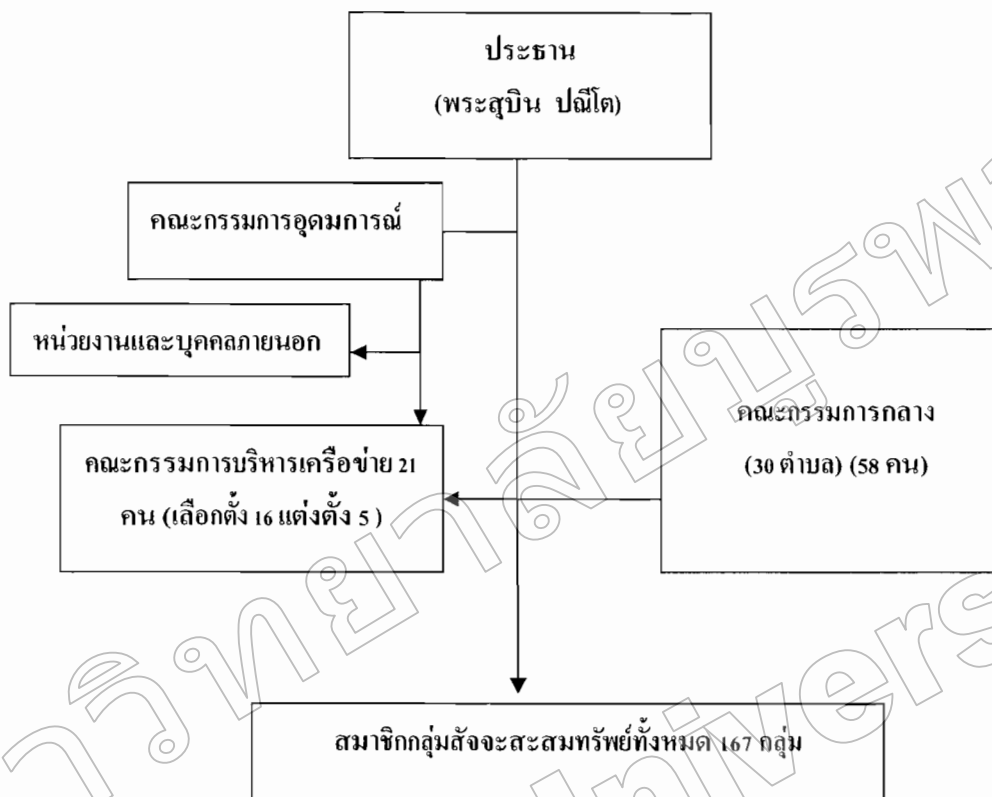
ภาพที่ 3 กระบวนการทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครอบครัวของชีวิตในหมู่บ้าน

จากภาพที่ 3 สามารถอธิบายได้ว่ากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีกระบวนการในการทำงานในระดับหมู่บ้านที่เป็นระบบและเป็นทางการมากขึ้น เป็นไปในรูปแบบและทิศทางเดียวกันในการทำงานของกลุ่มทั้งจังหวัด โดยหน้าที่หลักของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในหมู่บ้านนั้นจะมีการทำงานอยู่ 2 ส่วนหลักด้วยกัน คือในรูปของการออมเงิน และสวัสดิการ ในหลักของการออมเงิน สมาชิกจะมาออมเงินร่วมกันเดือนละหนึ่งครั้งทุกเดือน โดยทางกลุ่มจะปล่อยกู้ให้กับสมาชิกที่เดือดร้อนเลย ถ้าไรที่ได้มาจะแบ่งมาเป็นค่าบำรุง และส่วนหนึ่งจะสบทบกองทุนสวัสดิการ ส่วนที่สองคือสวัสดิการ โดยกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีการเก็บเงินกองทุนสวัสดิการเมตตาธรรมทำบุญวันละบาท ซึ่งเก็บเดือนละ 30 บาทเพื่อมาใช้จัดสวัสดิการให้กับสมาชิก

นอกจากนี้ในแต่ละปีกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์แต่ละกลุ่มจะจัดการประชุมใหญ่ประจำปี เมื่อครบรอบปีของการดำเนินงาน โดยการประชุมกรรมการจะรายงานการดำเนินงานว่ามีผลกำไรหรือขาดทุน ยอดเงินฝากและหุ้น และยอดเงินสวัสดิการว่ามีจำนวนเท่าไร หลังจากนั้นก็จะมีการปรับปรุงกฎระเบียบร่วมกัน อันรวมถึงกฎระเบียบการเงิน เช่น อัตราเงินปันผล อัตราเงินค่าสวัสดิการ ฯลฯ (พระสุบิน ปณีโต, 2541)

ข. การดำเนินงานในระดับเครือข่ายจังหวัด

หลังจากที่เครือข่ายสัจจะทำงานในระดับหมู่บ้านมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 กระทั่งถึงปี พ.ศ. 2544 เมื่อมีการงานมงคลเสวนาครั้งที่ 3 ทำให้กลุ่มสัจจะยกระดับการดำเนินงานในระดับเครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์ในระดับจังหวัดในดำเนินงานในระดับจังหวัดนั้นกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้ทำงานในรูปแบบของเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ซึ่งมีคณะทำงานที่เข้ามารวมกลุ่มกันทำงานในหลายด้านด้วยกัน ซึ่งมีโครงสร้างตามภาพที่ 4 คือ (ขัตติยา กรรณสูตร, 2544, หน้า 147)

ภาพที่ 4 โครงสร้างเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรของชีวิตระดับจังหวัด

จากภาพที่ 4 สามารถอธิบายโครงสร้างการทำงานของเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้ดังต่อไปนี้

ประธานในที่นี้คือ พระสุบิน ปณีโต ทำหน้าที่ในลักษณะของที่ปรึกษามิบทบาทหน้าที่ให้คำปรึกษาและช่วยชี้แนะในการบริหารกองทุนที่เกิดขึ้นกับกลุ่มตลอดจนถึงการประสานงานในระดับต่าง ๆ (วิสมัญญา ทูยโธสงค์, 2544, หน้า 52)

คณะกรรมการอำนวยการ ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2541 กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้จัดตั้งคณะกรรมการอำนวยการ เป็นคณะทำงานชุดพิเศษ ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิจากหลายสาขาทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ที่มีศรัทธาและสมัครใจมาช่วยงานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อให้เกิดความครอบคลุมและแบ่งเบาภาระงานของพระสุบิน กลุ่มคณะกรรมการอำนวยการจะทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาในเรื่องงานที่ต้องการที่ความรู้เฉพาะด้าน เช่น การทำบัญชีและการสอบบัญชี การจัดทำแผนงานและโครงการ การประเมินผลงาน รวมทั้งช่วยคณะกรรมการเครือข่ายประสานงาน

กับหน่วยงานภายนอก เพื่อหาวิธีการสนองความต้องการของกลุ่มสมาชิกที่กลั่นกรองผ่าน คณะกรรมการกลุ่มและคณะกรรมการกลาง (ชาติยา กรรณสูตร, 2544, หน้า 149) ซึ่ง คณะกรรมการอุดมการณ์มีบทบาทสำคัญในการทำงานในเรื่องของงานสาธารณะที่จัดทำขึ้นเป็น โครงการความร่วมมือต่าง ๆ ร่วมกับหน่วยงานของภาครัฐ เช่น สาธารณสุข ศูนย์วัฒนธรรม หรือ สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม โดยลักษณะงานนั้นจะทำงานในเรื่องของการทำงานสาธารณะ ประโยชน์ที่เข้ามาช่วยเหลือปัญหาในด้านต่าง ๆ ของชาวบ้านในจังหวัดตราด เช่น การช่วยเหลือในเรื่องการจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ในการซื้อขายสินค้าราคาถูกให้กับสมาชิกของกลุ่ม ซึ่งสินค้าที่สำคัญของกลุ่มนั้น ได้แก่ ข้าวสาร น้ำปลา ฯลฯ หรือการรับซื้อผลผลิตจากชาวบ้านในราคาที่ยุติธรรม หรือ การประกาศต่อต้านการจัดตั้งโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ในจังหวัดตราดในปี พ.ศ. 2553 ซึ่งชาวบ้านใน จังหวัดไม่เห็นด้วย (การประชุมเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, บันทึกเทป, 15 สิงหาคม 2553)

หน่วยงานและบุคคลภายนอกเป็นกลุ่มที่เข้ามาหนุนเสริมการทำงานของเครือข่าย สัจจะสะสมทรัพย์ในเรื่องของงบประมาณ โครงการต่าง ๆ เช่น สถานบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา สำนักงานหลักประกันสุขภาพที่เข้ามาสนับสนุนงบประมาณการจัดตั้งศูนย์ประกันสุขภาพของภาค ประชาชน (ประสิทธิ์ ควณิกา, สัมภาษณ์, 28 กรกฎาคม 2553)

คณะกรรมการเครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์จะคัดเลือกจากประธานกลุ่มสัจจะสม ทรัพย์ภายในจังหวัดขึ้นมาเป็นคณะกรรมการระดับจังหวัดแล้วให้คณะกรรมการระดับจังหวัด คัดเลือกประธานคณะกรรมการระดับจังหวัดขึ้นมาโดยการโหวตเสียงมีบทบาทและหน้าที่เป็นผู้ กลั่นกรองตรวจสอบบุคคลที่ได้รับการช่วยเหลือเป็นอันดับสุดท้าย ก่อนที่จะส่งไปให้ประธาน ระดับจังหวัดอนุมัติการช่วยเหลือจากกองทุน โดยกรรมการบริหารเครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์นั้นจะ มีจำนวน 21 คนเห็นกรรมการที่มาจากการเลือกตั้งในการจัดงานมงคลเสนา 16 คน รวมกับ กรรมการกลางที่ได้รับการแต่งตั้งจากประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์อีก 5 คน ซึ่งมีวาระ 2 ปี (ชาติยา กรรณสูตร, 2544, หน้า 148)

คณะกรรมการกลางเป็นคณะกรรมการที่คัดเลือกขึ้นมาในระดับตำบลตำบลละ 2 คน ซึ่งเป็นตัวแทนโดยตำแหน่ง 1 คน และอีก 1 คนมาจากสมาชิกในตำบลคัดเลือกขึ้นมา โดยมี บทบาทหน้าที่เป็นผู้ตรวจสอบบุคคลที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุน โดยการลงไปพื้นที่ใน ระดับหมู่บ้านและตามกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ (วิสมัยญา พุยโรตงค์, 2544, หน้า 52; ชาติยา กรรณสูตร, 2544, หน้า 148)

สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ทั้งหมด 167 กลุ่มที่เข้ามาประชุมและออมเงินใน กองทุนสวัสดิการเครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัด โดยทางเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีการ ประชุมทุกวันที่ 15 ของทุกเดือน โดยเครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์ทำหน้าที่ทำหน้าที่เป็นเวทีแลกเปลี่ยน

เรียนรู้การทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการพบปะพูดคุยในเรื่องของการทำงานของกลุ่มต่าง ๆ (ประคิษฐ์ ควงนภา, สัมภาษณ์, 29 กรกฎาคม 2553)

เครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์เป็นวาระระดับของการทำงานในรูปแบบของชมรมมาเป็นการทำงานในลักษณะของเครือข่าย ซึ่งไม่ได้มีโครงสร้างการทำงานที่ตายตัว โดยการทำงานเป็นรูปแบบของการปรึกษาหารือ และคณะทำงานเครือข่ายในแต่ละกลุ่มมีการทำงานที่เป็นอิสระไม่ขึ้นกับใคร จึงทำให้การยกระดับจากการทำงานในระดับกลุ่มมาเป็นการทำงานเครือข่ายของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เครือข่ายถูกใช้เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการตัดสินใจในการทำงานที่เป็นภาพรวมของระดับจังหวัด ซึ่งการทำงานของเครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์เป็นการรวมตัวกันในรูปแบบของเครือข่ายไม่เป็นทางการ

3.1.2 การพัฒนาจากเครือข่ายระดับจังหวัดสู่เครือข่ายในระดับต่างจังหวัด

หลังจากการขยายตัวในจังหวัดในวงกว้างแล้ว กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้มีการขยายตัวออกสู่ต่างจังหวัด โดยมีหน่วยงานที่ได้เห็นการทำงานของพระสุบินเริ่มมีหน่วยงานเข้ามาหนุนเสริมการทำงาน จากการเข้ามาสนับสนุนของหน่วยงานต่าง ๆ ทำให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นที่รู้จักและมีการขยายตัวออกนอกจังหวัด กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้มีการพัฒนาการทำงานของตนเองสู่ต่างจังหวัด ดังต่อไปนี้

ในปี พ.ศ. 2540 พลโทปริชา วรรณรัตน์ ได้พาคณะที่ปรึกษาเกี่ยวกับความมั่นคงของชาติ มาศึกษาคูณานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พร้อมสื่อมวลชน จึงทำให้การทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้รับการตีพิมพ์ นอกจากนี้ พระอาจารย์สุบิน ได้รับคัดเลือกจากสำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ ยกย่องให้เป็น คนดีศรีสังคม รางวัลผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม สาขามณีปัญญาชาวบ้าน (เครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาครอบครัวของชีวิต, 2546, หน้า 11) จึงทำให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นที่รู้จักภายนอกจังหวัดครั้งแรกหลังจากการจัดตั้งมา

หลังจากนั้นใน พ.ศ. 2541 นายเอนก นาคะบุตร เลขาธิการ สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนาได้เดินทางมาพูดคุยกับพระสุบิน ในเรื่องของแนวคิดเรื่องกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ และได้เชิญ นพ.ประเวศ วะสี และนายไพฑูรย์ ศิริวัฒนธรรม ลงไปในพื้นที่เพื่อจัดประชุมประชาคมแผนฯ 8 สัญจร ขึ้นในวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2541 ในการประชุมในครั้งนั้นได้มีการเชิญตัวแทนจากหน่วยงานราชการในจังหวัด และส่วนกลาง เช่น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นักการเมือง นักวิชาการ เข้าร่วมประชุมแลกเปลี่ยนแนวคิดการพึ่งตนเอง ตามแนวกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ที่วัดเนินทราย ต.เนินทราย อ.เมือง ในเวทิดังกล่าวได้มีการบันทึกเทปรายการ “ลานบ้านลานเมือง” ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 9 จากการประชุมเวทีประชาคม

ดังกล่าวนี้ทำให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นที่รู้จักออกสู่สาธารณะ (เครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาครอบครัวของชีวิต, 2546, หน้า 11)

จากการประชุมเวทีสมาคมดังกล่าวจึงเกิดการสัมมนาเชิงปฏิบัติการขยายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครอบครัวชีวิต ที่เป็นผลสืบเนื่องจากการประชุมประชาคมแผน 8 ทำให้ธนาคารออมสินเล็งเห็นความสำคัญของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จึงได้ทำโครงการดังกล่าว ขึ้นมาเพื่อฝึกอบรมพระสงฆ์ทั่วประเทศ จำนวน 115 รูป จากการอบรมดังกล่าวทำให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้เริ่มเชื่อมโยงเครือข่ายการทำงานกับภายนอกมากขึ้น โดยการขยายแนวคิดของกลุ่มออกไปโดยใช้พระสงฆ์เป็นแกนนำขยายงาน (เครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาครอบครัวของชีวิต, 2546, หน้า 11)

จากการมาเสริมหนุนของหน่วยงานดังกล่าวทำให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีการขยายเครือข่ายออกสู่ต่างจังหวัด เนื่องจากงบประมาณที่เข้ามาเสริมหนุนเป็นงบประมาณที่เข้ามาสนับสนุนให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ เป็นต้นแบบของการเรียนรู้ให้กับพระสงฆ์ จึงทำให้พระสงฆ์ที่เข้ารับการอบรมได้นำแนวคิดของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ไปใช้ในการจัดตั้งในท้องถิ่นของตน

ในปี พ.ศ. 2544 ได้มีการจัดตั้งโครงสร้างการบริหารองค์กรเครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์ของจังหวัดตราดขึ้นมา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประสานงานกลุ่ม และประสานงานภายนอกจากการได้รับงบประมาณของกองทุนเพื่อสังคม (SIF) ซึ่งให้งบประมาณในการสร้างศูนย์เรียนรู้เครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อใช้เป็นศูนย์เรียนรู้ในด้านองค์การการเงินชุมชนของทุกจังหวัดในประเทศไทย โดยกองทุนเพื่อสังคมสนับสนุนงบประมาณในการสร้างศูนย์เรียนรู้ดังกล่าวในปี พ.ศ. 2544 - พ.ศ. 2545 ประมาณ 10 ล้านบาท (ประดิษฐ์ ดวงนภา, สัมภาษณ์, 29 กรกฎาคม 2553; ขัตติยา กรรณสูตร, 2544, หน้า 147) การอุดหนุนของกองทุนเพื่อสังคมในครั้งนี้ทำให้การทำงานของเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในรูปแบบขององค์การการเงินชุมชนขยายออกสู่ภายนอกจังหวัดมากขึ้นและเป็นที่รู้จักทั่วประเทศในเวลาต่อมา และมีสมาชิกเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์กว่า 40 จังหวัดทั่วประเทศในปัจจุบัน (สมาคมผู้สื่อข่าวสาว, 2553)

ในการพัฒนาของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีจากระดับหมู่บ้านไปสู่ระดับจังหวัด และพัฒนาออกไปต่างจังหวัดด้วย ซึ่งปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาขยายของตัวกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ ดังนี้

ก. การตอบสนองต่อปัญหาหนี้สินของชาวบ้านที่เป็นเกษตรกรรายย่อย

ชาวบ้านในจังหวัดตราดไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับระบบทุนนิยมที่เข้ามาในจังหวัดมากขึ้น เกิดผลให้ให้ชาวบ้านในจังหวัดประสบปัญหาภาวะหนี้สินที่มากขึ้น ซึ่งในช่วงเวลา

ที่กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขยายตัวปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านในจังหวัดตราดจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์คือภาวะหนี้สินที่ได้รับมาจากปัญหาด้านเศรษฐกิจ ซึ่งมีดังต่อไปนี้

ปัญหาการขาดทุนจากการเลี้ยงกุ้งแบบใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ที่ให้ผลผลิตมากกว่าที่มีตามธรรมชาติ เนื่องจากชาวบ้านในจังหวัดตราดที่เลี้ยงกุ้งได้นำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาแทนวิธีการผลิตจากธรรมชาติมาใช้ในการผลิตมากขึ้นเพื่อให้ได้ผลผลิตมากกว่าเดิม อย่างไรก็ตามชาวบ้านส่วนใหญ่ในจังหวัดตราดไม่มีเงินออมสำรองสำหรับการลงทุนเพื่อการผลิตเป็นจำนวน จึงทำให้ต้องกู้ยืมเงินนอกระบบและในระบบเพื่อมาลงทุน โดยหวังว่าผลกำไรที่ได้จากการเลี้ยงกุ้งจะได้มาชดเชยหนี้ที่กู้ยืม ผลที่ตามมาคือเนื่องจากชาวบ้านในจังหวัดตราดยังขาดความรู้สมัยใหม่ที่น่าเอามาใช้และปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม เป็นผลให้ชาวบ้านต้องประสบการขาดทุนจากการผลิตจนเกิดหนี้สินจำนวนมาก ชาวบ้านบางรายต้องนำที่ดินของตนที่มีอยู่ไปขายเพื่อชดเชยหนี้สิน ปัญหาการทำนากุ้งในจังหวัดตราดกลายเป็นปัญหาใหญ่ที่ยากแก่การแก้ไขจนเกิดวิกฤติขึ้นในระหว่าง พ.ศ. 2534 – พ.ศ. 2535 ตัวอย่างของชาวบ้านในจังหวัดตราดที่ประสบปัญหาจากวิกฤติการณ์ดังกล่าวที่สำคัญในจังหวัดตราดคือชาวบ้านเปรี๊ดใน ตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอ เมือง ที่พยายามทำนากุ้งเพิ่ม แต่ต้องประสบกับปัญหาการเป็นหนี้มากกว่าเก่า ดังคำพูดวินัย ห่วงน้ำ (2544 อ้างถึงใน พรทิพย์ หาผล, 2544, หน้า 61) ที่ว่า

“ช่วงนากุ้งบูม ชาวบ้านเปรี๊ดในมีรายได้ดี มีรถมีราใช้กัน แต่พอเลี้ยงสัก 2 บ่อ เริ่มขาดทุนครั้งละเป็นแสน บางคนเป็นหนี้อยู่หลายล้านบาทเศรษฐกิจเริ่มไม่ดี ช่วงหนักมาก ๆ ก็ช่วงปี พ.ศ. 2534- พ.ศ. 2535 บางคนเป็นหนี้รถส. บางคนเป็นหนี้สหกรณ์การเกษตร เพราะต้องเลี้ยงไม่มีทุน ต้องลงทุนครั้งละหลายหมื่นหลายแสน ถ้าได้กำไรเป็นแสนเป็นล้าน ทำให้ชาวบ้านอยากทำกันหมด แต่ไม่มีทุนต้องเอาที่ดินโฉนดไปจำนอง กู้เงินมาลงทุน พอได้กำไรก็ไม่ใช้หนี้ นึกว่าจะได้อีกก็ลงทุนหนักกว่าเดิม พอครั้งต่อ ๆ มาเกิดขาดทุนก็ไม่เงินใช้หนี้ เพราะหนี้สูงส่วนใหญ่เป็นหนี้แสนขึ้นกันทั้งนั้น บางคนก็ถูกยึดโฉนด บางคนถึงตอนนี้ก็ยังใช้หนี้ธนาคารไม่หมดเลย บางคนก็ไหวตัวทัน พอขาดทุนครั้งที่สองครั้งก็เลิกเลย ไม่มีปัญหา นี่แหละที่เค้าเรียกกันว่า นากุ้งกินโฉนด”

จากที่กล่าวมาปัญหานากุ้งจึงเป็นปัญหาหลักที่สำคัญที่ทำให้ชาวบ้านในจังหวัดตราดประสบกับปัญหาหนี้สินหลักที่สำคัญคือปัญหาการลงทุนเลี้ยงกุ้งของชาวบ้านในช่วงของนากุ้งบูมโดยการลงทุนจากการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ซึ่งต้องใช้ต้นทุนในการผลิตสูง จึงทำให้ต้องกู้ยืมเงินมาเพื่อลงทุนในการลงทุน และจากการขาดความรู้จากเทคโนโลยีดังกล่าวทำให้ชาวบ้านประสบปัญหาขาดทุนจากการลงทุนและเป็นหนี้สินตามมาภายหลัง

การซื้อขายที่ดินในสมัยรัฐบาล พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณในรัฐบาลของพลเอก ชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นรัฐบาลเป็นยุคที่เศรษฐกิจมีความเฟื่องฟูในปี พ.ศ. 2530 – พ.ศ. 2532 เป็นยุคที่เฟื่องฟูของเศรษฐกิจฟองสบู่หลังจากที่ญี่ปุ่นเริ่มย้ายฐานเข้ามาตั้งถิ่นฐานในการสร้างโรงงาน โดยเริ่มมีการซื้อที่ดินมากขึ้นจนเกิดการเก็งกำไรที่ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแต่ในกรุงเทพ แต่พุ่งเข้าไปสู่ภูมิภาคอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ดินทางการเกษตรที่ก่อนหน้านี้ครั้งหนึ่งนายทุนไม่เคยอยากได้ เนื่องจากที่ดินทางการเกษตรเป็นแหล่งที่มาของพืชไร่ที่พวกนายทุนทำการค้าอยู่ จึงจำเป็นต้องมีการเลี้ยงเกษตรกรเอาไว้ในที่ดิน แต่เมื่อมาในช่วงของเศรษฐกิจที่เกิดจากฟองสบู่พองตัวขึ้นมาเป็นผลให้การเก็งกำไรจากที่ดินเป็นที่ต้องการ จะสังเกตได้ว่าในชนบทของประเทศไทย (วรคุลย์ ตูลารักษ์ และพิทยา ว่องกุลเขียน, 2540, หน้า 52)

ผลที่ตามมาจากราคาที่ดินที่ทะยานสูงขึ้นในชนบทที่ชาวบ้านจากการที่ขายที่ดินได้ละ 3,000 บาทมาเป็นไร่ละ 30,000 บาทหรือบางแห่งขายได้เป็นแสนผลที่ตามมาของชาวบ้านในชนบทได้นำเงินที่ขายที่ดินมาส่งเสียลูกหลานที่เข้าไปอยู่ในเมือง บางรายมีการนำเงินที่ได้มาไปซื้อสิ่งของที่จะนำมาอำนวยความสะดวก เมื่อชาวบ้านในชนบทใช้เงินจนหมดไป ปัญหาที่ตามมาคือทำให้ชาวบ้านต้องประสบปัญหาในเรื่องของหนี้สิน และการไร้ที่ดินทำกิน ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวกระจายอยู่ทั่วไปในชนบทในช่วงเวลาดังกล่าว

ในส่วนของชาวบ้านในจังหวัดตราดชาวบ้านได้พัฒนาไปสู่ปัญหาการสูญเสียที่ดินเมื่อมีการเข้ามาของวิกฤติการณ์ฟองสบู่ คือ การกว้านซื้อที่ดินเพื่อนำมาทำธุรกิจท่องเที่ยว เราจะพบว่าในสมัยรัฐบาลของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณมีการเติบโตของการค้าขายที่ดินในจังหวัดตราด อันเนื่องมาจากการนำที่ดินมาใช้สำหรับธุรกิจท่องเที่ยวของนายทุนส่วนใหญ่จากจังหวัดตราด ชาวบ้านจังหวัดตราดจำนวนหนึ่งได้ขายที่ดินได้เงินจำนวนมาก แต่ไม่สามารถบริหารเงินที่ได้มาอย่างเหมาะสมจนในที่สุดเงินจากการขายที่ดินก็หมดไป และบางคนต้องเสียชีวิตจากการเป็นโรคเอดส์ที่ได้ที่รับเมื่อใช้เงินเที่ยวเสเพล ผู้ที่มีชีวิตหลังเงินจากการขายที่ดินหมดแล้วก็ต้องไปเป็นอาชีพผู้ใช้แรงงาน อย่างไรก็ตามการเป็นผู้ใช้แรงงานของคนตราดก็ต้องถูกแย่งอาชีพจากแรงงานต่างด้าวโดยเฉพาะชาวเขมร รวมถึงแรงงานต่างถิ่นและแรงงานไร้ฝีมือจากคนอีสาน และแรงงานมีฝีมือจากจังหวัดอื่นที่เข้ามาในจังหวัดตราด ดังนั้น คนตราดจึงเป็นผู้รับจ้างเฉพาะแรงงานกริดยางเป็นหลัก ชาวอีสานมักเป็นแรงงานตามสวนผลไม้ และชาวเขมรเป็นแรงงานในเรือประมง หรือสถานที่ท่องเที่ยว (สมโภชน์ วาสุกกรี, สัมภาษณ์, 23 เมษายน 2552)

กล่าวโดยสรุปแล้วสถานการณ์การเป็นหนี้ของเกษตรกรตราด โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนี้ ธกส. ได้พัฒนาไปสู่ความรุนแรง คืออยู่ในภาวะความเสี่ยงที่จะต้องหลุดจากที่ดิน พร้อมทั้งการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร เพื่อหวังจะให้รัฐบาลล้างหนี้ ดังจะเห็นได้จาก

การจัดจังหวัดตราด เป็นหนึ่งใน 16 จุดของพื้นที่ที่มีความรุนแรงในประเทศไทย นอกเหนือจาก
สิงห์บุรี ชัยนาท อ่างทอง อุทัยธานี ฉะเชิงเทรา นครนายก จันทบุรี นครสวรรค์ อุทัยธานี กำแพงเพชร
พิจิตร สมุทรสงคราม ราชบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ (คณะบริหารศาสตรมหาวิทาลัย
อุบลราชธานี, ม.ป.ป., หน้า 6) สถานการณ์การเป็นหนี้ของเกษตรกรรายย่อยจังหวัดตราด จะพบได้
จากการสัมภาษณ์ ดังนี้ (จิริรัตน์ หวลถนอม, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2552)

“ร้อยละ 95 คิดหนี้ไม่มากนักน้อย”

“ต้องคิด เพราะต้องลงทุน ทำให้ชีวิตวนเวียนอยู่ในหนี้”

“คิดหนี้ร้อยละ 99.99 ของครอบครัวเลย

ดังนั้นภาวะความเป็นหนี้จึงถือได้ว่าเป็นปัจจัยหลักสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านที่เป็น
เกษตรกรรายย่อยต้องประสบกับปัญหาการเป็นหนี้สินของชาวบ้านในจังหวัดตราดในเรื่องของการ
ประสบปัญหาในเรื่องของการขาดทุนจากการเลี้ยงกุ้ง และปัญหาการสูญเสียที่ดินของชาวบ้านใน
จังหวัดตราดที่ทำการขายที่ดินในช่วงที่ดินราคาแพงเมื่อได้เงินมาจึงใช้เงินจนหมดและต้องกลับ
กลายเป็นแรงงานในที่ดินของตนเอง ปัญหาเรื่องหนี้สินจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่ทำให้ชาวบ้าน
ในจังหวัดตราดเห็นความสำคัญในการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

ข. การตอบสนองผลกระทบของวิกฤติเศรษฐกิจที่มีของชาวบ้าน

วิกฤติทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 หรือที่เราเรียกกันชื่อนามของวิกฤติการณ์
การทางการเงินของไทยที่เรียกในนามว่า โรคต้มยำกุ้ง วิกฤติการณ์ดังกล่าวส่งผลให้ประเทศไทย
ต้องขอกู้เงินจากการกองทุนระหว่างประเทศหรือ ไอเอ็มเอฟ (International Monetary Fund) สาเหตุ
ของวิกฤติการณ์ทางการเงินที่สำคัญของประเทศไทยนั้นมีสาเหตุหลักที่สำคัญ คือ การขาดดุลบัญชี
เดินสะพัดในช่วงปี พ.ศ. 2538 – พ.ศ. 2539 จนทำให้ต้องทำการกู้เงินตราจากต่างประเทศ ทำให้
ประเทศไทยเป็นหนี้ประมาณ 99 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 55 ของผลิตภัณฑ์มวลรวม
ในประเทศและเป็นหนี้ในภาคธุรกิจเอกชน ผลจากการบริหารเงินตราต่างประเทศผิดพลาดของ
รัฐบาลจากการเปิดเสรีทางการเงินของรัฐบาลในปี พ.ศ. 2536 จนทำให้อัตราดอกเบี้ยในประเทศสูง
เงินบาทมีค่าสูงกว่าความเป็นจริง และสาเหตุของการขาดความมีเสถียรภาพทางการเงินของรัฐบาล
ของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ที่ตั้งคณะทำงานในเรื่องที่เศรษฐกิจขาดความเป็นเอกภาพ ปล่อยให้
อำนาจการตัดสินใจนั้นตกไปอยู่กับเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยเฉพาะธนาคารแห่งประเทศไทย ผลจากการ
ขาดเสถียรภาพดังกล่าวทำให้นักลงทุนไทยและนักลงทุนต่างประเทศขาดความเชื่อมั่นในการลงทุน
ทำให้สถานการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศไทยแย่แรงกว่าเดิม จนกระทั่งในวันที่ 2 กรกฎาคม 2540
ธนาคารแห่งประเทศไทยประกาศยกเลิกระบบตรึงอัตราเงินตราต่างประเทศ และหันไปใช้นโยบาย
ลอยตัวค่าเงินบาท (กนกศักดิ์ แก้วเทพ, 2541, หน้า 35-37)

วิกฤตเศรษฐกิจครั้งนี้ นอกจากทำให้ธุรกิจเอกชน เช่น บริษัทบ้านจัดสรร อุตสาหกรรมก่อสร้าง อุตสาหกรรมผลิตวัสดุก่อสร้าง สถาบันการเงิน ธนาคาร ธุรกิจการพิมพ์การโฆษณา ถูกกระทบอย่างรุนแรง หลายแห่งต้องปิดกิจการ หลายแห่งมีหนี้ท่วมตัว พนักงานจำนวนมากถูกปลดออกจากงาน และท้ายสุดรัฐบาลถูกกดดันให้ลาออก (นิคม รัฐอมฤต, 2553)

ในส่วนของแต่ละจังหวัดได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจในปี พ.ศ.2540 ในเรื่องของค่าครองชีพที่ปรับตัวสูงขึ้น เนื่องจากราคาสินค้าอุปโภคบริโภคมีราคาแพงขึ้น โดยในส่วนของแต่ละจังหวัดราคาผลจากวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 ทำให้ชาวบ้านในจังหวัดตรังตกอยู่ในสถานการณ์ที่ ค่าครองชีพสูงขึ้นมากกว่าจะเป็นประเด็นของการขาดรายได้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าชาวบ้านในจังหวัดตรังมีอาชีพที่หลากหลาย ตั้งแต่รับจ้างทั่วไป ขับรถ ทำการเกษตร ทำประมง ทำให้มีการพึ่งพาส่งขายนอกน้อย และวิถีชีวิตที่ทำกินมากกว่าขายจึงทำให้ชาวบ้านในจังหวัดตรังไม่ได้รับผลกระทบมากอีกทั้งราคาผลผลิตทางการเกษตรก็ตกต่ำอยู่ทุกปีอยู่แล้ว เมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจจึงทำให้ไม่ส่งผลกระทบอะไรมา ดังคำกล่าวที่ว่า (สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม, 2546, หน้า 28)

“วิกฤตเศรษฐกิจเคยได้ยิน แต่มันไม่น่าจะเป็นไร ไม่เห็นภาพ มารู้สึกตัวเมื่อปีสองปีนี่เอง อย่างผมขับรถประจำทางชาวบ้านเค้าไปขึ้นของกันน้อยลง”

“รู้สึกเฉย ๆ สักปีสองปี 42 นี่เอง เพิ่งจะรู้ว่า เงินเท่าเดิม แต่ซื้อของได้น้อยลง”

ชาวบ้านในจังหวัดตรังมองว่าการเข้าร่วมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จะทำให้ลดปัญหาการกู้ยืมระบบเนื่องจากกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นกลุ่มที่มีการให้กู้เพื่อไปใช้หนี้เงินนอกระบบ ซึ่งดอกเบี้ยถูกกว่า ดังคำกล่าวที่ว่า ที่ว่า (สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม, 2546, หน้า 29)

“ระยะเริ่มแรกมันเริ่มที่กรุงเทพ มาปี 42 ปี 43 เราเริ่มรู้ว่าคนที่ไม่มีกลุ่มจะมีปัญหาหนี้นอกระบบ คนที่มีกลุ่มปัญหานี้หนี้นอกระบบจะไม่เกิด กลุ่มไหนมีหนี้หนี้นอกระบบ คนที่มีกลุ่ม ปัญหาหนี้นอกระบบจะไม่เกิด กลุ่มไหนมีหนี้หนี้นอกระบบ เข้าสามารถเคลียร์หนี้หนี้นอกระบบได้ ออกได้ เพราะเราสามารถกู้เงินสวัสดิการของกลุ่มเราไปปลดหนี้หนี้นอกระบบ แล้วดอกเบี้ยถูกกว่า ณ วันนี้กลุ่มที่มีอายุเกิน 5 ปีขึ้นไป ไม่ว่าจะออม 10 หรือ 100 บาท เขาจะได้ค่ารักษาพยาบาล ด้วย ในช่วงวิกฤตก็ยังเห็นได้ชัดเปรียบเทียบชัดเจนว่าเราไม่ได้รับผลกระทบ”

ในวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 ถึงแม้ว่าจังหวัดตรังจะไม่ได้รับผลกระทบมากเท่าที่ควร แต่สิ่งที่มีผลมาถึงชาวบ้านในจังหวัดคือค่าครองชีพที่สูงขึ้นจึงทำให้ชาวบ้านในจังหวัดตรังเริ่มเห็นความสำคัญของการรวมกลุ่มกันเพื่อออมเงิน และสามารถที่จะกู้เงินของกลุ่มโดยที่ระบบของกลุ่มสัจจะเป็นระบบที่มีการผ่อนส่งจึงทำให้ชาวบ้านในจังหวัดตรัง

สามารถผ่อนเงินคืนกลุ่มโดยที่ไม่ได้เดือดร้อน หรือมีปัญหาในเรื่องของการคืนเงินให้กลุ่มเนื่องจากเงินที่ผ่อนส่งเป็นจำนวนไม่มาก ไม่เกินกำลังของสมาชิกที่กู้ยืมไป

ค. ความเชื่อถือในการจัดการระบบการเงินและบัญชีของกลุ่ม

จากการสัมภาษณ์จะพบว่าระบบการจัดการบัญชีของกลุ่มนี้จะสะสมทรัพย์มีระบบที่เอื้อประโยชน์ต่อสาธารณะที่สามารถตรวจสอบและเข้าถึงได้ง่าย รูปแบบการจัดการบัญชีชาวบ้านสามารถที่จะเรียนรู้และบริหารจัดการกลุ่มและตั้งกลุ่มขึ้นได้ภายในวันเดียว ดังกล่าวที่ว่า (สมศักดิ์ ไชยยอด, สัมภาษณ์, 8 ตุลาคม 2553)

“มันทำง่าย เราทำได้เอง”

“ไม่ยุ่งยากจัดการทำกันแค่วันเดียว ก็เสร็จ”

ซึ่งรูปแบบของสมุดบัญชีนั้นผู้วิจัยสามารถแสดงออกมาเป็นรูปแบบตารางได้ ดังนี้ (สมุดสะสมทรัพย์ กลุ่มสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรของชีวิต, ม.ป.ป.)

ตารางที่ 2 ตัวอย่างสมุดบัญชีเงินฝากกลุ่มสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรของชีวิต

ว.ด.ป.	เงินฝาก	หุ้น	รวมเงินฝาก	รวมหุ้น	เหรียญก
7 พ.ค.53	10 บ.	1	2050	205	มอม (ลายเซนต์)
7 มิ.ย.53	10 บ.	1	2060	206	มอม (ลายเซนต์)
7 ก.ค.53	10 บ.	1	2070	207	มอม (ลายเซนต์)
8 ส.ค.53	10 บ.	1	2080	208	มอม (ลายเซนต์)

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่ากลุ่มสะสมทรัพย์ฯ มีระบบการเงินและบัญชีที่มีลักษณะของความง่าย 4 ประการ ตามที่ขัดติยา กรรณสูตร วิเคราะห์ไว้ดังต่อไปนี้ (ขัดติยา กรรณสูตร, 2544, หน้า 147)

ง่ายต่อการทำ คือสามารถจัดทำโดยกลุ่มได้เองหลังจากได้รับการแนะนำหรือการฝึกอบรมแล้ว

ง่ายต่อการดู คือ สมาชิกแต่ละคนสามารถดูได้เข้าใจว่าตนจ่ายค่าหุ้นไปเท่าใด ได้ผลประโยชน์เท่าใด เพื่อจะได้เห็นพัฒนาการของการออมเงินที่เริ่มจากหุ้นละ 10 บาท

ง่ายต่อการตรวจ คือ ใคร ๆ ไม่ว่าสมาชิกหรือบุคคลภายนอกก็สามารถตรวจสอบการดำเนินงานของกลุ่มได้โดยดูจากบัญชีที่ทำขึ้นอย่างง่าย ๆ

ง่ายต่อการนำไปใช้ เมื่อเข้าใจและสามารถทำบัญชีกลุ่มสะสมทรัพย์แล้วชาวบ้านก็สามารถนำวิธีการดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในจัดทำบัญชีในเรื่องอื่นได้ เช่น ค่าใช้จ่ายในครอบครัวหรือการลงทุนด้านอาชีพ

จากการจัดการเงินและระบบบัญชีโดยยึดแนวทางความง่าย 4 ประการนี้ทำให้แม้แต่สำหรับสมาชิกที่ไม่สามารถเขียนหนังสือได้ ก็สามารถตรวจสอบระบบบัญชีของตนเองให้เข้าใจได้ ซึ่งรูปแบบดังกล่าวนี้สามารถแสดงออกมาเป็นตารางที่ 3 คือ (พระสุบิน ปณีโต, 2541)

ตารางที่ 3 แสดงข้อมูลระบบตรวจสอบสมุดบัญชีของสมาชิก

สมาชิก	ระบบตรวจสอบ
- สมุดคู่มือฝาก-กู้ สมาชิกจะเป็นผู้เก็บไว้ และจะต้องนำมาทุกครั้งในการฝาก-กู้	- สมุดบันทึกเงินฝาก
- สมุดนี้จะระบุจำนวนเงินที่ฝากในแต่ละครั้ง พร้อมจำนวนหุ้นที่เพิ่มขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็จะระบุจำนวนยอดเงินกู้ในแต่ละครั้ง จำนวนเงินที่คืนในแต่ละงวดพร้อมกับดอกเบี้ย	- สมุดบันทึกเงินกู้
	- สมุดคุมเงินในระบบ
	- เงินฝาก
	- เงินหมุนเวียน
	- รายรับ-รายจ่าย
	สมุดบันทึกเหล่านี้ จะเก็บรักษาโดยกรรมการของกลุ่มออมทรัพย์

จากตารางที่ 3 แสดงให้เห็นว่ารายการทุกรายการทั้งฝากและการกู้ของสมาชิกสามารถติดตามและตรวจสอบได้ตลอดเวลา ในกรณีที่มิสมุดเล่มใดหายไป ไม่ว่าจะเป็นของสมาชิกหรือของกรรมการ ข้อมูลที่หายไปจะสามารถรวบรวมได้จากเล่มอื่น และในการประชุมประจำปีของทุกปี กรรมการจะรายงานผลการดำเนินงาน พร้อมกับจัดสรรผลประโยชน์ หรือกำไรที่ได้จากการประกอบการ เป็นเงินปันผลและสวัสดิการกลุ่ม พร้อมกับมีการทบทวนกฎระเบียบทุกปีที่สำคัญที่สุดก็คือ กิจกรรมทั้งการฝากและกู้นี้ ล้วนเกิดขึ้นต่อหน้าสมาชิกในที่สาธารณะ นั่นหมายถึง เงินสดจากค่าหุ้นฝากเงิน และเงินงวดชำระคืนจากเงินกู้ของสมาชิกในเดือนจะนำมาให้

ต่อสมาชิกที่ขอกู้เงินทั้งหมดโดยมีการตรวจนับเงินสดต่อหน้าสมาชิกทุกคน (พระสุบิน ปณีโต, 2541)

การจัดระบบบัญชีของกลุ่มเป็นการจัดทำขึ้นเพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจของชาวบ้าน แต่ก็สามารถควบคุมให้เกิดความรัดกุมและโปร่งใส ง่ายต่อการตรวจสอบและการดำเนินการ โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ (พระสุบิน ปณีโต, 2541)

สมาชิก จะมีสมุดบัญชี 2 เล่ม คือสมุดคู่ฝากและกู้ และในบางกลุ่มอาจมีสมุดเงินกู้ ที่กู้จากเงินกองทุนสวัสดิการอีกเล่มหนึ่งด้วย จะระบุรายละเอียดดังต่อไปนี้ (พระสุบิน ปณีโต, 2541)

จำนวนหุ้น

จำนวนเงินที่ต้องฝากในแต่ละเดือน

จำนวนเงินกู้

จำนวนเงินที่ต้องส่งคืนพร้อมกับค่าบำรุง หรือดอกเบี้ยในแต่ละเดือน

คณะกรรมการของกลุ่มจะสะสมทรัพย์สินในแต่ละหมู่บ้านนั้นจะมีสมุดคุมอยู่

4 เล่มด้วยกันคือ (พระสุบิน ปณีโต, 2541)

สมุดรับฝากเงินรายเดือน

สมุดเงินกู้รายเดือน

สมุดเงินกู้รายเดือนจากกองทุนสวัสดิการ

สมุดแยกประเภทเพื่อคุมเงินฝาก คุมเงินหมุนเวียน และรายรับรายจ่าย

จากการทำงานดังกล่าวทำให้กลุ่มจะสะสมทรัพย์สินมีระบบการทำงานที่ง่ายต่อ

การทำและเข้าใจของกลุ่ม โดยที่ไม่ต้องใช้ระบบการจัดเก็บที่ยุ่งยากและสมาชิกสามารถตรวจสอบ

ได้ นอกจากการตรวจสอบกันเองของสมาชิกในกลุ่มแล้วยังมีระบบการตรวจสอบบัญชีโดยในระ

เบียงพระสุบินและคณะจะเดินทางไปให้คำปรึกษาและตรวจสอบด้วยตนเอง หมุนเวียนไปตามกลุ่ม

ทุก 3-4 เดือน ส่วนในเรื่องของการสอบบัญชีจะทำในช่วงเข้าพรรษาโดยให้กลุ่มต่าง ๆ นำบัญชีมา

ให้ตรวจสอบที่วัดไผ่ล้อมซึ่งท่านเจ้าพรรษาอยู่ ต่อมาเมื่อมีกลุ่มมากขึ้นและไม่สามารถเดินทางเข้าถึง

ทุกกลุ่มได้ท่านจึงได้มีการจัดตั้งกลุ่มเจ้าหน้าที่ฝ่ายบัญชีชุมชนหมุนเวียนกันเข้าไปอบรมเรื่องการทำ

บัญชีขั้นต้น การให้คำปรึกษาแนะนำการตรวจบัญชี จัดแบ่งเป็น 6 โซนตามอำเภอ (ชาติติยา

กรรณสูตร, 2544, หน้า 151) ด้วยระบบที่มีการจัดการที่ง่ายต่อการทำ และมีความ โปร่งใสสามารถ

ตรวจสอบได้อย่างชัดเจน จึงทำให้กลุ่มจะสะสมทรัพย์สินประสบความสำเร็จในการลงไปจัดตั้งกลุ่ม

เนื่องจากการทำงานของระบบบัญชีที่ไม่มีความยุ่งยาก ชาวบ้านสามารถตรวจสอบได้ และมีความ

โปร่งใส

ง. ความสามารถของกลุ่มในการจัดกองทุนสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือสมาชิก

การจัดสวัสดิการของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นั้นนับเป็นจุดเด่นและเสริมให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความเข้มแข็งเป็นอย่างมากโดยที่มาของกองทุนสวัสดิการนอกจากเกิดจากเงินปันผลที่สมาชิกของสมาชิกที่หัก 50 เปอร์เซ็นต์เข้ามาในเรื่องของสวัสดิการแล้วกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ ยังได้จัดตั้งกองทุนสวัสดิการเมตตาธรรมทำบุญวันละบาทขึ้นมาโดยสมาชิกนำเงินมาจ่ายให้กับกลุ่มในวันออมนเงินในแต่ละเดือน (ประดิษฐ์ ดวงนภา, สัมภาษณ์, 28 กรกฎาคม 2553) ซึ่งในการจัดสวัสดิการของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีระบบการจัดสวัสดิการที่ไม่เหมือนกัน เพื่อทำให้เกิดการยืดหยุ่นในการจัดสวัสดิการ ซึ่งสวัสดิการที่ทางกลุ่มได้กำหนดไว้เป็นเกณฑ์ในหมู่บ้านโดยทั่วไปจะประกอบไปด้วยคือ (เครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาครอบครัวของชีวิต, 2546, หน้า 41-42)

การจัดสวัสดิการการเจ็บป่วยในกรณีต้องนอนโรงพยาบาลสมาชิกสามารถเบิกเงินได้ปีละ 15 คืน ซึ่งจำนวนเงินนั้นแล้วแต่กลุ่มจะกำหนด

การจัดสวัสดิการการตายให้สวัสดิการเท่ากับคนเจ็บป่วยวันหนึ่งโดยเอาเงินที่ได้จากการได้รับสวัสดิการเจ็บป่วยคูณ 15 วัน เช่น สมาชิกที่เจ็บป่วยแล้วต้องนอนโรงพยาบาลได้คืนละ 30 บาท ให้เอา 30 บาทนั้นคูณ 15 ผลรับออกมาเท่าไรถือว่าเป็นสวัสดิการในเรื่องการตายของสมาชิกคนนั้น ๆ โดยสมาชิกทุกรุ่นกำหนดสวัสดิการเท่ากัน

การจัดสวัสดิการในด้านอื่น ๆ เป็นการจัดสวัสดิการที่จัดเสริมขึ้นมาจากสวัสดิการสองอย่างข้างต้นซึ่งแต่ละกลุ่มอาจกำหนดสวัสดิการเพิ่มขึ้นมาเช่น กองทุนสวัสดิการช่วยเหลือผู้ประสบภัยจากธรรมชาติ สวัสดิการด้านการศึกษา การพัฒนาหมู่บ้าน หรือการบำรุงวัด เป็นต้น ระบบการจัดสวัสดิการดังกล่าวอยู่ภายใต้พื้นฐานของแนวคิดที่ว่า (พระสุบิน ปณีโต, 2542)

“กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นนั้นตั้งช่วยกันตั้งแต่วันเกิดจนวันตาย ครบวงจรชีวิต ในกรณีกลุ่มที่โตแล้วหลายปีนั้น เราจะช่วยจ่ายที่ไปนอนโรงพยาบาล 5 วัน 10 วัน เด็กโตขึ้นศึกษาต่อต่อไปเดี๋ยวจะจัดทุนการศึกษาให้ จบมาไม่มีงานทำมีเงินหมุน ช่วยทำการเกษตรทำการค้า เมื่อป่วยไปไม่มีเงินรักษากลุ่มจะดูแลรักษา เมื่อแก่ชราไปไม่มีเงินมีกองกลางคอยจัดสวัสดิการช่วยเหลือ”

โดยกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จะไม่เอากองทุนสวัสดิการมาแบ่งเปอร์เซ็นต์ เช่น การแบ่งเปอร์เซ็นต์ตายตั้งกองทุนไว้ที่เปอร์เซ็นต์ แต่จะให้มีการตกลงในมติที่ประชุมไว้ในแต่ละปีว่าจะมีการจ่ายเงินสวัสดิการครั้งละเท่าไร ในการให้สวัสดิการแต่ละอย่าง โดยการวิเคราะห์ผลกำไรจากการบริหารจัดการกลุ่มในส่วน of เงินที่จะจัดสรรให้เป็นสวัสดิการของสมาชิกถ้ากลุ่มได้กำไรมาก ก็จะจัดสรรสวัสดิการมากในปีนั้น ๆ (เครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาครอบครัวของชีวิต, 2546, หน้า 41)

ปัจจุบันกองทุนสวัสดิการเมตตาธรรมทำบุญวันละบาทของกลุ่มสังฆะสะสมทรัพย์มีเงินหมุนเวียนอยู่ในกองทุนทุกกลุ่มทั้งจังหวัดเป็นเงิน 327,785,065 บาท (เครือข่ายกลุ่มสังฆะสะสมทรัพย์, 2553) กลุ่มสังฆะสะสมทรัพย์จึงเป็นกลุ่มที่ได้รับการตอบรับจากชาวบ้านเป็นอย่างดี เพราะมีระบบสวัสดิการที่มีความมั่นคงที่เกิดจากการนิยามเงินให้เป็นลักษณะของการทำบุญ แต่ชาวบ้านได้ผลบุญจากที่ตนทำโดยรับสวัสดิการเป็นสวัสดิการเมื่อตนเองเจ็บป่วย

การพัฒนาในรูปแบบขององค์กรที่ไม่เป็นทางการของเครือข่ายกลุ่มสังฆะสะสมทรัพย์ฯ พบว่ามีการพัฒนาอยู่บนพื้นฐานของการตอบสนองปัญหาทางเศรษฐกิจของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ โดยชาวบ้านที่ประสบปัญหาดังกล่าวมองว่ากลุ่มมีรูปแบบของการจัดการระบบบัญชีที่มีความง่ายและมีความโปร่งใสซึ่งชาวบ้านสามารถนำมาใช้ได้โดยไม่ยุ่งยาก อีกทั้งการเข้าร่วมกลุ่มมีผลตอบแทนในเรื่องของเงินสวัสดิการที่มีความมั่นคง คือสามารถมีเงินทุนหมุนเวียนเพิ่มขึ้นทุกปี จึงทำให้กลุ่มได้รับการตอบรับจากชาวบ้านเป็นอย่างดี

จากที่กล่าวมาการพัฒนาของกลุ่มสังฆะสะสมทรัพย์ในรูปแบบดังกล่าวไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของการพัฒนาที่มาจากเรื่องเศรษฐกิจที่ชาวบ้านได้รับผลกระทบเพียงอย่างเดียวแต่การทำงานของกลุ่มมีการพัฒนาในเรื่องของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวองค์กรที่ทำให้กลุ่มสามารถพัฒนาขึ้นมาได้เนื่องจากกลุ่มสามารถตอบสนองความต้องการของชาวบ้าน การมีระบบการบริหารจัดการที่มีความน่าเชื่อถือ และระบบสวัสดิการที่ตอบสนองความต้องการของสมาชิกที่ทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็งและสามารถพัฒนาต่อไปได้

3.2 การพัฒนาจากการทำงานเครือข่ายไม่เป็นทางการมาเป็นรูปแบบสมาคมทางการ

กลุ่มสังฆะสะสมทรัพย์มีการพัฒนาในเรื่องของการทำงานจากการทำงานเป็นองค์กรเครือข่ายมาเป็นองค์กรทางการในรูปแบบของสมาคม โดยการพัฒนาของกลุ่มสังฆะสะสมทรัพย์มีการพัฒนามาจากการที่กลุ่มสังฆะสะสมทรัพย์ได้เข้ามาอยู่ภายใต้องค์กรที่เกิดจากการผลักดันของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ในปี พ.ศ. 2544 ซึ่งกลุ่มกลุ่มสังฆะฯ ได้เป็นสมาชิกหลักในการทำงานขององค์กรชุมชนคนตราด ที่มีอนุกรรมการของสถาบันลงมาผลักดันให้เกิดขึ้น โดยได้รับงบประมาณในการทำงานก้อนแรกในชื่อโครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรชุมชนจังหวัดตราด 800,000 บาท (องค์กรชุมชนคนตราด, 2550)

การทำงานภายใต้องค์กรชุมชนคนตราด ประสบปัญหาในเรื่องของการจัดการงบประมาณที่ไม่โปร่งใส จากงบประมาณก้อนแรก 8 แสนบาทที่ประสบปัญหาในเรื่องของการที่สมาชิกบางคนได้นำเงินงบประมาณดังกล่าวไปปล่อยกู้ให้กับสมาชิกเครือข่ายโดยไม่เสียดอกเบี้ย สมาชิกเมื่อกู้ไปแล้วไม่สามารถนำเงินมาคืนได้ในเวลาที่กำหนด ปัญหาในเรื่องดังกล่าวพัฒนาดังขึ้น มีการลงมาตรวจสอบของสำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) ในเรื่องงบประมาณก้อนดังกล่าวที่

รับมาในเรื่องของความโปร่งใส แต่อย่างไรก็ตามก่อนที่สด.กลุ่มองค์กรชุมชนคนตราดได้จัดการแก้ปัญหาในเรื่องของงบประมาณเป็นที่เรียบร้อยโดยการโอนหนี้ของผู้นำที่มากู้เงินให้กับสมาชิกให้ผ่อนใช้กับทางธนาคารแทน โดยใช้ชื่อองค์กรชุมชนคนตราดเป็นตัวค้ำประกันหนี้ดังกล่าว (ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, สัมภาษณ์, 6 กันยายน 2552)

ถึงแม้ว่าปัญหาในเรื่องของงบประมาณก่อนดังกล่าวจะสามารถแก้ไขปัญหาได้ แต่ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เห็นว่ากลุ่มเป็นองค์กรที่เกิดขึ้นจากการจัดตั้งของพระสงฆ์และมีกิจกรรมทางพุทธศาสนาในการดำเนินงาน ดังนั้นจึงไม่ควรมีปัญหาในเรื่องของความโปร่งใสทางการเงิน (อาคม ภูติภัทร, สัมภาษณ์, 14 สิงหาคม 2553) และตัดสินใจประกาศลาออกจากเป็นสมาชิกองค์กรชุมชนคนตราด ในวันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2548 (ศิริวรรณ บุตรราช, สัมภาษณ์, 6 กันยายน 2552)

หลังจากประกาศลาออกจากกลุ่มองค์กรชุมชนคนตราดแล้ว กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ได้มีการทำงานในนามของเครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราดและมีหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามาสนับสนุนการทำงานของกลุ่มเครือข่ายในลักษณะของงานประเภทโครงการ แต่หน่วยงานที่เข้ามามีเงื่อนไขที่จะสนับสนุนงบประมาณคือองค์กรที่ได้รับนั้นต้องเป็นองค์กรที่เป็นนิติบุคคล ซึ่งหน่วยงานที่มีผลต่อเงื่อนไขของการรับงบประมาณที่สำคัญคือศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาแผ่นดินเชิงคุณธรรม ดังคำกล่าวที่ว่า (เอกสารขอจัดตั้งสมาคมสัจจะพัฒนาคุณธรรมตราด, 2548)

“โครงการสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรม ขอรับการสนับสนุนเงินทุนจากศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาแผ่นดินเชิงคุณธรรม แต่การขอรับการสนับสนุนนี้ จะต้องมียกย่องที่ป็นองค์กรนิติบุคคลรองรับ กลุ่มของพระอาจารย์สุบิน ไม่มีองค์กรเช่นนี้ จึงจำเป็นต้องกลุ่มมีมติให้มีการจัดตั้งในรูปแบบของสมาคมมีชื่อว่า สมาคมสัจจะพัฒนาคุณธรรมตราด”

นอกจากนี้ ในปี พ.ศ. 2548 นายแพทย์พลเดช ปิ่นประทีปได้เข้ามาในการประชุมเครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์ฯ และได้นำเสนอให้ทางเครือข่ายจัดตั้งสมาคมเพื่อใช้สมาคมเป็นองค์กรที่คอยรองรับงบประมาณ เนื่องจากกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นกลุ่มองค์กรที่ทำงานในลักษณะรูปแบบเครือข่าย ดังนั้นการทำงานในประเภทของการทำโครงการพัฒนาที่มีหน่วยงานต่างๆ จากภาครัฐมาเสริมหนุนในเรื่องของงบประมาณการทำงานทำให้เครือข่ายมีปัญหาในการรับงบประมาณเนื่องจากเป็นองค์กรไม่เป็นทางการ (ประดิษฐ์ ดวงนภา, สัมภาษณ์, 29 กรกฎาคม 2553)

จากเงื่อนไขดังกล่าว จึงทำให้สมาชิกเครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์ฯมีมติให้มีการจัดตั้งสมาคมสัจจะสะสมพัฒนาคุณธรรมตราด โดยมีมติที่ประชุมของคณะกรรมการอุดมการณ์ในวันที่ 6 กันยายน 2548 จึงทำให้เครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์ฯได้ดำเนินการทำเรื่องขอจดทะเบียนเป็น

สมาคมสัจจะพัฒนาคุณธรรมตราดในวันที่ 21 ตุลาคม 2548 (เอกสารขอจัดตั้งสมาคมสัจจะพัฒนาคุณธรรมตราด, 2548)

สมาคมสัจจะสะสมพัฒนาคุณธรรมตราดได้รับการรับรองฐานะให้เป็นสมาคมในวันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ. 2549 (ประดิษฐ์ ควงนภา, สัมภาษณ์, 28 กรกฎาคม 2553) โดยมีรายชื่อของคณะกรรมการที่ร่วมกันก่อตั้งสมาคม ดังต่อไปนี้ (เอกสารขอจัดตั้งสมาคมสัจจะพัฒนาคุณธรรมตราด, 2548)

พระสุบิน ปณีโต เป็นนายกสมาคม

นางสาวผ่องศรี อินทสุวรรณ เป็นอุปนายกสมาคม

นายนิพันธ์ พุทธิปรางค์ เป็นอุปนายกสมาคม

นางสาววันพร ผลาวัดย์ เป็นกรรมการ

นายพนัส ประคณอบ เป็นกรรมการ

นางรัศจวล เนตรสุวรรณ เป็นเหรัญญิก

นายจำรัส สมจิตร เป็นกรรมการ

นายวิจารณ์ ชันธุวาร เป็นนายทะเบียน

นายประดิษฐ์ ควงนภา เป็นเลขานุการ

หลังจากกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้พัฒนากลุ่มจากการทำงานที่เป็นเครือข่ายมาเป็นการทำงานในรูปแบบขององค์กรทางกรในรูปแบบของสมาคม เครือข่ายกลุ่มสัจจะสมทรัพย์ใช้การทำงานในรูปแบบสมาคมแล้วได้มีการแต่งตั้งหน้าที่ในการบริหารงานของสมาคมที่เป็นไปตามระเบียบของการทำงานในรูปแบบของสมาคม ไว้ดังต่อไปนี้ (เอกสารขอจัดตั้งสมาคมสัจจะพัฒนาคุณธรรมตราด, 2548)

สมาคมกลุ่มสัจจะสะสมพัฒนาคุณธรรมตราด ได้ดำเนินการเลือกคณะกรรมการของสมาคมจากการยกมือจากสมาชิกสมาคมคณะกรรมการบริหารของสมาคมนั้นเป็นไปตามโครงสร้างของการจดทะเบียนสมาคม สมาคมกลุ่มสัจจะพัฒนาคุณธรรมตราดนั้นมีสมาชิกสมาคมมีอยู่ 2 ประเภท คือ สมาชิกบุคคล และสมาชิกสถาบันตามกฎหมายว่าด้วยสมาชิกที่เป็นประเภทของบุคคล และประเภทของสถาบัน โดยสามารถอธิบายได้ดังนี้ (ประดิษฐ์ ควงนภา, สัมภาษณ์, 29 กรกฎาคม 2553)

สมาชิกสถาบัน ก็คือ กลุ่มต่าง ๆ หรือสถาบันอื่นสามารถเข้ามาเป็นสมาชิกได้ เช่น สถาบันคุ้มครองผู้บริโภค บริษัทปุ๋ยของพลตรีจำลอง บริษัทเท่าทุน สมาชิกของกลุ่ม และกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดตราดตามหมู่บ้านต่าง ๆ ซึ่งสามารถสมัครเป็นสมาชิกได้แล้วแต่สมัครใจ

สมาชิกบุคคล เป็นการรับสมัครสมาชิกบุคคลที่ต้องการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของสมาคม สามารถสมัครเป็นสมาชิกได้

โดยผู้ที่เข้าเข้ามาเป็นสมาชิกสมาคมจะสามารถเข้าประชุมกรรมการที่จัดการประชุมกันทุก 2 เดือน ในส่วนของสมาชิกมีการประชุมใหญ่ได้ร่วมแสดงความคิดเห็น มีสิทธิในการเข้าร่วมประชุม และถ้าสมาชิกต้องการให้ทางสมาคมซื้อที่ดินหรือทำนิติกรรม สมาชิกของสมาคมก็มีสิทธิใช้สมาคมในการทำนิติกรรมดังกล่าวได้ (ประดิษฐ์ ควงนภา, สัมภาษณ์, 29 กรกฎาคม 2553) โดยสมาคมดังกล่าวถูกใช้ในการทำงานที่เป็นไปในรูปแบบของเรื่องที่เป็นทางการ ดังกล่าวที่ว่า (ประดิษฐ์ ควงนภา, สัมภาษณ์, 29 กรกฎาคม 2553)

“สมาคมนี้ไม่มีบทบาทอะไร เราจะใช้ทำงานที่มันเป็นทางการ ”

ดังนั้นสมาคมนี้จะสะสมทรัพย์สินพัฒนาคุณธรรมตราคนนั้นจึงมีบทบาทหน้าที่เพียงองค์กรทางการทำหน้าที่เป็นองค์กรที่ถูกกฎหมาย ซึ่งบทบาทของสมาคมนี้จะพัฒนาคุณธรรมตราคนนั้น ทำหน้าที่ต่อไปนี้

การทำหน้าที่เป็นนิติบุคคลในการรองรับงบประมาณต่างๆ ที่ศูนย์เรียนรู้ของเครือข่ายได้จัดทำโครงการขึ้นไปโดยผ่านสมาคมเป็นผู้ทำสัญญา ดังกล่าวที่ว่า (ประดิษฐ์ ควงนภา, สัมภาษณ์, 29 กรกฎาคม 2553)

“เป็นสื่อในการรับเงินจากหน่วยงานต่างๆ ”

การทำนิติกรรม ในการทำสัญญาซื้อขายที่ดินเนื่องจากกลุ่มนี้จะสะสมทรัพย์สินนโยบายให้แก่ผู้ที่หนี้สินและกำลังจะสูญเสียบ้านหรือที่ดินสามารถที่จะให้กลุ่มไปซื้อที่ดิน ดังกล่าวมาเป็นชื่อของทางสมาคมดังกล่าวที่ว่า (ประดิษฐ์ ควงนภา, สัมภาษณ์, 29 กรกฎาคม 2553)

“การทำนิติกรรมซื้อขายที่ดิน”

ในเรื่องของการทำหน้าที่ในการช่วยเหลือการซื้อขายที่ดินของชาวบ้านที่เดือดร้อนเนื่องจากการทำในนามของสมาคมมีความล่าช้าและต้องผ่านขั้นตอนหลายขั้นตอนจึงทำให้มีการยกเลิกหน้าที่ดังกล่าว แล้วใช้ชื่อของนายกสมาคมเป็นผู้ทำสัญญาแทนเพื่อความสะดวกและทันต่อปัญหาของชาวบ้าน (พระสุบิน ปณีโต, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2553)

การใช้สมาคมเป็นเวทีการแลกเปลี่ยนรู้และประสบการณ์จากการทำงานของกลุ่มนี้จะสะสมทรัพย์สินในจังหวัด ดังกล่าวที่ว่า (ประดิษฐ์ ควงนภา, สัมภาษณ์, 29 กรกฎาคม 2553)

“เป็นเวทีในการเรียนรู้”

สำหรับการใช้เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านทางสมาคมได้มาจากการประชุมใหญ่ของสมาคมที่มีการประชุมใหญ่สามัญปีละ 1 ครั้ง และการประชุมวิสามัญที่จะเกิดขึ้นจากการที่กรรมการเห็นชอบให้มีการจัดประชุม หรือเกิดจากการร่วมสมาชิกของสมาคมไม่น้อยกว่า 1 ใน 3

ของสมาชิกสามัญทั้งหมดให้มีการจัดขึ้นในเวทีประชุมของสมาคม (เอกสารการขอจัดตั้งสมาคม
 สัจจะพัฒนาคุณธรรมตราด, 2548) ถ้าหากสมาชิกจะนำข้อเสนอที่ได้จากการประชุมของสมาคมมา
 นำเสนอในเวทีที่มีการประชุมเครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์ในวันที่ 15 ของทุกเดือนอีกทีหนึ่ง
 (ประคิษฐ์ ควณภา, สัมภาษณ์, 29 กรกฎาคม 2553)

จะเห็นได้ว่าการทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ตั้งแต่การเริ่มก่อรูปในปี พ.ศ. 2533
 จนกระทั่งถึงการตั้งสมาคมในปี พ.ศ. 2549 เป็นการพัฒนาที่เป็นไปในรูปแบบของการปรับเพื่อ
 แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริง โดยการลงความเห็นร่วมกัน กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้ปรับวิธีการทำงานที่
 เป็นไปในรูปแบบที่จะง่ายต่อการทำงานของเครือข่ายมากขึ้น โดยที่ไม่ต้องเอากลุ่มไปขึ้นต่อใคร
 ทำงานโดยเป็นอิสระจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของรัฐ และเอกชน หน่วยงานที่เข้ามาหนุนเสริมกลุ่ม
 สัจจะสะสมทรัพย์เป็นเพียงการเข้ามาหนุนในเรื่องของงบประมาณการทำงานที่เป็นทางการ โดย
 มิได้มีอิทธิพลให้กลุ่มเปลี่ยนแปลงสิ่งใด เนื่องจากกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เจริญเติบโตและขยาย
 เครือข่ายภายใต้ฐานของชุมชนที่ชาวบ้านเป็นผู้รวมกลุ่มในการทำงาน ตลอดจนการรักษา
 ผลประโยชน์ของตนเองโดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยจากภายนอก จึงทำให้เครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสม
 ทรัพย์ในปัจจุบันมีความเข้มแข็งและถือได้ว่าเป็นการรวมกลุ่มของชาวบ้านที่ก้าวออกมาจากการ
 ทำงานในชีวิตส่วนตัว เข้าสู่การรวมกลุ่มในเวทีสาธารณะ ซึ่ง ในส่วนของสมาคมสัจจะพัฒนา
 คุณธรรมตราดที่เกิดขึ้น จากการสัมภาษณ์กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จัดตั้งกลุ่มขึ้นมาเพื่อทำงานในเรื่อง
 ของความเป็นทางการในการทำงานเพียงเท่านั้น แต่ในเรื่องของการทำงานในเรื่องของงาน
 สาธารณะ สมาชิกที่ทำงานยังมีการทำงานที่ใช้ชื่อในนามของเครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์ เนื่องจาก
 กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่เกิดขึ้นในจังหวัดตราดนั้นเป็นกลุ่มที่มีอิสระในการบริหารจัดการกลุ่มของ
 ตนเองในหมู่บ้าน มีอำนาจและการบริหารงานที่เป็นอิสระของตนเอง โดยมีเครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์
 เป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การแสดงความคิดเห็นในระดับจังหวัดเพื่อหาทางแก้ไขในการ
 ทำงานร่วมกันในระดับจังหวัด และใช้สมาคมในเรื่องของการจัดการในเรื่องของความเป็นทางการ
 ในปัจจุบัน

ในการพัฒนาของกลุ่มสัจจะฯ จากเครือข่ายการทำงานที่ไม่เป็นทางการไปสู่การ
 ทำงานในชื่อสมาคมสัจจะพัฒนาคุณธรรมตราด เราพบว่าปัจจัยหลักที่สำคัญในการพัฒนาดัง
 กล่าวคือ

ก. ความจำเป็นในการของงบประมาณ

ความจำเป็นในเรื่องของความเป็นทางการเพื่อรองรับงบประมาณ เครือข่ายกลุ่ม
 สัจจะสะสมทรัพย์ฯ เป็นกลุ่มที่เป็นการรวมกลุ่มของชาวบ้านในการเข้ามารวมกลุ่มในเรื่องของการ
 ออมเงินเพื่อใช้หมุนเวียนในหมู่บ้าน อย่างไรก็ตามกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ยังเป็นกลุ่มที่มีการทำงาน

ในเรื่องของงานสาธารณะประโยชน์โดยมีคณะกรรมการอุดมการณ์ที่มีการจัดตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2541 ที่เข้ามาทำงานในเรื่องของเวทีงานสาธารณะที่เป็นทางการ ซึ่งโครงการที่ต้องได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐที่จะเข้ามาสนับสนุนงบประมาณโดยมีเงื่อนไขในการสนับสนุนงบประมาณที่จะต้องเป็นองค์กรที่มีการจัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการเพื่อรองรับงบประมาณดังกล่าว (ประดิษฐ์ ควณภา, สัมภาษณ์, 29 กรกฎาคม 2553) โดยดูจากประสบการณ์การรับงบประมาณจากศูนย์คุณธรรมเพื่อทำงานโครงการแต่การของรับงบประมาณนั้นต้องใช้องค์กรที่เป็นนิติบุคคลรองรับ ดังเอกสารรายงานการประชุมคณะกรรมการอุดมการณ์ที่ว่า (เอกสารขอจัดตั้งสมาคมที่จะพัฒนาคุณธรรมตราด, 2548)

“ที่ประชุมได้อภิปรายถึงปัญหาการส่งเสริมกลุ่มสัจจะซึ่งในปัจจุบันมี 163 กลุ่ม นอกจากการส่งเสริมด้านการบริหารจัดการกลุ่มบัญชี และการจัดสวัสดิการแล้ว จะต้องส่งเสริมให้มีกิจกรรมต่าง ๆ เพิ่มเติมเพื่อเป็นการสนับสนุนกลุ่มให้เข้มแข็งกิจกรรมบางกิจกรรมต้องทำในรูปแบบของโครงการเพื่อสนับสนุนองค์กรต่าง ๆ ในด้านการเงิน เช่น โครงการสัจจะสะสมทรัพย์ พัฒนาคุณธรรม ขอรับการสนับสนุนเงินทุนจากศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาแผ่นดินเชิงคุณธรรม แต่การขอรับการสนับสนุนนี้ จะต้องมียกย่องที่เป็นองค์กรนิติบุคคลรองรับ กลุ่มของพระอาจารย์สุบินไม่มีองค์กรเช่นนี้ จึงจำเป็นต้องมีมติให้มีการจัดตั้งในรูปแบบของสมาคมมีชื่อว่า สมาคมสัจจะพัฒนาคุณธรรมตราด”

ดังนั้นสมาคมจึงเป็นสิ่งจำเป็นในเรื่องของความต้องการรับงบประมาณในการทำโครงการที่มีหน่วยงานต่าง ๆ ได้เข้ามาหนุนเสริมจึงทำให้สมาคมมีความจำเป็นที่จะต้องมีการจัดตั้งขึ้นมาเพื่อทำงานที่อยู่ในรูปแบบของนิติบุคคลที่มารองรับงบประมาณที่จะมาใช้ในการทำงานที่เป็นโครงการที่ได้รับบรรณเสริมจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามาหนุนเสริม

ข.ความจำเป็นในการทำนิติกรรมทางกฎหมาย

เนื่องจากการขยายตัวของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในเรื่องของการทำงานในเรื่องการออมทรัพย์ การให้กู้เงิน และเรื่องสวัสดิการมีความลงตัวแล้ว จึงทำให้เครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต้องการขยายการทำงานในเรื่องของการทำงานเพื่อสาธารณะมากขึ้น โดยเรื่องในกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์สนใจในอันดับแรกคือ การแก้ปัญหาของชาวบ้านที่ที่ดินกำลังจะหลุดจำนองโดยการเข้าไปช่วยเหลือในการซื้อที่ดินมาเป็นของเครือข่ายและให้ชาวบ้านที่ประสบปัญหาหาผ่อนเงินชำระกับทางเครือข่ายแต่การทำงานดังกล่าวนี้ ต้องทำงานในรูปแบบขององค์กรที่เป็นนิติบุคคลเท่านั้นจึงจะทำเรื่องในการซื้อขายที่ดิน ดังนั้นกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จึงต้องมีการจัดตั้งเครือข่ายกลุ่มให้เป็นสมาคม เพื่อใช้สมาคมทำหน้าที่ทางนิติกรรมในการซื้อขายที่ดิน ดังกล่าวที่ว่า (ประดิษฐ์ ควณภา, สัมภาษณ์, 28 กรกฎาคม 2553)

“เวลาที่กลุ่มซื้อที่ดิน ในทางนิติกรรมสมาคมก็จะทำให้ เช่นในกรณีที่ดิน ชาวบ้านจะถูกยึด เจ้าก็มาขอให้ทางเครือข่ายช่วยเค้า เราก็จะเอาเงินไปซื้อที่ แต่เราต้องโอนที่ดินมา เป็นของสมาคมก่อน เจ้าก็เอาเงินมาใช้กับทางสมาคม เมื่อค้าใช้เงินกับทางสมาคมหมดแล้วก็เอา ที่ดินคืน โดยการโอนคืน ”

จากที่กล่าวมาในเรื่องของการทำนิติกรรมมีความจำเป็นที่จะต้องมีการจัดตั้ง สมาคมที่มีสถานะเป็นนิติบุคคลในการทำงานที่เป็นทางการ เพื่อใช้สมาคมในการแก้ไขปัญหาของ ชาวบ้านในจังหวัด เป็นการทำงานพัฒนาในเรื่องของสาธารณะที่กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาการ ทำงานที่เป็นภาพกว้างมากขึ้น นอกจากการรวมกลุ่มกันทำงานในเรื่องของการรวมกลุ่มออมทรัพย์ที่มี สวัสดิการของสมาชิกในหมู่บ้านที่มีการขยายตัวอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งถึงจุดที่คงตัว เมื่อการ ทำงานของกลุ่มในรูปแบบดังกล่าวมีความเข้มแข็งแล้ว กลุ่มสัจจะจึงได้มีการพัฒนาประเด็นงาน ต่าง ๆ ที่จะต้องมีการทำงานที่ต้องใช้ความเป็นทางการในการมาทำหน้าที่ดังกล่าว

4. แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ

แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ควรมีการ ยกกระตือรือร้นแบบการจัดตั้งซึ่งเป็นสมาคมในปัจจุบัน ไปสู่การจัดตั้งแบบขบวนการทางสังคม เนื่องจากการทำงานในรูปแบบสมาคมซึ่งถือว่าเป็นลักษณะการจัดตั้งแบบกลุ่มผลักดันนโยบาย (Pressure Group) ของเครือข่ายสัจจะ ไม่สอดคล้องกับเนื้อหาการทำงานที่เป็นพื้นฐานหลักของกลุ่ม แต่เป็นความจำเป็นในเชิงรูปแบบทางการเพื่อการของบประมาณ และการทำนิติกรรมเท่านั้น แต่โดยส่วนใหญ่การทำงานของกลุ่มสัจจะที่ไม่เป็นทางการ (Bert & Mayer, 1982; ประดิษฐ์ ดวง นันตา, สัมภาษณ์, 29 กรกฎาคม 2553)

ดังนั้นที่เน้นเช่นนี้เนื่องจากการเกิดขึ้นมาของกลุ่มสัจจะแต่แรกเริ่มเดิมทีไม่ได้อยู่ใน ฐานะสมาชิกของระบบการเมือง (Polity Membership) แต่กลุ่มสัจจะภายใต้พลังของประชาสังคม มากกว่าดังนั้นการทำงานในรูปแบบสมาคมจึงมีข้อจำกัดอย่างเห็นได้ชัด เพื่อเป็นการปลดปล่อย พลังขับเคลื่อนของกลุ่มสัจจะผู้วิจัยเห็นว่าควรยกระดับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จากกลุ่มที่ทำงานใน รูปแบบของขบวนการทางสังคม รูปแบบขบวนการทางสังคมที่สอดคล้องกับการสร้างความ เข้มแข็งของกลุ่มสัจจะฯควรเป็นการผสมผสานระหว่างแนวคิดระหว่างขบวนการทางสังคมใหม่ และทฤษฎีการระดมทรัพยากรเนื่องจากกลุ่มสัจจะฯเป็นองค์กรภาคประชาชนที่ก่อรูปขึ้นมาจากภาค ประชาสังคมโดยตรงและมีกระบวนการขับเคลื่อนนโยบายที่ไม่ได้มุ่งเข้าหาพรรคการเมือง (Non - party politics) ดังนั้นจึงมีลักษณะของขบวนการทางสังคมใหม่ที่เกิดขึ้นในโลกตะวันตก แต่ อย่างไรก็ตามก็คิดว่ากลุ่มสัจจะมิได้มีเป้าหมายในการขับเคลื่อนเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินชีวิต ที่เน้นเรื่อง สิทธิทางวัฒนธรรม (Cultural Right) แต่กลุ่มสัจจะมุ่งในแง่เป้าหมายการกระจายผลจากการพัฒนา

(Distribution Oriented) ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับสิทธิในทางสังคม (Social Right) เช่น การแก้ปัญหาหนี้สินของชาวบ้าน การจัดสวัสดิการของชุมชน เป็นต้น (Krisri, 1988) โดยในรูปแบบของขบวนการทางสังคมมีเป้าหมายอยู่ที่การกระจายผลของการพัฒนาเป็นการผสมผสานระหว่างทฤษฎีการกระจายทรัพยากร และทฤษฎีขบวนการทางสังคมใหม่ควรเป็นไปดังต่อไปนี้

4.1 องค์การที่ทำงานโดยอิสระที่อยู่ในพื้นที่ของภาคประชาสังคม โดยให้กลุ่มทำงานโดยเป็นอิสระจากภาครัฐ การทำงานกลุ่มนี้จะจึงไม่ควรที่จะมุ่งเน้นไปสู่กลุ่มองค์กรที่เป็นทางการหรือกลุ่มสถาบัน เนื่องจากจะทำให้กลุ่มมีข้อจำกัดเนื่องจากต้องทำตามเงื่อนไขความลักษณะของกลุ่มที่เกิดขึ้นและอยู่ในสังกัดของรัฐ เนื่องจากเครือข่ายกลุ่มนี้จะสะสมทรัพยากรได้เป็นกลุ่มที่มีความสนใจอำนาจของรัฐหรือต้องการเข้าไปแย่งชิงอำนาจของรัฐมาเป็นของกลุ่ม แต่กลุ่มต้องการทำงานที่เน้นการจัดการวิถีชีวิตที่ในทางเศรษฐกิจของชาวบ้านที่เข้ามารวมกลุ่ม มากกว่า

4.2 การทำงานของกลุ่มนั้นเป็นการผสมผสานระหว่างแนวคิดเกี่ยวกับการกระจายทรัพยากรในเรื่องกระจายผลประโยชน์นั้นกลุ่มนี้จะสะสมทรัพยากรนั้นมีศักยภาพในเรื่องของการกระจายผลประโยชน์ในการพัฒนาของกลุ่มให้กับสังคมประชาในทุกระดับที่สามารถจะจัดตั้งกลุ่มในการแก้ไขปัญหาในเรื่องของการจัดสวัสดิการโดยไม่ต้องพึ่งพารัฐได้ ดังนั้นกลุ่มนี้จะจึงสามารถที่จะประยุกต์ใช้การทำงานในเรื่องของสวัสดิการซึ่งเป็นจุดเด่นของกลุ่มมาประยุกต์ใช้กับการทำงานในเรื่องของการจัดการสิทธิประโยชน์ของตนเอง ในเรื่องของการกระจายทรัพยากรตามแนวคิดของทฤษฎีระดมทรัพยากรในเรื่องของการกระจายผลการพัฒนาที่ครอบคลุมทุกมิตินอกจากเรื่องของสวัสดิการที่กลุ่มทำอยู่ในปัจจุบัน

4.3 การประยุกต์รูปแบบของขบวนการทางสังคมใหม่ที่เน้นการทำงานของขบวนการที่เป็นไปในรูปแบบที่เป็นอิสระและอยู่นอกระบบการเมือง เนื่องจากการเกิดขึ้นของกลุ่มเป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติและอยู่นอกพื้นที่ระบบการเมือง ดังนั้นเงื่อนไขของการทำงานของกลุ่มนี้จะสะสมทรัพยากรจึงไม่ได้อยู่บนเงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตแต่เป็นการทำงานที่สามารถพัฒนาทางเลือกใหม่ให้กับทางสังคมในเรื่องของการจัดการนโยบายสาธารณะ มาสู่การทำงานของรูปแบบสาธารณะรูปแบบใหม่ที่ชาวบ้านสามารถจัดการกับชีวิตของตนเองได้ เป็นทางเลือกใหม่ของสังคม เนื่องจากกลุ่มจะมีเครือข่ายทั้งในและนอกจังหวัด เป็นกลุ่มที่มีความสามารถในการจัดการบริหารจัดการ ระบบสวัสดิการ และระบบการเงินบัญชีที่มีความง่ายและโปร่งใส ซึ่งการทำงานในรูปแบบดังกล่าวชาวบ้านสามารถทำได้ ดังนั้นในการนำเสนอเครือข่ายกลุ่มนี้จะสะสมทรัพยากรจึงไม่ได้หมายถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบวิถีชีวิต แต่หมายถึงการเปลี่ยนแปลงระบบของการพัฒนาที่รัฐเป็นผู้จัดการในเรื่องของนโยบายสาธารณะ มาสู่การทำงานสาธารณะมาสู่การพัฒนาทางเลือกให้กับสังคม ตามแนวคิดของขบวนการทางสังคมใหม่

การยกระดับเป็นขบวนการทางสังคมของกลุ่มสัจจะจึงมิได้เป็นการทำงานที่จะมุ่งเข้าไปสู่งานที่ทำในเรื่องของการเคลื่อนไหวเพื่อกดดันภาครัฐเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิในการจัดการตนเอง แต่หมายถึงการทำงานในรูปแบบของการผสมผสานการทำงานในเรื่องของการกระจายผลประโยชน์สู่ชาวบ้าน โดยการนำเสนอและให้ความรู้เพื่อที่จะให้ชาวบ้านสามารถจัดการกับชีวิตสาธารณะของตนเอง โดยไม่ต้องเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกลไกของรัฐ หรือเข้าไปกดดันให้รัฐอนุญาตแต่อย่างใด เนื่องจากการทำงานในเรื่องของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีศักยภาพในการบริหารจัดการกลุ่มของตนเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพิงงบประมาณของรัฐ หรือขึ้นตรงโดยการรับคำสั่งของรัฐแต่อย่างใด การยกระดับงานขึ้นมาเป็นขบวนการทางสังคมจะทำให้พื้นที่ของการทำงานสาธารณะของชาวบ้านมีขอบเขตที่กว้างขึ้น โดยไม่ต้องอาศัยกลไกหรืองบประมาณของรัฐมาเป็นปัจจัยหลักในการทำงาน มาเป็นการทำงานที่รวมกลุ่มและมีงบประมาณที่สามารถกระจายทรัพยากรในกลุ่มด้วยตนเองโดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยจากภายนอก ดังนั้นเป้าหมายของการยกระดับของเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ให้เป็นขบวนการทางสังคม คือ การทำงานในเรื่องของการกระจายทรัพยากรในการพัฒนาที่พระได้พยายามกระจายรายได้ของการพัฒนามาที่สมาชิกที่เป็นเจ้าของกลุ่มร่วมกัน ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับผู้นำ หรือคำสั่งจากรัฐ

การก่อรูปขององค์กรชุมชนคนตราด

เครือข่ายองค์กรชุมชนคนตราดเป็นการรวมกลุ่มการทำงานของกลุ่มองค์กรที่ได้รับการจัดตั้งจากภาครัฐมาทำงานในรูปแบบของเครือข่ายการทำงานที่เป็นขบวนการภาคประชาชนในระดับจังหวัด ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับการก่อรูปขององค์กรชุมชนคนตราดในฐานะที่ส่วนหนึ่งของภาคประชาชนผู้วิจัยสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. ปัจจัยที่มีผลต่อการก่อรูปขององค์กรชุมชนคนตราด

องค์กรชุมชนคนตราดเป็นองค์กรที่เกิดขึ้นจากการรวมเอาหน่วยงานขององค์กรภาคประชาชนที่เป็นเครือข่ายขององค์กรภาคประชาชนที่เกิดภายใต้การสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุน ซึ่งในปัจจุบันได้มีเครือข่ายที่เข้ามาแรกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานทั้งสิ้น 18 เครือข่าย โดยองค์กรชุมชนคนตราดมีปัจจัยในการก่อรูปที่สำคัญดังต่อไปนี้

1.1 การผลักดันจากองค์กรมหาชนทางด้านการพัฒนา

องค์กรมหาชนทางด้านการพัฒนาที่เข้ามามีบทบาทผลักดันให้เกิดองค์กรชุมชนคนตราดคือสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) องค์กรดังกล่าวนี้เกิดจากการที่คณะรัฐมนตรีมีความเห็นชอบร่างพระราชกฤษฎีกา จัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน เมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2543 โดยในวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2543 ได้มีประกาศพระราชกฤษฎีกาการจัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กร

ชุมชน ในราชกฤษฎีกาเบกษา โดยได้ยุบรวมสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง ในสังกัดของการเคหะแห่งชาติ และสำนักงานกองทุนพัฒนาชนบท ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเข้าด้วยกัน เพื่อสนับสนุนและช่วยเหลือให้แก่องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การพัฒนาอาชีพ การเพิ่มรายได้ การพัฒนาที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน ทั้งในเมืองและชนบทและเพื่อให้มีการสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนให้มีความเข้มแข็ง (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2548, หน้า 18) และเปิดทำการอย่างเป็นทางการในวันที่ 26 ตุลาคม พ.ศ. 2543 (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2550, หน้า 24)

หลังเกิดการจัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนได้มีการดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการของสถาบันเป็นผู้ขับเคลื่อนการทำงานในการรวมกลุ่มของภาคประชาชนในระดับจังหวัด ซึ่งสถาบันได้วางกรอบและกำหนดงบประมาณตามกรอบยุทธศาสตร์ ดังนั้นขบวนจังหวัดที่เกิดขึ้นมานั้นเป็นการเกิดขึ้นมาเพื่อรองรับงบประมาณตามกรอบยุทธศาสตร์ของสถาบัน (อาคม ภูดีทัศน์, สัมภาษณ์, 14 สิงหาคม 2553) โดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนได้สนับสนุนงบประมาณที่ส่งผลให้องค์กรชุมชนคนตราดก่อรูปคืองบประมาณ โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรชุมชนจังหวัดตราดที่สนับสนุนงบประมาณให้กับองค์กรชุมชนคนตราด 800,000 บาท งบประมาณในปี พ.ศ. 2544 (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2553)

1.2 การรวมตัวของกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นจากภาครัฐ

กลุ่มองค์กรชุมชนคนตราดเกิดขึ้นจากการรวมตัวของกลุ่มภายใต้การจัดตั้งของรัฐของหน่วยงานภาครัฐเป็นหลัก เช่น กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) กลุ่มหมอดินอาสา กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน เป็นต้น (จิรวิรัตน์ หวลถนอม, สัมภาษณ์, 8 มิถุนายน 2552) ดังคำกล่าวที่ว่า (ศิริวรรณ บุตราช, 2552, หน้า 1)

“องค์กรชุมชนคนตราด เริ่มก่อตั้งเมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2544 เกิดเป็นกลุ่มขึ้นมาได้ เพราะหน่วยงานภาครัฐเป็นผู้หนุนเสริมให้ก่อตั้งขึ้นมา จากที่ชัดเจนบ้างไม่ชัดเจนบ้าง เริ่มรวมกลุ่มกันจาก 8 เครือข่าย”

หลังจากนั้นกลุ่มผู้นำดังกล่าวจึงได้จัดตั้งองค์กรชุมชนคนตราดในวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544 โดยการรวมตัวขึ้นมาจากคณะทำงานเครือข่ายละ 3 คนมาเป็น กลไกจังหวัด โดยมาจาก 8 กลุ่ม (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2553) เครือข่ายทั้ง 8 เครือข่ายนั้นมีฐานจากการเข้ามาผลักดันของหน่วยงานราชการที่สนับสนุนให้มีการจัดตั้งองค์กรในฝ่ายของภาคประชาชนในหน่วยงานตน มีเพียงเครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์เพียงองค์กรเดียวเท่านั้นที่เป็นองค์กรที่เกิดขึ้นจากพระภิกษุที่

รวมกลุ่มชาวบ้านในการทำงานในเรื่องของกลุ่มออมทรัพย์และส่งเสริมสวัสดิการ โดยเครือข่ายทั้ง 8 เครือข่ายสามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

เครือข่ายกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน เริ่ม ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2544 เป็นนโยบายของภาครัฐ ที่โอนงบประมาณ มาให้หมู่บ้านบริหารจัดการเองโดยตั้งเป็นกองทุน หมู่บ้าน 1 ล้านบาทมี คณะกรรมการตั้งแต่ 9-15 คน ดำเนินการตั้งแต่วันที่ 26 กรกฎาคม 2544 (องค์กรชุมชนคนตราด, 2550)

เครือข่ายกลุ่มผู้สูงอายุได้เริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2544 โดยแกนนำของผู้สูงอายุ จังหวัดตราดได้รวบรวมแกนนำผู้สูงอายุทั้ง 5 อำเภอ กับ 2 ถึงอำเภอ เข้ามาเป็นเครือข่ายผู้สูงอายุ จังหวัดตราด โดยมุ่งเป้าหมายไปที่ต้องการให้ผู้สูงอายุทุกคนในจังหวัดตราดได้เข้ามาแลกเปลี่ยน เรียนรู้และพัฒนาตนเอง โดยไม่ได้มองว่าตนเองต้องเป็นสมาชิกของชมรม หรือสมาคมหรือไม่ แต่เราต้องการให้เป็นผู้สูงอายุทั้งหมดมีผู้ประสานงานคือนายอานวยสุนานุสรณ์ (องค์กรชุมชนคนตราด, 2550)

เครือข่ายกลุ่มปศุสัตว์จังหวัดตราด ได้เริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2544 ได้มีการรวมกัน ของกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ในจังหวัดตราด จำนวน 6 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้เลี้ยงไก่เนื้อเพื่อการส่งออก กลุ่มเลี้ยงไก่พื้นเมือง กลุ่มผู้เลี้ยงเป็ด กลุ่มผู้เลี้ยงสุกร กลุ่มผู้เลี้ยงโค-กระบือ และกลุ่มผู้เลี้ยงโคนม (องค์กรชุมชนคนตราด, 2550)

เครือข่ายกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านจังหวัดตราด เริ่มก่อตั้ง เมษายน พ.ศ. 2544 มีการรวมตัวกันก่อเป็นประจำทุกเดือน และจัดสวัสดิการตั้งแต่เกิดจนตาย เพื่อให้มีเงินทุนหมุนเวียนช่วยกันในหมู่บ้านของสมาชิก อสม. (องค์กรชุมชนคนตราด, 2550)

เครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด และเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ชุมชนเมือง เป็นเครือข่ายที่เกิดจากการผลักดันของพระสุบิน ปณีโตในเรื่องของการตั้งกลุ่มเพื่อออม เงิน โดยมีสวัสดิการควบคู่ไปกับการออมเงินด้วย โดยเครือข่ายทั้งสองเป็นการทำงานที่ยกระดับจาก กลุ่มในหมู่บ้านมาเป็นการทำงานในระดับเครือข่าย

เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นการก่อรูปกลุ่มขึ้นจากการที่กรมการ พัฒนาชุมชน มีภารกิจสำคัญในการสนองนโยบายกระทรวงมหาดไทยในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ ฐานราก/วิสาหกิจชุมชน และส่งเสริมระบบการจัดการทุนของชุมชนและการเสริมสร้างความ เข้มแข็งของชุมชน ด้วยวิธีการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อให้ ชุมชนมีศักยภาพในการบริหารจัดการสามารถพึ่งตนเองได้โดยในส่วนของ การส่งเสริมและพัฒนา ทุน กรมการพัฒนาชุมชนมุ่งส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนในชนบทรวมตัวกันระดมเงินออม เพื่อจัดตั้งกองทุนของชุมชนในรูปแบบ "กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต" เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันใน

ด้านเงินทุนประกอบอาชีพหรือใช้จ่ายยามเดือดร้อนจำเป็น โดยการบริหารจัดการของสมาชิกและช่วยเหลือแบ่งปันกันในกลุ่ม (กรมพัฒนาชุมชน, 2553) โดยในจังหวัดตราดนั้นเครือข่ายออมทรัพย์เพื่อการผลิตเข้มแข็งและเข้ามาทำงานในองค์กรชุมชนคนตราดคือ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ตำบลห้วยน้ำขาว จังหวัดตราด จากการได้เริ่มก่อตั้งเมื่อ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2536 โดยมีนายสมพงษ์ อินทสุวรรณ ได้จัดทำประชุมประชาคมเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาค่าความยากจนและให้ตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตขึ้น (องค์กรชุมชนคนตราด, 2550)

เครือข่ายขององค์กรการเงินชุมชน หมายถึงกลุ่มกิจกรรมทางการเงินที่อิงอยู่กับความเป็นชุมชนที่ทำงานในพื้นที่ เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ กลุ่ม/สหกรณ์เครดิต ยูเนียน และกลุ่มสวัสดิการวันละ 1 บาท ที่รวมตัวกันในรูปแบบของเครือข่ายการทำงาน (ภิรม ภคเมธาวิ, 2553)

เครือข่ายทั้ง 8 เครือข่ายได้รวมตัวกันก่อนการจัดตั้งกลุ่มองค์กรชุมชนคนตราดขึ้นมาการทำงานดังกล่าวนี้ทำให้้องค์กรชุมชนคนตราดสามารถก่อรูปขึ้นมาได้โดยการรวมตัวของหน่วยงานทั้ง 8 เครือข่าย ซึ่งได้ส่งตัวแทนของเครือข่ายของตนเองเข้ามาทำงานในองค์กรชุมชนคนตราดเครือข่ายละ 3 คน จึงทำให้องค์กรชุมชนคนตราดสามารถก่อรูปขึ้นมาประสบความสำเร็จ

2. กระบวนการดำเนินงานขององค์กรชุมชนคนตราด

หลังจากที่มีการจัดตั้งองค์กรชุมชนคนตราดเราพบว่ามีการะบวนการทำงานขององค์กรชุมชนคนตราดแบ่งออกได้เป็น 2 ช่วง คือ

2.1 การทำงานในระยะ 8 เครือข่าย

ในปี พ.ศ. 2543 ทางสถาบันได้ทำการคัดเลือกภาคประชาชนเข้าไปเป็นคณะกรรมการของสถาบัน โดยในส่วนของจังหวัดตราดได้มีการนำเสนอ นายอาคม ภูดีทัศน์ เข้าไปเป็นกรรมการของสถาบันในระดับภาคตะวันออก และกำหนดให้คณะกรรมการได้ลงมาขับเคลื่อนเพื่อเพื่อรวมกลุ่มองค์กรภาคประชาชนในระดับจังหวัดขึ้นมา ซึ่งในส่วนของจังหวัดตราดในระยะแรกได้มีการรวมกลุ่มของเครือข่ายต่าง ๆ โดยใช้ห้องประชุมสำนักงานเกษตรและสหกรณ์เป็นสถานที่ปรึกษาหารือการทำงาน (อาคม ภูดีทัศน์, สัมภาษณ์, 14 สิงหาคม 2553) และในวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2544 ได้ทำการจัดตั้งองค์กรชุมชนคนตราดขึ้นมาเป็นตัวแทนของการทำงานในรูปแบบขบวนจังหวัด ซึ่งมีเครือข่ายสมาชิกเริ่มแรก 8 เครือข่าย หลังจากการจัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนได้สนับสนุนงบประมาณ 8 แสนบาท ในนามโครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนคนตราด (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, ม.ป.ป.) องค์กรชุมชนคนตราดได้นำเงินงบประมาณดังกล่าวไปดำเนินงานในเรื่องของประเด็นงานดังต่อไปนี้

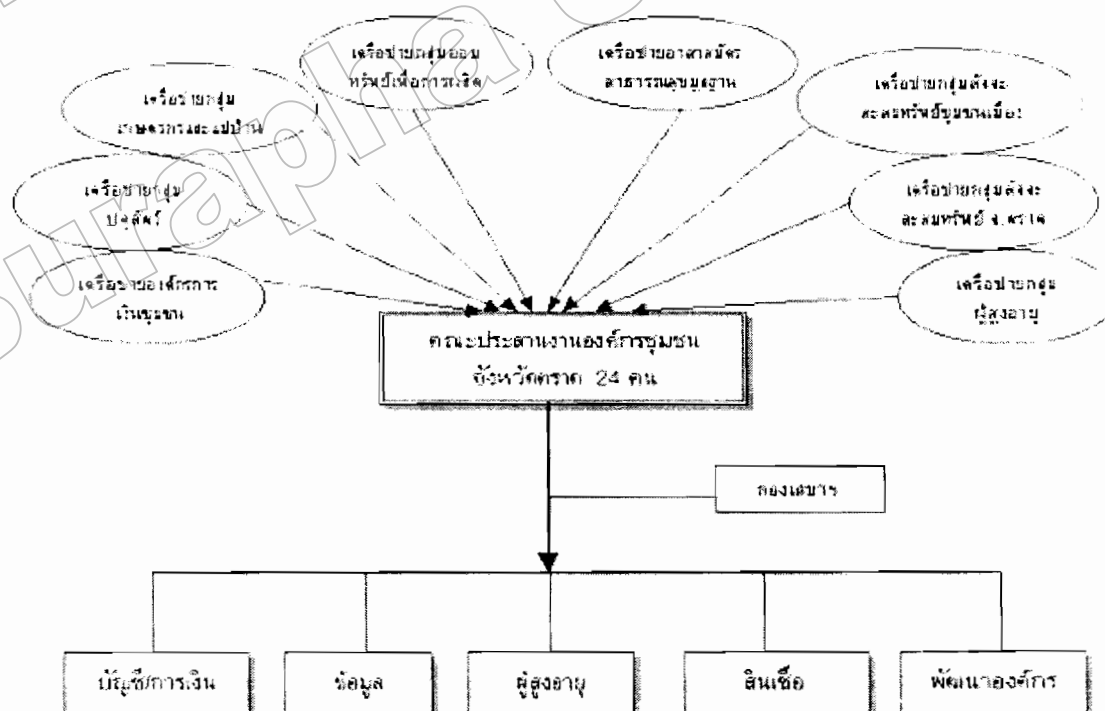
งานพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เช่น การศึกษาดูงานการจัดการขยะ การสรุปบทเรียน พัฒนาผู้นำ อบรมการเขียนโครงการ

งานเสริมศักยภาพความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน เช่น การอบรมการบริหารจัดการ การบริหารสินเชื่อ

งานเชื่อมโยงและขยายเครือข่ายระดับอำเภอ เช่น การจัดเวทีอำเภอ เพื่อลงสู่ฐานล่าง ให้มากขึ้น

งานคิดและประเมินผล

โดยมีคณะทำงานขององค์กรชุมชนคนตราดที่ดำเนินงานในเรื่องดังกล่าวทั้งหมด 24 คนจาก 8 เครือข่าย เข้ามาร่วมนำเสนอ โครงการต่าง ๆ ในระดับขบวนจังหวัดในการส่งโครงการเข้าไปในส่วนกลางของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ซึ่งทำให้ในปี พ.ศ. 2544 สมาชิกเครือข่ายได้รับงบประมาณในการสนับสนุนจากสถาบันทั้งสิ้น เครือข่าย 3 เครือข่าย ได้แก่ เครือข่ายปศุสัตว์ เครือข่ายกลุ่มเกษตรกรและแม่บ้าน เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ในการเข้ามาสนับสนุนการสร้างเครือข่ายของตนเองให้เข้มแข็ง ซึ่งรูปแบบการทำงานขององค์กรชุมชนคนตราดในระยะก่อรูปกลุ่ม สามารถแสดงได้ดังภาพที่ 4 คือ (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2552)

ภาพที่ 4 การทำงานขององค์กรชุมชนคนตราดระยะแรก

จากแผนภาพที่ 4 แสดงให้เห็นว่าองค์กรชุมชนคนตราดในระยะแรกได้ทำงานในเรื่องของการส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับเครือข่าย โดยมีประเด็นงานที่ทำในระยะแรกที่สำคัญได้แก่ บัญชีการเงิน ข้อมูล สินเชื่อ และการพัฒนาองค์กร โดยมีงบประมาณการทำงานของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนที่เข้ามาเสริมหนุน (ศิริวรรณ บุตรราช, สัมภาษณ์, 8 กรกฎาคม 2552)

2.2 กระบวนการทำงานในช่วงที่มี 18 เครือข่าย

การทำงานในระยะแรกเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ถือได้ว่าเป็นเครือข่ายใหญ่และทำหน้าที่หลักในการทำงานขององค์กรชุมชนคนตราด ต่อมาเกิดปัญหาความขัดแย้งในเรื่องของงบประมาณ จึงทำให้เครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์ฯ ได้ประกาศลาออกจากเป็นสมาชิกองค์กรชุมชนคนตราดในวันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2548 ต่อมาในปี พ.ศ. 2549 กลุ่มสัจจะก็ได้ดำเนินการจัดตั้งองค์กรในรูปแบบของสมาคมโดยใช้ชื่อว่า สมาคมสัจจะพัฒนาคุณธรรมตราด (อาคม ภูติภัทร, สัมภาษณ์, 14 สิงหาคม 2553)

องค์กรชุมชนคนตราดในช่วงของการขยายตัวซึ่งเป็นการขยายตัวโดยการที่มีเครือข่ายต่าง ๆ ได้เข้ามาทำงานร่วมกันมากขึ้นซึ่งมีปัจจัยและกระบวนการทำงาน ดังต่อไปนี้ หลังจากในปี พ.ศ. 2544 กลุ่มองค์กรชุมชนคนตราดได้มีการขยายตัวในการทำงานมากขึ้น โดยได้รับงบประมาณการทำงานจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนมาช่วยหนุนเสริมการทำงาน โดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนได้กำหนดกรอบนโยบายของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ได้แก่ (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2553, หน้า 51)

ปี พ.ศ. 2543 – พ.ศ. 2545 คือ การพัฒนาเครือข่ายและเชื่อมโยงขบวน โดยมีการส่งเสริมบทบาทเครือข่ายและองค์กรชุมชนในการพัฒนา การพัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาของชุมชนสู่ทิศทางการพึ่งตนเอง และการเชื่อมโยงขบวนชุมชนเชิงประเด็นระดับภาคและระดับจังหวัด

ปี พ.ศ. 2545- พ.ศ. 2547 คือ การพัฒนาเชิงยุทธศาสตร์ การฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่น บ้านมั่นคงแผนชุมชน สวัสดิการชุมชน จังหวัดบูรณาการ สินเชื่อองค์กรร่วม พัฒนาระบบข้อมูลและการจัดการองค์ความรู้ การพัฒนาความสัมพันธ์ระดับชุมชนระหว่างประเทศและวิทยาลัยการจัดการทางสังคม

องค์กรชุมชนคนตราดได้อาศัยนโยบาย จาก พอช.มาพัฒนาเป็นยุทธศาสตร์การทำงานขององค์กรชุมชนคนตราด จนกลายมาเป็นรูปแบบของการทำงานที่เป็นไปตามกรอบยุทธศาสตร์ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ดังนี้

2.1 การทำงานตามยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มเป็นโครงการที่เริ่มดำเนินโครงการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 – พ.ศ. 2549 ได้ถูกนำมาใช้เพื่อยกระดับกลุ่มต่าง ๆ ในจังหวัดตราดขึ้นเป็นเครือข่ายขององค์กรชุมชนคนตราด ในทัศนะของผู้นำขององค์กรชุมชนคน

ตราคนั้นมองว่ากลุ่มที่มีความเข้มแข็งเพียงพอที่จะยกเข้ามาในเครือข่ายต้องประกอบด้วยลักษณะที่สำคัญ 5 ประการ คือ (ศิริวรรณ บุตรราช, สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2552)

มีผู้นำชัดเจน

มีกิจกรรมต่อเนื่อง

กิจกรรมมีผลต่อชุมชน

มีการเชื่อมโยงภาคี

สมาชิกรับรู้กิจกรรมของกลุ่ม

จากงบประมาณโครงในประมาณในการเสริมสร้างขีดความเข้มแข็งในปีแรกที่ทำให้งบประมาณยังองค์กรชุมชนคนตราดจึงทำให้ในปี พ.ศ. 2547 องค์กรชุมชนคนตราดมีเครือข่ายการทำงานทั้งสิ้น 18 เครือข่ายดังนี้ (องค์กรชุมชนคนตราด, ม.ป.ป.)

2.1.1 เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตได้เริ่มก่อตั้งเมื่อ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2536 โดยกลุ่มคนมีปัญหารองหนี้สินจากหนี้้นอกระบบจึงต้องการที่จะแก้ปัญหาโดยชุมชน นายสมพงษ์ อินทสุวรรณจึงได้จัดทำประชุมประชาคมเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาคความยากจนที่ประชุมมีมติเห็นชอบร่วมกันให้ตั้งกลุ่มออมทรัพย์ให้ดำเนินก่อตั้ง โดยมีสมาชิกเริ่มแรก 21 คน ปัจจุบันมีสมาชิก 7,779 คน

2.1.2 เครือข่ายกลุ่มกองทุนหมู่บ้านจังหวัดตราดเครือข่ายกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน เริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2544 เป็นนโยบายของภาครัฐที่โอนงบประมาณ มาให้หมู่บ้านบริหารจัดการเอง โดยตั้งเป็นกองทุน หมู่บ้าน 1 ล้านบาท มีคณะกรรมการตั้งแต่ 9-15 คน ดำเนินการตั้งแต่ วันที่ 26 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

2.1.3 เครือข่ายกลุ่มชุมชนแก้ไขปัญหายาเสพติดจังหวัดตราดก่อตั้งเมื่อ ปี พ.ศ. 2536 เนื่องจากการระบาดของยาเสพติดในหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงมีการรวมตัวกัน เพื่อต่อต้านปัญหายาเสพติด ต่อมา ปี พ.ศ. 2538 จังหวัดตราดได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงาน ปปส. ภาคกลาง ให้รวมกลุ่มร่วมกันแก้ไขปัญหายาเสพติดทั่วจังหวัดตราด

2.1.4 เครือข่ายกลุ่มสตรีอาสาพัฒนาเมืองตราด การพัฒนาสตรีเริ่มจากกรมการพัฒนาชุมชน ให้การสนับสนุนในการสร้างเครือข่ายสตรีอาสาพัฒนาจังหวัดตราด ได้เริ่มก่อตั้งเมื่อ ปี พ.ศ. 2538 โดยพัฒนาชุมชนจังหวัดหนองเสริมให้แต่ละหมู่บ้านจัดตั้งกลุ่มสตรีอาสาทุกหมู่บ้าน รวม 260 กลุ่ม ซึ่งเป็นการรวมตัวกันของสตรีในการเป็นผู้ประสานงานระหว่างชุมชน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมจัดกิจกรรม ให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ เสริมรายได้ในท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาชุมชนและสังคมให้ยั่งยืน